

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
kultuuriteaduste instituut
etnoloogia osakond

Ave Grenberg

MULGI KULTUURI INSTITUUDI ROLL JA VÄLJAKUTSED MULGIMAA VAIMSE KULTUURIPÄRANDI
HOIDMISEL JA EDENDAMISEL

Magistritöö

Juhendaja Ester Bardone (PhD)

Tartu 2024

AUTORLUSE KINNITUS

Kinnitan, et olen oma uurimistöö koostanud iseseisvalt ja seda ei ole keegi varem kaitsmisele esitanud. Oma uurimuses kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele, kirjandusallikatele ja mujalt pärit andmetele olen lisanud allikaviite.

Ave Grenberg

/allkirjastatud digitaalselt/

23.05.2024

SISUKORD

Sissejuhatus	5
1. Mulgimaa kultuuripärandi ja Mulgi Kultuuri Instituudi tutvustus	8
1.1. Mulgimaa kui kultuuripiirkond ja Mulgimaa kultuuripärandi väärtustamine tänapäeval	8
1.2. Mulgi Kultuuri Instituudi eesmärkide ja tegevuste tutvustus	16
2. Teoreetiline raamistik	23
2.1. Kultuuripärand kui protsess	23
2.2. UNESCO 2003. aasta vaimse kultuuripärandi kaitse konventsioon ja kultuuripärandi mõistmine ja haldamine	24
2.3. Vaimse kultuuripärandi nimistud ja nendega seotud väljakutsed	29
2.4. Kogukonnad ja nende osalus kultuuripärandi protsessis	32
3. Meetodid ja materjal	36
3.1. Fookusgruppide valim ja fookusgrupi intervjuud	36
3.2. Individuaalintervjuud	40
3.3. Veebiküsitlus	41
3.4. Dokumentide analüüs	42
4. Mulgi Kultuuri Instituudi kui organisatsiooni väljakutsed ja roll Mulgimaa vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja arendamisel	43
4.1. Muudatused Mulgi Kultuuri Instituudi tegevuses ja väljakutsed selle haldamises alates 2021. aastast	43
4.2. Probleemid Mulgi Kultuuri Instituudi juhtimise korralduses	47
4.3. Mulgi Kultuuri Instituudi roll Mulgimaa vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja arendamisel	49
5. Mulgimaa vaimse kultuuripärandi tähtsustamine ja hoidmine: kogukondade vaade ja ootused Mulgi Kultuuri Instituudile	53
5.1. Mulgimaa vaimne kultuuripärand kui kogukondliku identiteedi ressurss	53
5.2. Ettevõtjate ja kohalike omavalitsuste vaade: käsitööpärand ja toidupärand kui olulised ressursid ettevõtluses ja turismis	58
5.3. Mittetulundusühingute vaade - mulgi keel kui kohaliku identiteedi ressurss	62
6. Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni taotluse esitamine UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja: pärandistamise protsess	66
6.1. UNESCO VKP nimekirja sissekande taotlusprotsessi korrast	67

6.2. Väljakutsed ja probleemid UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja taotlusvormi täitmisel	70
6.2.1. UNESCO taotluse dokumentatsiooni koostamine ja ekspertide kaasamine protsessi	71
6.2.2. Kogukonna kaasamine ja osalemine taotluse koostamise protsessis	72
6.2.3. Väljakutsed seoses Mulgi pudru valmistamise ja söömise visuaalse dokumenteerimisega	76
Kokkuvõte	79
Kasutatud allikad ja kirjandus	85
THE ROLE AND CHALLENGES OF THE INSTITUTE OF MULGI CULTURE IN SAFEGUARDING AND PROMOTING THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE OF MULGIMAA REGION	90
LISA 1. FOOKUSGRUPI INTERVJUU KAVA	96
LISA 2. INDIVIDUAALINTERVJUU KÜSIMUSKAVA	98
LISA 3. UNESCO taotlusvorm	100
LISA 4. UNESCO taotlusvormi juhised	111
LISA 5. Dokumentatsiooni register	118
LISA 6. Ankeetküsitlus	121

Sissejuhatus

Tartu Ülikooli 2022. aastal õppima asudes oli mul kindel soov uurida Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni esitamist UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja ja sellega seotud tegevusi magistriprojekti raames. Kui olin Mulgi pudru valmistamise ja söömise projektijuht, töötasin Mulgi Kultuuri Instituudis (MKI) juhatajana alates 2019. aastast kuni lõpetasin töösuhte 2023. aasta mais. MKIst lahkumine pani mind nii enda kui organisatsiooni kultuuripärandi alast tegevust justkui kõrvalpilguga vaatama ja lõi teatava distantssi, mis aitas ka seda kirjutada. Samuti muutus algne magistriprojekti idee, kuna riigi tasandil tekkis konkurents teise vaimse kultuuripärandi nähtuse taotlusega ning Mulgi pudru traditsiooni taotlus tuli koostada algse 1,5 aasta asemel 3 kuu jooksul ja ei võimaldanud õpingute käigus omandatud rakendada. Seepärast otsustasin koos juhendajaga muuta oma uurimisteemat, kirjutada magistritöö ja pühenduda MKI rollile ja tegevustele vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja edendamisel ning sellega seotud väljakutsetele, eriti seoses 2021. aastast teostunud organisatsiooni struktuursetele muutustele (jagunemine kaheks eraldiseisvaks MTÜ-ks - Mulgi Kultuuri Instituudiks ja Mulgi Elamuskeskuseks). MKI juhina mõistsin alt-üles juhtimise tähtsust kultuuripärandi hoidmisel ning kogukonna väärtustamise ja osaluse olulisust kultuuripärandiga seotud tegevuste kavandamisel ja elluviimisel. Magistritööd koostades tekkis mul huvi, kuidas kogukonnaliikmed väärtustavad Mulgimaa vaimset kultuuripärandit ning mõistavad nii enda kui MKI rolli piirkonna vaimse kultuuripärandi hoidja ja edendajana, samuti soovisin luua süsteemsema ülevaate väljakutsetest, millega MKI kultuuripärandi organisatsioonina kohaliku omavalitsuse poliitikate elluviimisel kokku on puutunud.

Varasemalt on Mulgimaa vaimset kultuuripärandit uurinud näiteks Kristi Ilves oma magistritöös. Ta keskendus mulgi keele ja kultuuri õpetamise olukorrale Mulgimaal, käsitledes mulgi keele ja kultuuri õpetamise tingimusi, õpetajate vajadusi ning keeleõppe arenguvõimalusi, samuti analüüsis ta olemasolevaid õppematerjale (Ilves 2012: 3). Tiina Jürgen on uurinud rahvarõivaid Mulgimaa kihelkondades (Jürgen 2015). Mulgimaal traditsioonilist talurahvakultuuri on kajastatud valimikus "Ennemuistisel Mulgimaal" (2008), mis sisaldab korrespondentide murdetekste. Salme Vainlo on koostanud folklooripärandit koondava kogumiku "Mulgimaa võlu

ja valu" 2011. aastal ja selle teise osa "Mulgimaa võlu ja valu II" 2017. aastal. Mulgimaa omavalitsuste kultuuripoliitikat on käsitlenud Leana Liivson (2021) oma magistritöös. MKI kui organisatsiooni tegevust ja rolli vaimse kultuuripärandi hoidjana ja edendajana Mulgimaal pole varem põhjalikult uuritud, kuigi see on äärmiselt vajalik.

Käesoleva magistritöö eesmärk on uurida MKI rolli ja tegevust vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja edendamisel, keskendudes MKI võimalustele ja väljakutsetele organisatsioonina, ning uurida kogukonna arusaamu Mulgimaa vaimsest kultuuripärandist ja selle tähtsusest kogukonnas.

Püstitasin töös järgmised **uurimisküsimused**:

1. Milline on olnud MKI kui organisatsiooni roll Mulgimaa vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja arendamisel? Millised väljakutsed on seotud organisatsiooni haldamise ja juhtimisega?
2. Kuidas on MKI loonud võimalusi kogukonna kaasamiseks ja osaluseks kultuuripärandiga seotud tegevustes?
3. Kuidas mõtestavad ja väärtustavad kogukonna erinevad grupid Mulgimaa vaimset kultuuripärandit ja kuidas nad näevad enda ja MKI rolli vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja kasutamisel? Millised on arenguvõimalused?
4. Milliste väljakutsetega puutus MKI kui piirkonna vaimset kultuuripärandit edendav kui ka kogukonda esindav organisatsioon kokku Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni esitamisel UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja?

Magistritöö esimene peatükk loob tööle laiema konteksti ja annab lühiülevaate Mulgimaa ajaloost, tuues esile piirkonna edumeelse arengu alates 19. sajandi teisest poolest, 20. sajandil toimunud kultuurimuutustest ja tänasel päeval väärtustatud mitmekesisest kultuuripärandist. Tutvustan riiklikku Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeedet ning Mulgimaalt Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse tehtud sissekandeid. Annan ülevaate MKI loomisest, eesmärkidest, haldamisest ja tegevustest 1990. aastatest kuni 2021. aastateni ja käsitlen MKI eesmärke ja tegevusi Mulgimaa vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja arendamisel.

Teine peatükk annab ülevaate teoreetilisest raamistikust, keskendub vaimse kultuuripärandi mõistele. On analüüsitud kultuuripärandi poliitikaid, sealhulgas pärandirežiime ja institutsioone, nende rolli kultuuripärandi poliitikate elluviimisel nii kohalikul tasandil (ülalt alla lähenemine) kui ka vastupidi (alt üles lähenemine), lisaks pärandistamise protsessi. Keskmes on kogukonna roll UNESCO vaimse kultuuripärandi diskursuses ja laiemalt, uurin kogukonna osalust ja kaasamist vaimse kultuuripärandi protsessidesse.

Kolmandas peatükis annan ülevaate kasutatud meetoditest, milleks olid poolstruktureeritud individuaalintervjuud MKI varasemate juhtide ja Mulgi kultuuripärandit tundvate inimestega ja fooksugruppide intervjuud kogukonna erinevate gruppidega, samuti dokumentide analüüs. Tutvustan intervjuude temaatikat ja eesmärke (ootused MKI-le; MKI ja kogukonna roll seoses vaimse kultuuripärandiga; vaimse kultuuripärandi mõistmine, väärtustamine ja hoidmine), reflekteerin intervjuude läbiviimise üle. Samuti tutvustan veebipõhist küsitlust, mille viisin läbi seoses UNESCO taotlusega kogudes andmeid Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni kohta nii minevikus kui tänapäeval.

Neljandas peatükis keskendun MKI tegevusele eeskätt 2021. aastast toimunud struktuurimuudatustest analüüsides väljakutseid, millega MKI on kokku puutunud nii seoses organisatsiooni haldamise kui juhtimisega (ka pikemas perspektiivis) ja milline võiks olla MKI roll kultuuripärandi hoidmisel ning arendamisel organisatsiooni struktuursete muutuste kontekstis.

Viiendas peatükis uurin kuidas kogukonna erinevate gruppide (kohalikud omavalitsused, MTÜd, ettevõtjad) esindajad Mulgimaal mõtestavad ja väärtustavad vaimset kultuuripärandit ja kuidas nad näevad enda ja MKI rolli selle hoidmisel ja kasutamisel oma tegevuses. Arutlen intervjuudele tuginedes, milliseid on arenguvõimalused Mulgimaa vaimse pärandi hoidmisel ja edendamisel.

Kuuendas peatükis vaatlen Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni taotluse esitamist UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja, keskendudes sellega seotud väljakutsetele, erinevate ekspertide kaasamisele taotluse protsessi ning kogukonna kaasamisele ja osalusele selles protsessis läbi erinevate tegevuste, ning traditsiooni visuaalsele dokumenteerimisele.

1. Mulgimaa kultuuripärandi ja Mulgi Kultuuri Instituudi tutvustus

---

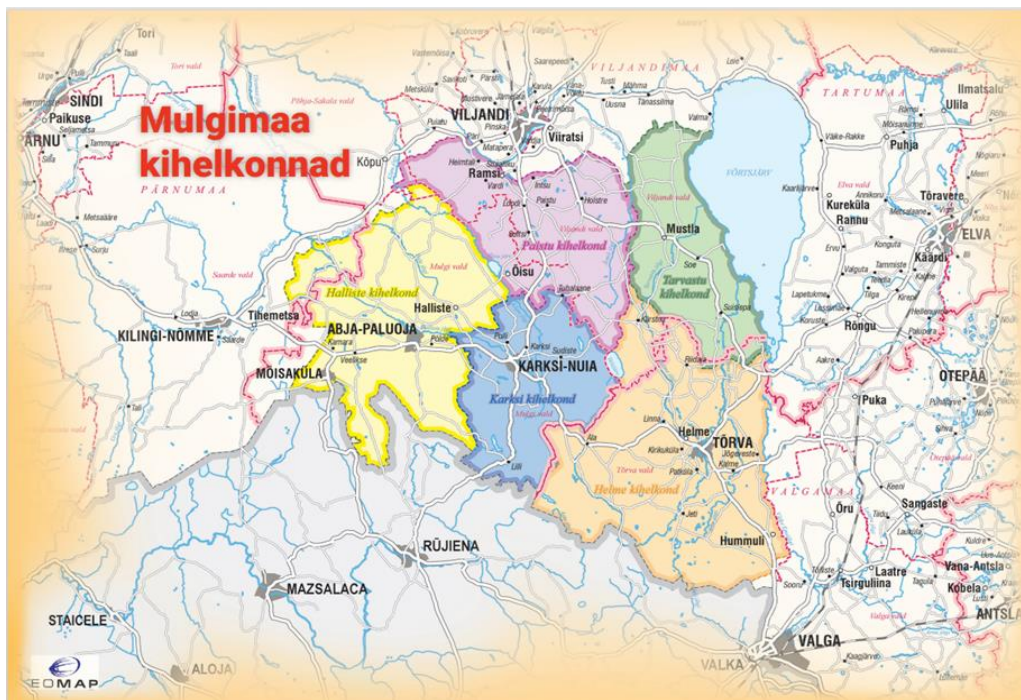
Käesolevas peatükis annan lühiülevaate Mulgimaa ajaloost alates 19. sajandi teisest poolest kuni tänapäevani, tuues esile piirkonna edumeelse arengu ja mitmekesise kultuuripärandi. Tutvustan riiklikku Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeedet ning Mulgimaalt Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse tehtud sissekandeid. Käsitlen MKI rolli Mulgimaa vaimse kultuuripärandi hoidmisel, eriti mulgi keele ja kultuuri hoidmisel ja tutvustamisel, annan ülevaate MKI loomisest, eesmärkidest ja tegevustest ning erinevatest raskustest organisatsiooni juhtimisel ja haldamisel.

1.1. Mulgimaa kui kultuuripiirkond ja Mulgimaa kultuuripärandi väärtustamine tänapäeval

Ajaloolis-kultuurilise Mulgimaa põhituumiku moodustasid 19. sajandi lõpul muistse Lõuna-Sakala kihelkonnad Halliste, Karksi, Helme, Paistu ja Tarvastu, mille asukad kõnelesid mulgi keelt (Vislapuu 2015: 22). Enne 2017. aasta haldusreformi koosnes Mulgimaa Abja, Halliste, Viljandi, Tarvastu, Karksi, Helme, Põdrala ja Hummuli vallast ning Tõrva ja Mõisaküla linnast.¹ Nendest omavalitsustest asus 2017. aastal neli Valga maakonnas ja kuus Viljandi maakonnas. Tänapäevase haldusjaotuse järgi on Mulgimaa jagatud kolme omavalitsuse vahel (vt Joonis 1). Helme kihelkonna piirides asub Tõrva vald; Halliste ja Karksi kihelkond on Mulgi valla koosseisus; Tarvastu ja Paistu kihelkond Viljandi valla koosseisus. Mulgimaa nõ pealinnaks on Abja-Paluoja (2021. aastal ka soome-ugri kultuuripealinn), suurim linn on Tõrva. Mulgimaal elab täna ca 20 000 inimest ja pindala on 2550 km². (Mulgimaa Turismistrateegia 2021-2030)

---

¹ Pärsti, Paistu, Viiratsi ja Saarepeedi liitusid Viljandi vallaks 2013. aastal. - Viljandi vald 5.12.2013.
<https://haldusreform.fin.ee/static/sites/3/2016/08/esitlus-avatud-uste-paeval.pdf> Vaadatud 23.04.2024

Joonis 1. Mulgimaa kaart, kust on näha ajaloolis-kultuurilise Mulgimaa kihelkondade paiknemine praeguses haldusjaotuses. (allikas: MKI arengukava 2023-2030)

Mulgi kultuuripärandi mõistmiseks tänapäeval on oluline pidada silmas ajaloolisi arenguid. Mulgimaal 19. sajandi teises pooles toimunud talude päriksostmine tõi esile uut tüüpi taluperemehed, kes olid ettevõtlikud ja iseteadlikud ning oskasid ära kasutada võimalusi oma majandusliku seisundi parandamiseks. Esimene talu Halliste kihelkonnas osteti päriks 1843. aastal, 1870. aastaks oli Halliste kihelkonnas päriks ostetud ligi 95% taludest, (samal ajal oli Liivimaal ostetud 26% ja Eestimaal vaid 5,5% taludest) (Laur, Lust jt 2014: 49; Vislapuu 2015: 14). Talude päriksostmisele aitas kaasa linakasvatus, kui 1860-1870. aastatel kasutasid mulgid ära soodsa maailmaturu olukorra, mil Ameerika kodusõja tõttu oli katkenud puuvilla eksport. Linakasvatus andis Mulgimaa talunikele võimaluse saada jõukaks ja kiiresti oma talud välja osta (Pärdi 1998: 76). Jõukuse kasvuga tekkis omaaegne talukapitalism ning kaasnes taluelu moderniseerumine - staatuse sümbolina ehitati mõisa- ja linnamajadest eeskuju võtvaid uhkeid taluhäärberid, muutus nende omanike elulaad, mis väljendus nii elamu sisustuses, rõivastuses,

käitumises kui muus, taluperede lapsed said hea hariduse jms. (Pärdi 2012: 86). Linakasvatuse levik kurnas aga maad, mistõttu tekkis vajadus rentida uusi maid, samuti hakkasid mulgid ostma talusid mujal Eestis (Laur, Lust jt 2014: 57; Viires 2008: 46). 1850. aastate lõpus ja 1860. aastate alguses said mitmes Tartumaa mõisas talurentnikeks või -omanikeks mulgid, ja oli tavaline identifitseerida end oma talukoha nime järgi, mis aitas kaasa Mulgi-nimeliste talude suurenevale tuntusele. Kirjanduslikes allikates kirjeldatakse Viljandimaalt pärit taluostjaid mulke kui jõukaid, ettevõtlikke ja riskijulgeid taluomanikke, kelle tegevus tekitas kohalikes kadedust ja pahameelt. (Pae, Lust 2017: 443-447)

Ärkamisajal kujunes rahvuslik liikumine eriti hoogsaks Mulgimaal ja mujal Lõuna-Eesti eduka talumajandusega piirkondades (Viires 2008: 46). Rahva kultuuritegevus seisnes 20. sajandi esimesel poolel ennekõike mitmekülgses seltsiliikumises, rajati raamatukogusid, tehti näitemängu, peeti laulu- ja rahvapildusid (Vislapuu 2013: 12). Mulgid olid seotud oluliste kultuurialaste ettevõtmistega nagu Aleksandrikooli asutamise protsess, 1864. aasta palvekirjade aktsioon ning Eesti Kirjameeste Seltsi ja Viljandi laulu- ja mänguseltsi "Koit" asutamine (Vislapuu 2013: 12). Enamik 20. sajandi esimese poole Eesti kirjanikke, poliitikuid, sõjaväelasi, heliloojaid, kujutavate ja esituskunstide esindajaid ning paljud teadlased pärinevad Lõuna-Eestist, eriti Tartu- ja Viljandimaalt (Miks 1938).

1940. aastatel alanud nõukogude okupatsioon tõi kaasa massilised küüditamised Siberisse, sundkollektiviseerimine põllumajanduses katkestas eesti talupojakultuuri loomuliku arengu. Likvideeriti Eesti ühiskonnaelu olulisi tugisambaid, sealhulgas üleriigiline seltside süsteem, mis põhjustas omakorda kultuurilise katkestuse. Lisaks toodi suurtööstuse arendamiseks sisse tööjõudu Venemaalt, mis muutis demograafilist tasakaalu eestlaste kahjuks. (Viires 2008: 48-49) Mulgimaa koges suuremat hävingut võrreldes teiste Eesti piirkondadega. Vastupidiselt levinud arusaamale, et Mulgimaalt viidi Siberisse rohkem inimesi kui mujalt Eestist, näitavad andmed, et paljud olid sunnitud kodust lahkuma juba enne massilisi küüditamisi. Saatuslikuks sai kohalike suurmajapidamiste ja talude uhkus. Siberist naasnud isikud ei saanud tihti oma kodukanti tagasi pöörduda, vaid suunati teistesse piirkondadesse. Suured talud muudeti kolhoosikeskusteks või kontoriteks ning nende ümberkujundamisega kolhoosideks kaasnes ka

elamute kasutuse muutus, endised võimsad talud jäid kiratsema ja lagunema. (Vislapuu 2013: 12-13)

Kristin Kuutma toob esile, et 1980. aastate lõpul algas folklooriliikumises tõusulaine - elavnesid harrastusrühmad, hakati tegelema piirkonna rahvapärimusega, hoogustus rahvarõivaste valmistamine, samuti taastati kodanikuühiskonnale iseloomulikke seltsitegevust (Kuutma 2008: 594-596). Eesti torupillitraditsiooni taaselustajaks sai oma isa Johannes Tauli jälgedes Riidaja külas tegutsev tunnustatud pillimeister ja muusik Ants Taul (Õunapuu 2023: 107). 1990ndatel taastati Viljandis Mulkide Seltsi tegevus². Mulkide Seltsi eesmärkideks on tutvustada mulkide ajalugu, säilitada mulkide keelepruuki ja murret, kirjastada ajaloolisi ja tänapäeva Mulgimaad tutvustavaid kirjutisi, tõsta ja hoida mulkide mainet Eestimaal ning levitada Mulgi kultuuri, aidata kaasa Mulgimaa majanduse ja kultuuri arengule, edendada eestlaste rahvuslikke üritusi (Kahkra: 1992 [1936]). 1994. aastal naasis tagasi oma kodukanti Kääriku tallu Paistu kihelkonnast pärit tekstiilikunstnik Anu Raud, kelle loomingu aluseks on rahvakunst ning kelle juhendamisel ja eeskujul on sirgunud terve põlvkond tekstiilikunstnikke ja käsitöömeistreid, kes ammutavad samuti inspiratsiooni rahvapärandist (Reinholm 2013: 9-13).

2005. aastal, enne kui Mulgimaa juurtega (Halliste kihelkond) Toomas Hendrik Ilvesest sai Eesti president, kutsus ta Sakala ajalehes üles Mulgimaa arengut ise kujundama. Ilves rõhutas, et Mulgimaa, mille juured ulatuvad tagasi Sakala maakonna aegadesse, ei tohiks lasta end marginaliseerida, nagu juhtus liivlastega Lätis. Ta väitis, “ kui talitada kavalalt ehk mulgilikult, on meil võimalik seda kokku kuuluvat ala ja kultuuri konsolideerida ning samal ajal, väidan ma, oluliselt tõsta mulkide jõukust koos poliitilise läbilöögivõimega Eesti valitsuse tasemel.” (Ilves 2005) Eesti Vabariigi presidendina (2006-2016) toetas Ilves Mulgimaa tegemisi ja on MKI patrooniks kuni tänaseni (MKI koduleht). Kokkuvõttes võib öelda, et pärast Eesti iseseisvuse taastamist sai Mulgi kultuuripärand järjest enam tähelepanu, hakati väärtustama piirkonna keelt ja kultuuri, sel eesmärgil loodi MKI.

---

² Mulkide Selts loodi 1934. aastal, selle loomisest võtsid teiste seas toona osa Konstantin Päts, Johan Laidoner ja Jaan Soots. Mulkide Selts Tallinnas suleti 06.08.1940 seoses nõukogude okupatsiooniga. Mulkide Selts taastati eksiilis Kanadas, Torontos 1977. aastal.

Mulgimaale eriomaseks kultuuripärandiks peetakse tänapäeval kihelkondlikke rahvarõivaid, talurahva köögist pärit toite ja kohalikku murdekeelt. Ajaloolisel Mulgimaal ehk Lõuna-Sakalas püsisid mitmed traditsioonilised kultuurinähtused pikemalt kui mujal Eestis. Veel 19. sajandi teisel poolel kanti vaatamata majanduslike olude paranemisele taludes traditsioonilisi rõivaid (nt Mulgi pikk-kuub, vaipseelikud, arhailise taimornamendiga puusapõlled), püsisid ka toidud ja kombestik, mis mujal Eestis olid 19. sajandi keskpaigaks juba suures osas unustatud. (Jürgen 2015: 22-23) Tänapäeval kantakse traditsioonilisi Mulgimaa kihelkondade rahvarõivaid piirkonna identiteedi sümbolina erinevatel kultuurisündmustel. Mulgi toidukultuurist on täna üle Eesti tuntud sellised road nagu Mulgi puder, Mulgi kapsad ja Mulgi korbid, samuti Mulgi kama. 20. sajandil on hakatud neid pidama Eesti rahvustoitudeks, aga viimasel kümnendil on mulgid nende toitude valmistamist ja söömist väärtustanud piirkonna vaimse kultuuripärandina, millega eristatakse ülejäänud Eestist ja mis vajab säilitamist. Mulgi putru ja Mulgi kapsaid valmistatakse Mulgimaa kodudes sageli ka tänapäeval ning nende tegemise oskus on edasi antud põlvest põlve, korpe küpsetatakse harvem ja kamajahu ise tegemine on elulaadi muutumisega hääbunud (Leskova 2018a). Eelnimetatud traditsioonilisi toite pakutakse viimastel aastatel sageli erinevatel Mulgimaa kultuuriüritustel, laatadel, talgutel ja koolitustel.

Mulkidel on oma keel ja keeleteadlased nimetavad seda Mulgi murdeks, see on territooriumilt väiksemaid eesti murdeid. Lõunaeeesti murdeala jaguneb Mulgi, Tartu ja Võru murdeks ja lõunaeeesti keelt peetakse üheks vanemaks läänemeresoome hõimukeeleks. Ajalooliselt on Mulgi murre olnud peamiselt seotud Viljandimaa lõunaosaga ja Helmega Valgamaal, kuid eelmistel sajanditel kuulusid Halliste ja Karksi pikemat aega Pärnumaale. Kuigi mulkideks nimetatakse tihti kõiki Viljandimaa elanikke, ei ole Viljandi ja Viljandi kihelkond enam lõunaeeestilise murde mõttes Mulgimaa. Mulgi murret on viimastel sajanditel kõneldud peamiselt viies kihelkonnas: Halliste, Karksi, Tarvastu, Paistu ja Helme. (Pajusalu jt 2020: 175) Nõukogude okupatsiooni ajal toimunud sundväljarände ja demograafiliste muutuste tõttu vähenes oluliselt mulgi keele kasutamine piirkonnas (Laande 2014). 2021. aasta rahva ja eluruumide loenduse andmetel räägitakse tänapäeval Mulgi murret peamiselt Viljandi maakonnas (10% elanikest) ja Valga maakonnas (8 % elanikest). Üle kogu Eesti on Mulgi murde kõnelejaid 2% emakeelega rahvastikust. (Eesti Statistikaamet)

Mulgi keelt ja kultuuri aitab hoida ja edendada riiklik toetusmeede. Alates 2000. aastast on Kultuuriministeerium pööranud suuremat tähelepanu Eesti kultuuriruumide ehk pärimuslike kultuuripiirkondade pärandile. Kultuuriruum on vaimse kultuuripärandiga seotud ühtse identiteediga kogukond. Aastal 2024. haldab Kultuuriministeerium seitsme kultuuriruumi toetusmeetmeid, ministeeriumi toetusmeetmed on loodud nende vaimse kultuuripärandi säilimisele, püsimisele ja kogukonna tegevuste toetamisele, eriti äärealadel, kus pärimuskultuur on paremini säilinud. (Rahvakultuur³) Aastatel 2000-2009 toetati Mulgimaa kultuuripärandiga seotud tegevusi programmist „Lõunaeesti keel ja kultuur“, alates 2010. aastast loodi eraldiseisev Mulgimaa kultuuriprogramm⁴, mis alates 2019. a kannab nimetust Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeede, mille eesmärgiks on “väärtustada ja taaselustada Mulgimaale omast elulaadi, tavasid ja kombeid, oskusi ning keelelist eripära, mis on eri inimrühmadele nende igapäevaelu ja identiteedi osana omased ja olulised”; sealjuures on oluline tugevdada noorte sidet kultuuripärandiga ja laiendada kultuuripärandiga seotud tegevustes osalejate ringi (Mulgimaa pärimuskultuuri toetamine).

Toetusmeetmest toetatavad vaimse kultuuripärandi tegevused on näiteks mulgi keele õppega seonduv, vaimse kultuuripärandi nimistu sissekanded, teadus, kursused, seminarid, ümarlaud, õppepäevad ja -reisid, laagrid erinevatele vanuserühmadele, pärimuskultuuril põhinevad loomeprojektid. Eesti Rahvakultuuri Keskuse koostatud Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeetme 2018-2021 perioodi kokkuvõttest selgub, et enam projektitoetuse taotlusi esitati valdkondadele "Pärimuse jätkusuutlikkuse edendamine", mis moodustas 32% (52 projekti) kogu toetussummast ning "Keel ja haridus", mis sai 30% (49 projekti) toetustest. Nende hulka kuulusid erinevad pärimuskultuurilised sündmused, rahvarõivaste valmistamise töötoad ja lastele rahvarõivaste tellimine, keelelaagrid, mulgikeelne ajakiri Täheke, raamatute ja õppematerjalide väljaandmine ning traditsiooniks muutunud mälumängu läbiviimine. Teadusprojekte on esitatud vähe, ainult 4% (7 projekti), mistõttu on teadusuuringute valdkond jäänud arengult kõige tagasihoidlikumaks. (Mulgimaa pärimuskultuuri toetamine 2018-2021 kokkuvõte)

---

³ Rahvakultuur. - Kultuuriministeerium. Kättesaadav: <https://kul.ee/kultuurivaartused-ja-digitaalne-kultuuriparand/rahvakultuur> Vaadatud 23.05.2024

⁴ Teised kultuuriruumid, mida Kultuuriministeerium toetab on Setomaa pärimuskultuur; Kihnu kultuuriruum; Saarte pärimuskultuur; Vana Võromaa pärimuskultuur; Peipsiveere pärimuskultuur; Virumaa pärimuskultuur.

Üheks oluliseks saavutuseks kogukonnaliikmete ja kohaliku kultuuripärandi hoidjate poolt on Mulgimaalt Eesti VKP-i nimistusse tehtud sissekanded, mis on üks elava pärandi hoidmise ja mõtestamise vahendeid ja aitab jäädvustada ning uurida kogukonna mitmekesisist kultuuripärandit. Eesti VKP-i nimistu sissekandeid koostavad pärandikandjad ja nimistut haldab Eesti Rahvakultuuri Keskus. VKP nimistu jaguneb seitsmeks valdkonnaks⁵ Mulgimaalt on nimistusse hetkeseisuga tehtud 15 sissekannet (vt Tabel 1).

Tabel 1. Mulgimaalt Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse tehtud sissekanded (seisuga 20. mai 2024).

Nr	Kategooria	Tegevused / Traditsioonid	Aasta	Sissekande koostaja
1	Käsitöö	Toomingavitstest korvi punumine Mulgimaal	2013	Piret Leskova
2		Arhailine Mulgi muster rahvarõivastel ja tänapäeva tarbeesemetel	2017	Kaja Allilender
3		Torupilli valmistamine ja mängimine Mulgimaal	2018	Alli Laande
4		Mulgi sõbade valmistamine Tarvastus	2019	Helle Soots
5	Toit ja toitumine	Mulgi pudru valmistamine ja söömine Mulgimaal	2013	Piret Leskova
6		Mulgi korbi valmistamine ja söömine Mulgimaal	2017	Ly Laanemets
7		Mulgi kapsaste valmistamine ja söömine Mulgimaal	2017	Piret Leskova
8		Kama valmistamine ja söömine Mulgimaal	2017	Piret Leskova, Kristi Ilves
9		Verivorsti tegu ja söömine Abja-Paluoja	2017	Kerstin Rei
10		Odrakaraski küpsetamine Mulgimaal	2018	Piret Leskova
11		Mulgi toit	2018	Piret Leskova

⁵ Valdkondadeks on: toit ja toitumine; käsitöö; kombestik ja usundid; keel ja poeetiline folkloor; loodusvarade majandamine; asustus, elukorraldus ja keskkond ning ajaviitelised ja mängulised tegevused, mis omakorda jagunevad alamvaldkondadeks.

12	Kombestik ja usund	Mardi- ja kadripäeva tähistamine Karksi ja Halliste kihelkonnas	2018	Piret Leskova
13		Paastumaarjapäeva tähistamine Karksi kihelkonnas	2018	Piret Leskova, Kai Kannistu,
14		Nimeliste puude istutamine Mulgimaal	2021	Kairi Mürsepp
15	Keel ja poeetiline folkloor	Mulgi keel	2014	Alli Laande

Toiduvaldkonna domineerimine (pool kõigist sissekannetest) näitab, et traditsioonilised toiduvalmistamise oskused ja kombed on Mulgimaal eriti olulised ja väärtustatud. Siiski on valikuprotsess subjektiivne, mida näitab ühe inimese poolt tehtud kaheksa sissekannet, mis võib põhjustada ühe valdkonna üle-esindatust (vrldl Hafstein: 2009). Oluline on suurendada kogukonna osalust ja algatusi, et tagada mitmekesise kultuuripärandi väärtustamine ja elujõulisus Mulgimaal.

Tänapäeval aitavad Mulgi kultuuri hoida ja arendada kolm ülemulgimaalist organisatsiooni: MTÜ Mulgi Kultuuri Instituut, MTÜ Mulgi Elamuskeskus ja MTÜ Mulgimaa Arenduskoda. Mulgi Kultuuri Instituut keskendub mulgi kultuuri ja keele uurimisele, säilitamisele ja levitamisele, töötades aktiivselt Mulgimaa rahvuskultuuri elujõulisuse ja piirkonna kuvandi kujundamise nimel. MTÜ Mulgi Elamuskeskus arendab Sooglemäe talukompleksi Mulgimaa külastuskeskuseks, et tutvustada ja hoida elus piirkonna kultuuripärandit ning arendada Mulgimaad atraktiivse kultuuri- ja turismisihtkohana. MTÜ Mulgimaa Arenduskoda ühendab Mulgimaa omavalitsusi, mittetulundusühinguid ja ettevõtjaid, mis avab piirkonnale ligipääsu LEADER toetustele eesmärgiga arendada kohalikku ettevõtlust, eriti väike- ja keskmise suurusega ettevõtteid, luua kvaliteetseid töökohti ning säilitada rahulik ja kaunis elukeskkond.

1.2. Mulgi Kultuuri Instituudi eesmärkide ja tegevuste tutvustus

Mittetulundusühingutel on oluline roll kogukondade arvamuste ja huvide vahendamisel ja edastamisel suheldes erinevate ekspertide ja institutsioonidega ning samal ajal olles sillaks kogukondade ja riiklike asutuste vahel, aidates ellu viia kultuuripärandi poliitikat (vrđl Blake 2019; Hafstein 2018). Mittetulundusühingud, mille eesmärk on kultuuripärandi väärtustamine ja edendamine, toimivad oluliste tugistruktuuridena piirkondades. Eesti kultuuriruumis aitavad piirkondlikku kultuuripärandit hoida ja edendada erineva staatusega organisatsioonid, näiteks Seto Instituut on sihtasutus, Võru Instituut on Kultuuriministeeriumi valitsemisalas hallatav riigi teadus- ja arendusasutus ja Viru Instituut mittetulundusühing. See näitab, kuidas Eesti kultuuriruumis vaimse kultuuripärandiga tegelevad organisatsioonid võivad juriidiliselt olla nii mittetulundusühingud, sihtasutused kui ka riigi hallatavad asutused. MKI töötab mittetulundusühinguna ja organisatsiooni ajalugu on näidanud ebaühtlast arengut. Järgnevalt annan lühiülevaate MKI tegevusest alates loomise algusest ja arengu eesmärkidest.

1996. aasta 7. juunil asutati ning sama aasta 12. juulil registreeriti Viljandi maavanema korraldusega nr 376 Viljandi Mulkide seltsi ja Viljandi maavalitsuse initsiatiivil⁶ ja Võru Instituudi eeskujul mulgi keele ja kultuuri kaitseks Mulgi Instituut, mille eesmärgiks seati hoida ja arendada mulgi keelt ja kultuuri (Vääri 1998: 95).

1999. aastal kaasati ümbernimetatud organisatsiooni MKI liikmeteks üheksa tolelaegset omavalitsust. Iga omavalitsus saatis üldkoosolekule oma esindaja. (e-kiri 24.11.2016)

2002. aastal arutati Viljandi maavanema Helir-Valdor Seedri juures instituudi rahastamisprobleeme ja tegevjuhi toetust. Koosolekul osalesid olulised kohalikud ametiisikud ja kultuuritegelased. Otsustati luua tegevtoimkond, mis aitaks tegevjuhil sisulist tööd korraldada: Madis Arukask ja Ene Lukka Viljandi Kultuurikolledžist, Andres Rõigas Viljandi Maavalitsusest. MKI tegevuskavas 2002-2003 oli plaanitud nõukoja moodustamine, kuhu kuuluksid esindajad Mulkide

---

⁶ Asutajaliikmed olid Mulkide Seltsi esindajad Mulkide Seltsi vanem Kaupo Ilmet, Tallinna esindaja seltsi vanem Ülo Ruubel ja Viljandi Maavalitsuse esindaja maavanem Helir-Valdor Seeder.

seltsist, mulgi kultuuri huvilised ja toetajad, eesmärgiga edendada koostööd teiste mulkide seltsidega nii Eestis kui välismaal. Samuti oli plaanis mulgi keele ja kultuuri õpetamine

Viljandi Kultuurikolledžis ning Mulgi folkloori tutvustamine Mulgimaa koolides. (Vääri 2002: 104-105; Ilves 2016: 1-2) Tolleaegse Halliste valla esindaja Andres Rõigase andmetel “MKI liikmemaks oli suhteliselt tagasihoidlik, umbes 500 krooni omavalitsuse kohta ja kuigi tegevjuht oli olemas, ega sellest palju palka jõutud maksta. Riigi huvi MKI tegevuse vastu oli olematu, vähesel määral toetust pakkus Mulkide Selts.” (e-kiri 24.11.2016)

2004. aasta 11. mail toimus MKI erakorraline üldkoosolek, otsuse alusel lõpetati juhatuse liikmete volitused seoses tähtaja möödumisega ja määrati uued juhatuse liikmed: Terje Jaakson, endine tegevjuht Kalle Gaston ning juhatuse esimeheks sai Alli Laande. Suurendati MKI liikmemaksu 4000 krooni võrra ja kinnitati 2004. a liikmemaksu suuruseks 5000 krooni. Tehti muudatusi põhikirjas (märgiti asukohaks Karksi-Nuia, Karksi vald; üldkoosoleku kutsub kokku juhatus ja see on kuni kolmeliikmeline ja määratakse kolmeks aastaks). (MKI protokoll 28.05.2004)

2005. aastal pärast kohalike omavalitsuste valimisi kogunesid üheksa valla esindajad Abja-Paluojaal, et arutada põhiküsimusi - MKI liikmemaksuks otsustati määrata 10 000 krooni 1000 elaniku kohta, omavalitsuste esindajaks osanike ringis vallavanem või linnapea. Samuti tehti parandusi põhikirjas ja sõnastati organisatsiooni eesmäärke, arvati liikmete hulgast välja Viljandi Kultuurikolledži Arengufond (liige alates 2000. aastast). Arutati ka MKI nimemuutust, aga jäädi juba tuntud nime juurde. (e-kiri 24.11.2016) Helir-Valdor Seeder algatas protsessi, et tagada MKI-le riiklik rahastus sarnaselt Võru Instituudiga (Ilves 2016: 1).

2007. aasta 12. märtsil otsustati MKI üldkoosolekul ennetähtaegselt tagasi kutsuda juhatuse liikmed ja kinnitati uus juhatus: Triinu Menning, Andres Saarep ning juhatuse esimeheks Kristel Habakukk. Otsustati võtta liikmeks Hummuli vald, esimese aasta osalustasuga 5000 krooni. (MKI protokoll 12.03.2007-03-12) Pärsti vald liitus 2007. aastal, instituudil oli kokku 11 liiget. (e-kiri 24.11.2016)

Aastatel **2008-2009** keskendub MKI aktiivselt sobiva talukompleksi otsinguile, mille eesmärgiks on rajada Mulgi pärandkultuuri ja ajalugu tutvustav keskus. Alustatakse projektitaotluste

ettevalmistusi taotluste esitamiseks Mulgimaa külastuskeskuse rajamiseks ja väljaehitamiseks. Kavandatud oli kaasaegne atraktsioon, mis taaselustaks mulkide lood, tavad, mütoloogia ja pärimuse. (Mulgi Kultuuri Instituut; Mulgi Elamuskeskus)

2011. aasta 12. aprillil moodustati Riigikogus Mulgimaa toetusrühm, mille koosseisu kuulub 24 liiget. Rühma eesmärgiks on edendada Mulgimaa piirkonda, mis on tuntud oma kultuurilise eripära poolest. Rühm tegutseb erakondade üleselt ja teeb koostööd kohalike omavalitsustega, et lahendada piirkonna peamisi probleeme, nagu tööpuudus, madal ettevõtlikkus ja infrastruktuuri puudujäägid, tagades seeläbi piirkonna jätkusuutliku arengu. (Riigikogu ... 2011)

2012. aasta novembris pöördusid 11 kohaliku omavalitsuse esindajat Mulgimaa valla- ja linnaelanike nimel Riigikogu esimehe Ene Ergma poole, taotledes riiklikku tuge paikkonna arendamiseks Mulgimaa arengu programmi loomise kaudu⁷. Taotluse eesmärk on aidata kaasa Mulgimaa pärimuskultuuri säilimisele ja elujõu kasvule. Omavalitsused tõid esile Mulgimaa kultuuriprogrammi positiivset mõju piirkonna kultuurielule ja mulgi keele kasutamisele. Samuti mainiti Setomaa ja Peipsiveere arenguprogrammide edukaid näiteid, mis julgustavad sarnase programmi loomist ka Mulgimaale. Taotluses palutakse luua regionaalministri haldusalasse Mulgimaa arenguprogramm, mis algaks 2014. aastast. (e-kiri 12.12.2012)

2020. aastal otsustavad MKI üldkoosoleku liikmed alustada ettevalmistustöödega MKI jagunemiseks ja luua uus eraldi MTÜ Mulgi Elamuskeskus (MKI protokoll 24.04.2020). Kinnitatakse MKI uus põhikiri 15. mail 2020 (MKI protokoll 15.05.2020). Muudatused toimuvad MKI töökorralduses, otsustatakse tööle võtta Mulgi Elamuskeskuse projektijuht/teiseks juhatuse liikmeks ja tema tööülesanneteks on juhtida Mulgi Elamuskeskuse ehitustegevust (MKI protokoll 16.01.20). Esimest korda võetakse MKI-sse tööle lisaks juhatajale 0,5 ametikohaga mulgi keele ja kultuuri spetsialist.

2021. aastal 9. veebruaril jõustus MTÜ Mulgi Kultuuri Instituudi jagunemine kaheks eraldiseisvaks MTÜ-ks. Jaguneva MTÜ uueks nimeks saab MTÜ Mulgi Elamuskeskus, uue omandava MTÜ nimeks jääb MTÜ Mulgi Kultuuri Instituut. (E-Äriregister) MKI alustab oma

---

⁷ Sama kiri saadeti ka Riigikogu Maaelukomisjonile, Riigikogu Mulgimaa toetusrühmale, regionaalministrile ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile.

tegevust täiesti uue organisatsioonina ja uue registrikoodiga, kuna varasem registrikood ja sellega seotud ajalugu kandub üle Mulgi Elamuskeskusele.

MKI kõrgeimaks organiks on üldkoosolek, millele iga liige nimetab kolm esindajat, sh vähemalt ühe omavalitsuse ametis oleva vallavanema või volikogu esimehe. MKI üldkoosoleku liikmete hulka kuuluvad kolm vallavanemat, kolm vallavolikogu esimeest ning kolm vallavalitsuse poolt määratud isikut, kokku 9 inimest. MKI-d aitab esindada üldkoosoleku liikmete poolt valitud Mulgi vanem. MKI administratsioon asub Kulla Leerimajas Hallistes Mulgi vallas. Lisaks projektipõhiselt käsunduslepingute alusel töötavad mulgi keele ja kultuuri õpetaja ning Mulgi segakoori dirigent. Järgnevalt ülevaade MKI juhtidest ajaperioodil 1998 kuni 2024:

Tabel 2. Mulgi Kultuuri Instituudi juhid aastatel 1998-2024.

Juhi nimi	Ametis oleku periood
Kalle Gaston	1998-2004
Alli Laande	2004-2007
Kristel Habakukk	2007-2011
Vaike Rajaste	2011-2011
Janne Järvelt	2011-2013
Alar Karu	2013-2014
Kaja Allilender	2014-2018
Peeter Rahnel	2018-2018
Kairi Nigol	2018-2018
Ave Grenberg	2019-2023
Peeter Rahnel	2023-2023
Piret Leskova	2024 - ...

Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeetme arendustegevuse valdkonnas rahastatakse kogukonna poolt ellu kutsutud katusorganisatsiooni, mis on pühendunud pärimuskultuuri säilitamisele,

tutvustamisele ja arendamisele. MKI arendustegevust toetab Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeede, mis on vajalik instituudi toimimiseks, töötajatele töötasu maksmiseks ning põhikirjaliste eesmärkide saavutamiseks. MKI on selle toetusmeetme ainus taotleja ja aastatel 2018-2021 on saanud tegevustoetust kuni 64% Mulgimaa pärimuskultuuri programmi eelarvest. See on küll positiivne ja toetav, kuid vähendab toetuste saamise võimalust teistele taotlejatele, kes samuti väärtustavad ja soovivad edendada Mulgi kultuuripärandit. Instituut toetub oma tegevustes mitmetele rahastusallikatele, sealhulgas omavalitsuste liikmemaksudele, Kultuuriministeeriumi toetustele ja projektipõhisele rahastusele.

Kui võrrelda MKI arengukava aastatel 2019-2022 ja 2023-2030, siis varasemal tegevusperioodil oli eesmärgiks Mulgimaa kujundamine atraktiivseks turismisihtkohaks, hoida mulgi keelt ja kultuuripärandit ning toetada ettevõtluse arengut. Aastateks 2023-2030 on MKI arengukava keskseks eesmärgiks saada kompetentsikeskuseks, mis aitaks koostöös partneritega suurendada Mulgi kultuuripärandi kasutamist ja parandada selle mainet, uurida Mulgimaa ainelist ja vaimset kultuuripärandit. Samuti peetakse oluliseks organiseerida ja innustada erinevatele sihtgruppidele mõeldud vaimse pärandi tegevusi (nt keelelaagrid lastele, töötoad täiskasvanutele, murdeluule konkursid jne.) (MKI arengukava aastateks 2023-2030). Peamised sihipärased tegevused aastateks 2023-2030 on planeeritud teadus- ja uurimistööd, partnerlus, nõustamine, mulgi keele ja pärandi kasutamine ja õpetamine, tunnustatud tegijad. Instituut korraldab piirkondlikke kultuurisündmusi ja haridusprojekte, mis aitavad tugevdada kohalikku kultuuritunnetust ja identiteeti. Lisaks annab välja keeleõppematerjale, mis toetavad mulgi keele õpetamist ja Mulgi kultuuri tundmist (töövihikud, aabits, digitaalne aabits, laulik ning mulgikeelne lauamäng „Sõõr ümber Mulgimaa“). Mulgi keele hoidmiseks ja arendamiseks korraldatakse murdekeele ringe Abjas, Tõrvas, Lillis ja Tarvastus. Mulgimaa lasteaedades toimuvad keelepesad ning õpetajatele ja ametnikele pakutakse koolitusi. Alates 2008. aastast avaldatakse mulgikeelset ajalehte Üitsainus Mulgimaa. Samuti on töös mahukas mulgi-eesti sõnaraamat. Lisaks ilmub alates aastast 2017 ilmub kord aastas mulgikeelne ajakiri Täheke ning Vikerraadios edastatakse 2005. aastast mulgikeelseid uudiseid iganädalaselt ja Sakala ajalehes kaks korda kuus.

MKI-l on aja jooksul välja kujunenud mitmeid traditsioonilisi üritusi. Näiteks Mulgimaa laste pärimuspäeva on korraldatud alates aastast 1996, sündmus on tänaseks toimunud 28 korda. Iga

kahe aasta tagant peetakse Mulgi konverentsi ja Mulgi pidu, samuti mulgikeelsete laulude võistlust alates 2020. Aastast 2011 valitakse iga kahe aasta tagant uus Mulgi vanem ja aastast 2012 antakse välja tunnustus Mulgimaa Uhus. Tähistatakse Mulgimaa lipu päeva ja mulgi nädalal korraldatakse mulgimeelseid sündmusi Mulgimaa viies kihelkonnas.

Koolinoorte kaasamiseks ja mulgi keele ning kultuuri vastu huvi tekitamiseks korraldatakse põhikooliõpilastele mälumängu "Nupute vällä". MKI on aktiivselt tegelenud mitmete teavitustegevustega, mis keskenduvad Mulgimaa ajaloo, rahvariiete ning mulgi keele tutvustamisele ja edendamisele. On osaletud nii kodu- kui välismaistel turismimessidel ja kultuurisündmustel, näiteks Etnolaadal ja folkloorifestivalil Baltica. Ellu on viidud ülemulgimaalisi projekte, näiteks Soome-Ugri kultuuripealinna aasta ja Mulgi pudru taotluse esitamine UNESCO VKP esindusnimekirja, millele oodatakse vastust 2024. aasta lõpul.

MKI teeb koostööd mitmete huvigruppidega, sh koolide, lasteaedade, raamatukogude, rahvamajade, mittetulundussektori ning arendus- ja turismiorganisatsioonidega. Suuremad projektid nagu soome-ugri kultuuripealinna projekt ja Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni taotluse esitamine UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja näitavad MKI aktiivset panust piirkonna kultuuripärandi tutvustamisel ka rahvusvahelisel tasandil.

MKI tööd on hinnatud Eesti Vabariigi tasemel: Kultuuriministerium tunnustas 2021. aastal Tänukirjaga MKI-d " pikaajase Mulgi murdekeele ja kultuurielu hoidmise ja arendamise" eest ning mind tollase MKI juhina "Abja-Paluoja soome-ugri kultuuripealinna aasta eduka elluviimise eest". Samuti omistas 2022. aastal Eesti Rahvakultuuri Keskus ja Viljandimaa Omavalitsuste Liit MKI-le 2021. aasta Viljandimaa rahvakultuuri auhinna, "Mulgi kultuuritraditsioonide hoidja ja edendaja Mulgimaal" eest ja Eesti Kultuurkapitali Viljandimaa ekspertgrupp tunnustas mind kui MKI juhti 2021. a Viljandimaa kultuuripärliauhinnaga "soome-ugri kultuuripealinna programmi eduka ja õnnestunud eestvedamise eest". Samal aastal Eesti Rahvamajade Ühingu tunnustussündmusel "Kaheksakand" anti MKI-le aasta tegija auhind ning Mulgi valla 2021. aasta teo auhind soome-ugri kultuuripealinna eduka elluviimise eest. Eesti Täiskasvanute Koolitajate

Assotsiatsioon tunnustas Viljandimaa 2023. a õpiteoks “Mulgi Puder UNESCO kultuuri-pärandisse”. Need tunnustused kinnitavad, et MKI on andnud märkimisväärse panuse mulgi keele ja kultuuri säilitamisele ja tutvustamisele.

Kokkuvõttes tuleb rõhutada, et MKI jätkusuutlikkuse tagamine eeldab stabiilset ja pikaajalist rahastust, mis võimaldaks jätkata juba tõestatud väärtusega tegevusi, sealhulgas keeleõppeprojekte ja traditsiooniliste sündmuste korraldamist ning töötajate palkamist.

2. Teoreetiline raamistik

Minu magistritöö fookuses on MKI kui piirkonna kultuuri ja kultuuripärandit, sealhulgas vaimset pärandit hoidev ja edendav organisatsioon, samuti kui organisatsioon, mis ühendab kogukondi ning esindab neid suhtluses riigiasutustega. Järgnevalt annan ülevaate laiemast teoreetilisest raamistikust, mis aitab mõtestada MKI tegevusi kultuuripärandi protsesside ja pärandipoliitika kontekstis. Annan ülevaate UNESCO 2003. aasta vaimse kultuuripärandi kaitse konventsioonist (*Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*; edaspidi UNESCO (2003) konventsioon), mis on viimasel aastakümnel oluliselt kujundanud arusaamu kultuuripärandist ja selle haldamisest. UNESCO (2003) konventsioon tähtsustab kogukondi vaimse kultuuripärandi hoidjate ja edendajatena. Samas eeldab vaimse pärandi määratlemine, hoidmine ja edendamine kogukondadelt sageli koostööd erinevate organisatsioonide, institutsioonide ja ekspertidega. Teoreetiliselt peatükis kasutatud autorid valisin nende kriitiliste pärandikäsitluste tõttu, samuti nende uurimustes toodud praktiliste näidete tõttu teiste riikide kogemustest.

2.1. Kultuuripärand kui protsess

Kriitilistes pärandikäsitlustes tuuakse esile, et kultuuripärand (nii materiaalne kui vaimne) on inimeste loodud nähtus, mitte ei eksisteeri nõ iseeneses – mingi kultuurinähtuse väärtustamine pärandina sünnib tänapäeval ja lähtub sellest, kuidas mõistetakse mineviku kultuuri (Kirshenblatt-Gimblett 2004; Kuutma 2010). Kultuuripärandit võib vaadelda kui ressursi – see pakub inimestele võimalust enesemääratlemiseks ja kultuurilise identiteedi kinnitamiseks, samas võib pärand elavdada ka majandustegevust mingis piirkonnas või luua toodetele või teenustele lisaväärtust teistes ettevõtluse vormides (vrld. Bendix 2009; Hafstein 2018). Regina Bendix rõhutab, et kultuuripärand on protsess ehk võib rääkida pärandistamisest (*heritagisation*), mis tähendab, et valitakse kultuurinähtus, mis on piisavalt oluline hoidmiseks ja edasikandmiseks pärandina praegu ja tulevikus. Pärandistamine ei puuduta mitte ainult materiaalsete ja mittemateriaalsete elementide hoidmist ja mäletamist, vaid hõlmab ka sotsiaalpoliitiliste,

majanduslike ja kultuuriliste tegurite keerulist koosmõju, mis omakorda kujundab kogukondade, rahvaste ja rahvusvaheliste organisatsioonide ettekujutusi minevikust (Bendix 2009: 253-255). Pärändamise protsess on alati valikuline, mis tähendab et teatud kultuurinähtused või elemendid tuuakse ekspertide või institutsioonide poolt esile ja väärtustatakse, samas kui teised jäetakse tähelepanuta (Hafstein 2018: 53). Näiteks mäluasutused (muuseumid, arhiivid) koguvad, säilitavad ja esitlevad minevikust pärit materiaalselt või vaimset kultuuri, kujundades nii teatud representatsioone ajaloost ja kultuurist ja sageli kujunedes rahvusliku kultuurimälu paikadeks (Kuutma 2010: 698).

Valdimar Hafstein osutab sellele, et modernses ühiskonnas muutub inimeste ja (vaimse) kultuuripärandi suhe. Näiteks suureneb teadlikkus sellest, et ollakse pärandi kandjad, aga tekivad ka uued sotsiaalsed institutsioonid, mis tegelevad kultuuripärandiga formaalsel tasandil (Hafstein 2018: 128-129). Sellisteks institutsioonideks võivad kujuneda piirkondlikud arendusorganisatsioonid, mille ülesandeks võib olla nii kultuuripärandi väärtustamine kui ka seda edendavate tegevuste elluviimine. Fekri Hassan toob esile, et valitsusasutustel, omavalitsustel, arendajatel, teadlastel ja intellektuaalidel võib kõigil olla oma nägemus kultuuripärandist, sealjuures võivad nende ekspertide arusaamad erineda kogukondade arusaamadest. Riiklikust poliitikast tingitud asümmeetria võimusuhetes sageli takistab dialoogi ekspertide ja kogukondade vahel (Hassan 2021: 31). Seetõttu on (piirkondlikel) kogukondi esindavatel organisatsioonidel suur tähtsus kogukondade esindajate ja partneritena suhtluses erinevate ekspertide ja institutsioonidega.

2.2. UNESCO 2003. aasta vaimse kultuuripärandi kaitse konventsioon ja kultuuripärandi mõistmine ja haldamine

Vaimne kultuuripärand (*intangible cultural heritage*) hõlmab kultuuritavasid, -teadmisi ja -oskusi, mida antakse edasi põlvest põlve. UNESCO (2003) konventsioonis määratletakse vaimne kultuuripärand artiklis 2, sellest määratlusest lähtub ka Eesti riik:

„Vaimne kultuuripärand on tavad, esitus- ja väljendusvormid, teadmised, oskused ja nendega seotud tööriistad, esemed, artefaktid ja kultuuriruumid, mida kogukonnad, rühmad ja mõnel juhul üksikisikud tunnustavad oma kultuuripärandi osana. Vaimset kultuuripärandit, mida antakse edasi põlvkonnalt põlvkonnale, loovad kogukonnad ja rühmad pidevalt uuesti, mõjutatuna oma keskkonnast, loodusest ja ajaloost, vaimne kultuuripärand annab neile identiteedi ja järjepidevuse tunde ning edendab seeläbi ka kultuurilist mitmekesisust ja inimeste loometegevust. Konventsiooni kohaldamisel arvestatakse ainult sellise vaimse kultuuripärandiga, mis on kooskõlas inimõigusi käsitlevate rahvusvaheliste dokumentidega, kogukondade, rühmade ja üksikisikute vastastikuse austuse nõuetega ja säästva arengu nõuetega.“ (Vaimse... 2003; A 2 lg 1)

Tänaseks on vaimsest kultuuripärandist saanud termin, mida kasutatakse üle maailma kohalike tavade ja traditsioonide kirjeldamiseks. Valdimar Hafstein juhib tähelepanu, et vaatamata sellele, et vaimse kultuuripärandi mõiste kujunes välja 1990. aastatel ja on kiiresti levinud ning tunnustatud, võib selle termini kasutamine mõnikord tekitada segadust oma keeruka semantika ja bürokraatliku päritolu tõttu⁸. Võib väita, et UNESCO on püüdnud vaimse kultuuripärandi mõiste alla haarata varem folklooriks nimetatud nähtusi, aga folkloori mõiste asendamine vaimse pärandiga toob endaga kaasa ka poliitilise ja ajaloolise pagasi, mis võib mõjutada mõiste vastuvõtmist erinevates kultuurides ja ühiskondades. Hafstein leiab, et vaimse kultuuripärandi narratiiv on tihedalt seotud folkloristika distsipliiniga ja selle mõjuga avalikule sfäärile, mõjutades seda, kuidas inimesed oma kultuuripraktikaid tajuvad ja esitavad (näiteks keskendus rahvapäraste kultuurinähtuste, nagu kombed, jutud, tööriistad ja meloodiad uurimine varasemalt suuresti nende päritolu otsimisele ja see idee on avalikkuses endiselt väga levinud) (Hafstein 2018: 12-14). UNESCO (2003) konventsioonis on välja toodud, et vaimne kultuuripärand avaldub järgmistes valdkondades (loetelu pole lõplik; mõned nähtused võivad kuuluda korraka ka mitmesse valdkonda):

- a) suulised traditsioonid ja väljendusvormid, kaasa arvatud keel kui vaimse kultuuripärandi edasiandmise vahend;
- b) esituskunstid;

---

⁸ 1993. aastal loodi UNESCOs elavate inimaarete programm ja 1997. aastal jõuti inimkonna suulise ja vaimse pärandi meistriteoste väljakuulutamiseni.

- c) kogukondlik tegevus, rituaalid ja pidulikud sündmused;
- d) looduse ja universumiga seotud teadmised ja tavad;
- e) traditsioonilised käsitööoskused. (Vaimse... 2003; A 2, lg 2, l 1).

Need valdkonnad omakorda seostuvad tugevalt folkloorsete praktikatega.

Kristin Kuutma toob esile, et folkloori kogumise ja hoidmise praktikad olid ajalooliselt tihedalt seotud rahvusluse ja rahvusliku identiteedi ehitamisega, kasutades vanu tavasid ja loovaid väljendusi, mis olid sageli seotud maapiirkondade elanikega ja mida peeti autentseks ja mis aitas tugevdada rahvuslikku narratiivi. Tänapäeval mõistetakse ja tõlgendatakse folkloori erinevalt. Ehkki vaimse kultuuripärandi mõiste kasutuselevõtt kajastab kontseptuaalset muutust kultuuripärandi käsitluses, kasutatakse Eestis nii avalikkuses kui erinevates institutsioonides mittemateriaalse kultuuri kirjeldamiseks jätkuvalt paralleelselt mõistet pärimus.⁹ (Kuutma 2016: 42-44; 50-52)

Laiemalt hakati vaimsele kultuuripärandile tähelepanu pöörama seoses UNESCO (2003) kaitsekonventsiooni vastuvõtmisega UNESCO peakonverentsil 2003. aastal¹⁰. Konventsiooni eesmärgiks oli juhtida tähelepanu sellele, et kultuuripärand ei piirdu ainult füüsiliselt käegakatsutavate objektidega, vaid hõlmab ka laiemat kultuurilist konteksti ning mittemateriaalseid kultuurivorme, mis on samuti olulised kultuurilise identiteedi säilimisel (Hafstein 2018: 3-4). Kohustus kultuuripärandit hoida toob esile vajaduse hoida kultuurilisi nähtusi mitte ainult nende praeguse väärtuse tõttu, vaid ka nende tähtsuse tõttu tulevastele põlvkondadele ja inimkonnale tervikuna.

UNESCO (2003) konventsiooni eesmärk on kaitsta vaimset kultuuripärandit, austades nii kogukondi, rühmasid kui ka üksikisikuid, tõsta kohalikul, riigi ja rahvusvahelisel tasandil teadlikkust vaimse kultuuripärandi olulisusest ning pakkuda rahvusvahelist koostööd ja abi (Riigi Teataja). Janet Blake toob esile, et vaimse kultuuripärandi mõiste näeb ette palju osaluslikuma ja demokraatlikuma suhte riigi ja kultuurikogukondade vahel. UNESCO (2003) konventsioon on

---

⁹ Näiteks nii Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium kui Eesti Rahvakultuuri Keskus kasutavad lisaks vaimsele kultuuripärandile mõisteid pärimuskultuur ja rahvakultuur.

¹⁰ Eesti ratifitseeris UNESCO VKP konventsiooni 2006. aastal. See laiendas varasemat muinsuskaitse fookust materiaalistest objektidest (nagu kultuuripaigad ja -esemed) kultuuri mittemateriaalsetele aspektidele.

kaasa aidanud kogukondade ümber üles ehitatud kultuuripärandi „uue paradigma” loomisele, mis nihutab pärandi kaitseprotsessis fookuse riigivõimudelt eemale selle kandjate endi poole (Blake 2019: 21). Vaimse kultuuripärandi ja selle kandjate kogukondade rolli nähakse kui aktiivseid uurimis- ja kaitsmisprotsessi partnereid, vaimset kultuuripärandit käsitletakse kui väärtust ja olulist sotsiaalset ressursi, mis toetab kogukondi nende koostöös teadus- ja mäluasutuste ning riigiasutuste ekspertidega. Konventsioon peegeldab laiemat suundumust rahvusvahelises pärandikaitse paradigmas, mis rõhutab kogukondade kaasatust ja osalusdemokraatia põhimõtteid. Konventsioon paistab silma rahvusvaheliste pärandilepingute seas, kuna see peegeldab uuenduslikku lähenemist kultuuripärandile kui poliitikavahendile, liikmesriikidele on loodud raamistik, mis võimaldab välja töötada erineva tasandi poliitika ja programme alates turismist kuni keskkonnakaitse, sotsiaalse kaasatuse ja maapiirkondade arenguni (Blake 2019: 76). UNESCO (2003) konventsiooni paradigma käsitleb seega vaimset kultuuripärandit sotsiaalse, kultuurilise ja majandusliku ressursina, mis aitab kaasa kogukondade arengule.

Janet Blake juhib tähelepanu sellele, et vaimne kultuuripärand, selle elavas kasutuses hoidmine ja edasikandmine ei ole midagi uut, kogukonnad on seda teinud ka enne UNESCO (2003) konventsiooni vastuvõtmist. Kogukonnad ja üksikisikud, sageli tegutsedes kultuuriühingute ja muude sarnaste rühmade kaudu, on loonud ja säilitanud vaimse kultuuripärandi nähtusi loomuliku osana oma eluviisist. Siiski toetab konventsioon teadlikku lähenemist kogukondade vaimse kultuuripärandi hoidmisele ja kaitsele, pakkudes selleks konventsiooniga ühinenud riikide tasandil juriidilist, administratiivset ja finantsilist tuge erinevatel tasanditel. Lisaks sellele pakub konventsioon kriteeriume ja juhiseid, mis aitavad kogukondadel vaimset kultuuripärandit rahvusvaheliselt tunnustada ja kaitsta. (Blake 2019: 17-19) Konventsiooni rakendamine on loonud laialdase ekspertteadmiste kogumi, sealhulgas uuringud, dokumentatsioonid ja poliitikakujundamise juhised, mis aitavad kogukondadel oma pärandit määratleda ja säilitada vastavalt rahvusvahelistele standarditele (Hafstein 2018). Traditsiooniliselt on kultuuripärandi haldamine olnud valitsusorganisatsioonide pärusmaa, kus otsused ja tegevused olid suunatud "ülevalt alla". UNESCO (2003) konventsiooniga on tekkinud uus mõistmine, mis tunnustab kogukondade otsustavat rolli oma kultuurilise identiteedi säilitamisel ja edendamisel. See

muutus on soodustanud ka uusi suhtlusviise riiklike asutuste ja kogukondade vahel. Riiklikud organisatsioonid on hakanud kaasama kogukondi aktiivsemalt pärandi määratlemise, hoidmise, haldamise ja edendamise otsuste tegemisse. (Blake 2019) Mitmetes riikides on vaimse kultuuripärandiga seotud mittetulundusühingud omandanud suurema rolli kultuuripärandi kaitsel ja edendamisel. Janet Blake leiab, et mittetulundusühingud on sageli paindlikumad ja kogukondadele lähedasemad, mis võimaldab neil efektiivsemalt toetada kultuuripärandi hoidmist, kasutamist ja tutvustamist. Riiklikud pärandiorganisatsioonid on leidnud uusi viise suhtlemiseks kogukondadega, mis puudutab nende vaimset kultuuripärandit. Mõnel juhul on see suurendanud vaimse kultuuripärandiga seotud mittetulundusühingute rolli, kuna need ühingud toimivad tihti sildadena kogukondade ja riiklike asutuste vahel, aidates tõlkida kogukondade vajadusi ja ootusi poliitikakujundamise keelde. Need arengud on kaasa toonud vaimse kultuuripärandi jätkusuutlikuma ja kogukonnakesksema teadlikuma hoidmise ja kaitsmise. (Blake 2019)

Valdimar Hafstein leiab, et vaimse kultuuripärandi kaitsega seotud probleemid ja küsimused on püsinud järjepidevalt samad, hoolimata aastakümnete jooksul toimunud ekspertide kohtumistest ja konsultatsioonidest. UNESCO (2003) konventsioonis rõhutatakse, kuidas globaliseerumine ja kiired sotsiaalsed muutused võivad ohustada kultuuripärandit, põhjustades selle halvenemist, kadumist või hävingut. Sellised probleemid seostuvad sageli ka ressursside puudumisega, mis on vajalikud kultuurilise mitmekesisuse, eripärade ja identiteetide hoidmisel globaalselt ühtlustuvas maailmas; piiratud ressursid võivad omakorda piirata kogukondade võimet oma kultuuri üle otsustada. Need mõjud nõuavad aktiivset sekkumist ja poliitilisi meetmeid kultuurilise mitmekesisuse kaitsmiseks ja kultuuripärandi säilimise toetamiseks globaalses kontekstis. UNESCO (2003) konventsiooni eesmärk on ühtlasi muuta kogukondade ja kohalike juhtide suhtumist oma traditsioonidesse, innustades neid oma kultuuripraktikate üle uhkust tundma (Hafstein 2018: 91-93). Siiski tuleb arvestada, et (vaimse) kultuuripärandi muutumine turismiobjektiks võib pärandit dekontekstualiseerida ja moonutada selle algset

tähendust (Haftsein 2018: 94-95). Vaimse pärandi kasutamine ja pakkumine turismis peaks olema teadlik, traditsioone austav ning kogukonna huve ja arvamusi arvestav¹¹.

Positiivses tähenduses vaimne kultuuripärand võib toimida kultuuritööstuse, säästva kultuuriturismi ja erinevate sissetulekuallikate käivitajana, samuti pakkuda laiemaid sotsiaalseid hüvesid (nt haridus, tööpuuduse vähendamine). Paljudes riikides on vaimse kultuuripärandi majanduslikku potentsiaali tunnustatud ja seda kasutatakse strateegiliselt käsitöövaldkonna ja turismi arendamiseks, oskuste arendamiseks turunduses ja kommunikatsioonis. Lisaks on vaimse kultuuripärandi kaitsmine sageli integreeritud maaelu arengu poliitikatesse, toetades kogukondi, mis on tuntud oma vaimse kultuuripärandi elementide poolest, aidates säilitada traditsioonilisi maamaastikke. Traditsioonilised teadmised ja tavad, mis hõlmavad meditsiinilisi ja farmakoloogilisi teadmisi, põllumajandustavasid, käsitöökunsti, toidu tootmist ja valmistamist ning ilmastikuolude mõistmist ja konfliktide ennetamist/lahendamist, on samuti säästva arengu seisukohast olulised. (Blake 2019: 21-22) UNESCO (2003) konventsiooni tunnustus toob kaasa mitte ainult au ja tunnustuse, vaid ka praktilisi hüvesid nagu turismi kasv, rahastamisvõimalused ja kohaliku majanduse elavdamine.

2.3. Vaimse kultuuripärandi nimistud ja nendega seotud väljakutsed

Iga UNESCO (2003) konventsiooni osalisriik on kohustatud looma vaimse kultuuripärandi riikliku nimistu, mis määratleb ja dokumenteerib ja aitab tunnustada ja tutvustada riigi kultuuritavasid, suunates neile üldsuse tähelepanu (Kirshenblatt-Gimblett 2004; Hafstein 2018). Osalisriigid on sõnastanud vaimse kultuuripärandi poliitika, loonud asutused selle elluviimiseks, samuti rajanud institutsioonid vaimse pärandi dokumenteerimiseks ja uurimiseks, vaimse pärandi spetsialistid edendavad üldsuse teadlikkust sellest pärandist. (Kirshenblatt-Gimblett 2004: 55) Valdimar Hafstein leiab, et vaimse kultuuripärandi kaitsmise nõue kasvatab ja muudab nii pärandioskuste valdajate kui ka kohalike elanike suhet vastavate teadmiste, oskuste ja tavadega.

---

¹¹ Eesti päranditurismi arenguvõimalusi käsitlevas uuringus soovitatakse hoiduda vaimse pärandi liigsest lihtsustamisest ja muutmisest majandushuvide kasuks. Leitakse, et traditsioonide etendamisel võib kaduda "ehedus, loomulik ja loov isiklik suhe pärandisse"; käsitöötoodete puhul peetakse ohuks ebatraditsioonilistest materjalidest või madala kvaliteediga toodete müüki, mis mõjutab ka kohalikku käsitöökultuuri. (Valk jt. 2021)

Vaimse pärandi tunnustamine ja dokumenteerimine on rahvusvahelisel tasandil kiiresti kasvav nähtus. Kuigi UNESCO rahvusvahelised vaimse pärandi nimekirjad on esinduslikud, on riiklikud loendid palju ulatuslikumad, hõlmates sõltuvalt riigist kümneid kuni sadu kultuurinähtusi¹². (Hafstein 2018)

Seoses UNESCO (2003) konventsiooniga on loodud kolm nimekirja: (1) inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekiri ja (2) kiireloomulist kaitset vajava vaimse kultuuripärandi nimekiri, mis aitavad tutvustada kultuurinähtusi rahvusvahelisel tasandil, suurendada teadlikkust vaimsest pärandist, edendada kultuuridevahelist dialoogi ja vahetada kogemusi vaimse kultuuripärandi hoidmise heade praktikate osas ning (3) vaimse kultuuripärandi kaitsemeetmete register (loodi 2009. a), mis toob esile edukad vaimse kultuuripärandi kaitseprogrammid, mis on eeskujuks teistele üle maailma (Eesti Rahvuslik Komisjon/UNESCO). Viimased võimaldavad osalisriikidel, kogukondadel ja teistel sidusrühmadel jagada oma edukaid kogemusi ja näiteid, kuidas nad on hakkama saanud väljakutsetega seoses oma elava pärandi hoidmisega (Stefano 2022: 102).

Kõik vaimse kultuuripärandi kaitse konventsiooniga liitunud riigid saavad esitada taotlusi oma kultuurinähtuste kandmiseks UNESCO nimistutesse. Osalisriigid saavad esitada taotlusi kord aastas ning taotlused tuleb esitada järgides UNESCO vormi. Taotluste koostamisel on keskne roll kogukonnal – inimestel, kelle kultuuripärandiga on tegemist. Ainult nemad saavad määratleda, mis on nende jaoks vaimne pärand ja millised abinõud aitavad kõige paremini kaasa selle püsimisele elavas kasutuses. UNESCO nimekirjadesse saab esitada ainult neid kultuurinähtusi, mis on varasemalt kantud riigi vaimse kultuuripärandi nimistusse. (Eesti Rahvuslik Komisjon) UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekiri sisaldab 2023. aasta 8. detsembri seisuga 611 kannet. Eestil on esindusnimekirjas neli kultuurinähtust:

- Kihnu kultuuriruum
- Eesti, Läti ja Leedu laulu- ja tantsupidude traditsioon
- Seto leelo
- Võromaa suitsusaunatraditsioon

---

¹² Näiteks Šveits, mille elanikkond on 8 miljonit, tunnustab ametlikult 167 vaimse pärandi nähtust, Peruu 30 miljoni elanikuga tunnustab umbes 150 nähtust ja India, kus elab 1210 miljonit inimest, tunnustab 34 vaimse pärandi nähtust (Hafstein 2018: 158).

UNESCO kiireloomulist kaitset vajava vaimse kultuuripärandi nimekiri sisaldab 2023. aasta 8. detsembri seisuga 82 kannet. Eestil on selles nimekirjas üks kultuurinähtus: haabja ehitamine ja kasutamine Soomaal. Vaimse kultuuripärandi kaitsemeetmete register sisaldab 2023. aasta 8. detsembri seisuga 37 kannet. (Eesti Rahvuslik Komisjon/UNESCO)

Valdimar Hafstein rõhutab, et nii vaimse kultuuripärandi määratlemine kui seda kajastavad nimekirjad on valikulised. Valikuprotsess võib olla subjektiivne ja seda mõjutavad kultuurilised eelarvamused, poliitilised eesmärgid ja sotsiaalne dünaamika. On oht, et mõned elemendid on üle esindatud, teised aga marginaliseeritud või tähelepanuta jäetud. Mingi kultuurinähtuse kirjeldamine vaimse kultuuripärandi loendis tähendab, et see dekontekstualiseeritakse ja asetatakse nimistus uude konteksti, mis võib muuta nähtuse tähendust ja kasutust. Kultuuripärandi nimekirjad peegeldavad eetilisi ja haldusalaseid probleeme ja võivad tekitada riikide ja kultuuride vahel konkurentsi ja võistlust. Suur osa UNESCO tunnustatud kultuuripärandist on koondunud Euroopasse, eriti Kesk- ja Lõuna-Euroopasse, mis osutab et konventsioonil on oma piirangud ja kallutatus. (Hafstein 2018: 59) UNESCO eesmärk on olnud reageerida globaliseerumise negatiivsele mõjule, samas ei suuda nimekirjas olemine tagada, et kultuuripärandi nähtus (kas materiaalne või vaimne) ei pälvi seetõttu väljastpoolt liigset tähelepanu, mille tulemusena tõuseb esikohale turism ja säilitamise eesmärgid jäävad tagaplaanile (Halfstein 2009: 84-85).

Vaimse kultuuripärandi nähtuste esiletõstmiseks ja riiklikku või UNESCO nimekirja jõudmiseks on kogukonna liikmete hulgas vaja teadlikke inimesi, kes hoolivad pärandist, märkavad selle elujõulisena hoidmise vajalikkust ning on kursis sissekande koostamise protsessi ja nõuetega. Samas on sissekandeks vajalik kogukonna osalus ja tugi pärandistamise protsessis, tuleb näidata, et vastav tava või traditsioon on kogukonnale omane ja oluline. Siiski vajavad kogukonna liikmed ja kogukonna esindajad ekspertide abi taotluse koostamisel ja organisatsiooni, kes aitaks taotlusprotsessi hallata.

2.4. Kogukonnad ja nende osalus kultuuripärandi protsessis

UNESCO (2003) konventsioon rõhutab kogukondade osalust vaimse pärandi hoidmisel, kuid kogukonna mõiste ja osalemise ulatus erinevad riikides märkimisväärselt. Kultuurilised, poliitilised ja institutsionaalsed raamistikud mõjutavad, kuidas iga riik mõistab "kogukonda" ja "osalust". (Blake 2019: 30) Eestis on kogukonna mõiste viimastel kümnenditel laialt levinud nii igapäevases kasutuses kui ka riiklikes institutsioonides, samas võidakse kogukonnale eri kontekstis omistada erinev tähendus. Aet Annisti järgi viitab kogukond eesti keeles ühendatud eneseteadlikule rühmale, kel on mingid ühised eesmärgid või huvid, kuuluvustunne ja identiteeditaju. Sageli on kogukonna mõiste seotud kohalikkusega, mille all peetakse enamasti silmas maapiirkondade elanikke¹³. Kogukonnad võivad olla ka kujutluslikud, mis tähendab kuuluvustunde ja oma juurte tajumist väljaspool oma päritolupiirkonda. (Annist 2011: 16) Kogukond võib tähendada inimesi, kes elavad konkreetsetes geograafilises piirkonnas, eeldades sageli, et tegemist on sidusa piirkonnaga, millel on ühine kultuuripärand. Aga kogukond võib koosneda ka üksikisikutest või rühmadest, kellel on ühine huvi mingite kultuuriilmingute vastu, samas aga elatakse erinevates kohtades. (Fleming 2021: 116-117)

Janet Blake iseloomustab kogukondi kui inimeste võrgustikke, kelle identiteedi- või seotustunne tuleneb nende ühisest ajaloost, mis väljendub nende vaimse kultuuripärandi praktikates. Kogukondades omakorda võib eristada rühmi, kellel on "ühised oskused, kogemused ja eriteadmised, ning kes täidavad seega konkreetseid rolle oma vaimse kultuuripärandi praeguses ja tulevases praktikas, taasloomises ja/või edasiandmises, näiteks kultuurihoidjad/valvurid (*cultural custodians*), praktikud või õpipoisid" (Blake 2009: 60). Kultuuripärandi mõtestamine toimub kogukondades, kus traditsioonide edastamine, loovus ja identiteedi säilitamine on kogukonna aktiivse osaluse tulemus. Janet Blake toob esile, et paljud vaimse kultuuripärandi nähtused ei saa kunagi olla ametlikult määratletud või tunnustatud, küll aga tegelevad kogukonnad nende nähtuste hoidmise ja edasikandmisega ka ilma rahvusvaheliste õigusaktide abita (Blake 2019: 18-19; 31-32). Kogukonnad ei ole mitte ainult pärandi hoidjad, vaid ka selle

---

¹³ Samas võib kohalik kogukond hõlmata ajutisi elanikke, hiljuti saabunud sisserändajaid ja väljarändajaid ning isegi kohalikke ja rahvusvahelisi küllastajaid, kes mõjutavad kogukondi. (Hassan 2021: 29)

loojad ja uuendajad, kes kujundavad pärandi edasikandumist ja tähendust järgnevatele põlvkondadele (Kirshenblatt-Gimblett 2004: 54). Sealjuures võivad kogukonna vajadused ja huvid aja jooksul muutuda, mis tähendab, et vaimse kultuuripärandi määratlemine ja säilitamine ei tohiks olla staatiline ja selle käsitlus peab kajastama nii kogukonna praeguseid kui ka arenevaid tõekspidamisi ning praktikaid (Graham 2017).

UNESCO (2003) konventsioon omistab kogukonnale keskse rolli vaimse kultuuripärandi määratlemisel, haldamisel ja hoidmisel. See omakorda osutab kogukonna osaluse tähtsusele pärandiprotsessis. Peter G. Gould juhib tähelepanu, et paljudes rahvusvahelistes programmides defineeritakse "kogukond" nii konkreetse programmi või projekti kontekstis kui ka teatud rühma ühisest liikmelisusest lähtuvalt ning seetõttu võib esineda erinevusi selles, kuidas mõistetakse kogukonna osalust. Selles kontekstis tuleb kogukonna kaasamiseks või osaluseks teadlikult kasutada teatud reeglistikku või meetodeid. Kohaliku kogukonda võib määratleda erinevalt, olenevalt pärandi eesmärgist või kaasamist vajavast rühmast. Isegi kui kaasatud on üks või mitu kohaliku rühma, võib jääda küsimus, kas teised tajuvad, et osalejatel on volitus suhelda suurema rühma nimel. (Gould 2021: 142) UNESCO nõue seab paljudele riikidele väljakutse, kuna neil võivad puududa kogukondadega suhtlemiseks vajalikud struktuurid või ei pruugi neil, kes väidavad end olevat kultuurikogukonna esindajad, olla selleks mandaati või õigust (Blake 2019: 27). Eestis 2014. aastal tehtud kogukonnauuringus tuuakse samuti esile, et kui kogukond on seotud konkreetse kohaga, ei saa eeldada, et piirkonnas tegutsev nimeline kogukond (nt külaselts) ühendab ja esindab kõiki sealseid elanikke. Piirkonna elanikud ei pruugi pidada kogukonda esindavat organisatsiooni enda probleemidega kursis olevaks ega legitiimseks usaldusväärseks organisatsiooniks, mis neid esindaks. Kohalik võim saab võimaldada kodanikualgatuslike ühenduste kaasamist otsuste kujundamise protsessi. (Vihma ja Lippus 2014: 10-11)

UNESCO (2003) konventsioon erineb ülalt-alla juhitud lähenemisest kultuuripärandi kaitsele. Janet Blake juhib tähelepanu, et UNESCO (2003) konventsioonis rõhutatakse kogukondade, rühmade ja valitsusväliste organisatsioonide aktiivset osalust vaimse pärandi nähtuste määratlemisel, dokumenteerimisel, haldamisel ja kaitsmisel. Seega saab vaimsest pärandist tõhus vahend kogukondadele hääle andmiseks. See osaluspõhine lähenemine kehtib ka vaimse

pärandi nimistute koostamisel, mis samuti rõhutab kogukondliku osaluse ja kaasatuse tähtsust. (Blake 2019: 26) Kaasamine, dialoog ja osaluse edendamine kogukonnaga kogu pärandiprotsessi vältel on võtmetähtsusega, et tagada kogukonna omanditunne, aktiivne osalus ja vastutus vaimse pärandi hoidmisel. Sel viisil saab vähendada võimalikke konflikte ja tagada, et kogukond oleks kaasatud otsustusprotsessidesse ja pärandi haldamisse (Blake 2009: 63). Praktikas võib juhtuda, et kohalike poliitiliste juhtide otsused võivad mõjutada kogukonna võimalusi pärandiprojektide elluviimiseks (Gould 2021: 130). UNESCO (2003) konventsioon ei paku selgeid juhiseid kogukonna kaasamise kohta, mis jätab riikidele suure vabaduse kuidas kaasamist käsitleda. Kui riik ei edenda kogukondade osalust, võib kogukondadel olla raskusi oma hääle kuuldavaks tegemisel ja valitsuse poliitika mõjutamisel. Näiteks on keeruline vaidlustada riigi rahastatud programme, mis ei pruugi vastata kogukondade huvidele. Ühtlasi jääb küsimus, kas on piisav, kui kultuuripärandit väärtustab ja tunnustab ainult sellega seotud kultuurikogukond, või on vajalik ka laiem, ametlik tunnustus riiklike või rahvusvaheliste institutsioonide poolt. (Blake 2019: 25) Kultuuripärandi määratlemine nii riiklikes kui UNESCO vaimse pärandi nimistutes on poliitiline, see eeldab demokraatlikku ja inimõigustele keskenduvat lähenemist, tagades, et kultuuripärandi kaitse ja haldamine oleks kaasav ja õiglane ning keskenduks kogukondade vajadustele ja õigustele (Blake 2019). UNESCO (2003) konventsioonile või nimekirjadele viitamine omakorda võimaldab kogukondadel saavutada teatud ametlikkust ja tunnustust oma kultuuripraktikatele ja aitab kaasa dokumenteerimisele, säilitamisele ja edendamisele (Hafstein 2018).

Pärandihalduses on oluline mõista konkreetse kogukonna vajadusi, huve ja võimekust ning kaasata neid otsustusprotsessidesse. Tuleks keskenduda paindlikkusele ning otsida igale olukorrale sobivaid lahendusi. (Gould 2021: 128) Kogukonna liikmete loodud reeglid ja kollektiivse otsustamise protsessid on sageli edukate pärandiprojektide aluseks. Kogukonnad vajavad vaimse pärandiga seotud tegevustes sageli ka välise ekspertide nõu ja abi, mis tähendab koostööd nii teadlaste kui riigiasutustega. Praktikas on siiski keeruline kaasata kõiki kogukonna liikmeid vaimse kultuuripärandi hoidmise ja haldamise tegevustesse, seetõttu on paratamatu, et teatud organisatsioonid (nt MTÜd) või ka üksikisikud võtavad aktiivse rolli pärandiprotsessis. Rahaliste vahendite nappus kultuuripärandi haldamist toetavates programmides võib takistada

kogukondadel võtta ette pärandiga seotud projekte või puuduvad kogukonna liikmetel oskused rahastamistaotluste koostamiseks, vajalike andmete kogumiseks või aruandlusnõuete täitmiseks. Sellega seoses tuleb veelkord rõhutada kogukondi esindavate organisatsioonide olulisust nende (vaimse) kultuuripärandiga seotud tegevuste toetamisel nii nõustajate kui elluvijatena.

3. Meetodid ja materjal

Magistritöös kasutasin nii kvalitatiivseid kui kvantitatiivseid uurimismeetodeid. Selleks, et uurida MKI tegevust ja vastata esimesele uurimisküsimusele, uurisin organisatsiooni dokumente ja viisin läbi poolstruktureeritud intervjuu kolme MKI varasema juhiga ja kasutan enda kogemusi mida sain, kui juhtisin MKI-d aastatel 2019 kuni 2023. Uurimaks Mulgimaa kogukonda kuuluvate erinevate gruppide arusaamu Mulgimaa vaimsest kultuuripärandist ja nende ootusi MKI tegevusele viisin läbi fookusgrupi intervjuud kolmes erinevas grupis. Infot Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni kohta tänasel Mulgimaal viisin läbi veebipõhise küsitluse, mille tulemused olid aluseks UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja taotluse koostamisel.

3.1. Fookusgruppide valim ja fookusgrupi intervjuud

Fookusgrupi intervjuu valisin meetodiks, kuna mind huvitasid Mulgimaa kogukonda kuuluvate erinevate huvirühmade arvamused vaimse kultuuripärandi kohta ja MKI rolli kohta selle hoidmisel ja arendamisel. Soovisin, et nad saaksid omavahel kohtudes selle teema üle ühiselt arutada ja oma mõtteid minuga jagada. Fookusgrupi intervjuu võimaldab koguda mitme osaleja kogemusi ja arvamusi üheaegselt ning soodustab osalejate omavahelist suhtlust ja ideede genereerimist, tekitades omamoodi kambavaimu. Samuti saavad osalejad rääkida oma tavapärasel viisil. Minul kui uurijal oli võimalus jääda tagaplaanile ja lasta fookusgrupi liikmetel omavahel vabalt suhelda, samal ajal jälgisin nende hoiakuid ja väärtushinnanguid. (Lagerspetz 2017: 154-155)

Info fookusgruppide valimi kohta on esitatud Tabelis 3. Kolmes fookusgrupis osales igas kuni kuus inimest, igast vallast kaks kolme sektori põhimõttel: Mulgimaa kohalikud omavalitsused, mittetulundusühingud ja ettevõtjad. Eesmärgiks oli kaasata erinevate kogemustega inimesi Mulgimaa kolmest omavalitsusest, samuti püüdsin järgida soolise tasakaalu põhimõtet ja erinevaid vanuserühmi.

Tabel 3. Fookusgruppide valimi kirjeldus.

FG1 Kohalike omavalitsuste esindajad (5) Tõrva vald, Mulgi vald	3 meest, 2 naist (vanus: 31- 52) Valdkonnad: kultuur, haridus, noorsootöö
FG 2 Mittetulundusühingute esindajad (6) Tõrva vald, Mulgi vald, Viljandi vald	2 meest, 4 naist (vanus: 46 - 61) Valdkonnad: käsitöö, toiduvalmistamine, traditsiooniliste sündmuste korraldus, aineiline pärand, tähtpäevade tähistamine
FG 3 Ettevõtjate esindajad (5) Mulgi vald, Viljandi vald	2 meest, 3 naist (vanus: 28 - 60) Valdkonnad: muusikaline loometegevus, mesindus, jahindus, toit, rahvatants

Mittetulundusühingute ja ettevõtjate fookusgruppide moodustamisel juhindusin Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu valdkondade jaotusest (toit, käsitöö, loodusvarad, mesindus, elukeskkond, kombestik ja ajaviitelised mängud, keel ja poeetiline folkloor jne), jälgides et igast valdkonnast oleks keegi esindatud. Mulgimaa kogukonna aktiivsed liikmed kuuluvad sageli mitmesse erinevasse gruppi, ja seetõttu ei olnud võimalik täielikult eristada kitsalt ainult ühte fookusgruppi kuuluvaid esindajaid. Näiteks ettevõtjate fookusgruppi kuulusid isikud, kes olid aktiivsed ka omavalitsuse juhtorganites või tegutsesid mittetulundusühingus. Sama kehtis mittetulundusühingute fookusgrupi kohta, kus intervjueeritavate hulgas oli ka omavalitsuste volikogu liikmeid. Kohalike omavalitsuste fookusgrupis oli samuti intervjueeritavaid, kes tegutsesid mittetulundusühingutes või olid ettevõtjad. Kuna kogukonnas vaid üht rolli kandvaid intervjueeritavaid oli keeruline eristada, siis oli aruteludes korraga teemadeks nii need, mis igapäevaselt on omavalitsuse vastutada või ettevõtjate äritegevuse huvi või mittetulundusühingute teema. Kohaliku omavalitsuse fookusgruppi kuulusid nii vallavalitsuse kui ka volikogu liikmed, kes on seotud juhtimise ning hariduse, noorsootöö ja kultuuri valdkonnaga ning osalevad nende komisjonide töös. MKI üldkoosoleku liikmeid ehk otsustajaid ma ei

kaasanud, kuna neil on otsene seotus MKI tegevusega ja nende nägemus on mul teada. Soovisin saada uut lähenemist Mulgi vaimse kultuuripärandi hoidmiseks ja arendamiseks.

Igas fookusgrupis käsitleti erinevat vaimse kultuuripärandi valdkonda, mis kujunes arutelu käigus enim väärtustatud teema põhjal. Kohaliku omavalitsuse grupis keskenduti Mulgi toidukultuurile, mittetulundusühingu esindajad arutasid mulgi keele teemat ja ettevõtjad käsitlesid mulgi arhailiste mustrite kasutamist ja rõivaste kandmist. Fookusgrupi arutelud võimaldasid osalejatel väljendada oma seisukohti, ideid seoses vaimse kultuuripärandi ja arenguga ning aitasid kaasa laiemale arusaamisele ja teadmistele piirkonna kultuurilisest identiteedist ja pärandist.

Fookusgrupi intervjuud kestsid kuni 2 tundi, osalejate loal salvestasin meie vestlused. Vältimaks võimalikku kahju fookusgruppides osalejatele, kuna nad on kogukonnas mitmes rollis korraga, ei ole töös avaldatud fookusgrupis osalejate nimed ja täpsed ametikohad, nendega seotud ettevõtted jms info. Intervjuud transkribeerisin ja analüüsisin temaatilise analüüsi põhimõtteid järgides (Hennink 2013: 90-94).

Fookusgruppide valimi valikut võis mõjutada minu varasem kokkupuude kohalike elanikega, kui töötasin MKI-s ja tegin paljudega koostööd ja õppisin inimesi tundma. Püüdsin siiski lähtuda uurija positsioonist ja valdkondlikust temaatikast. Eelistasin informante, kes pole varem väga vaimse kultuuripärandi teemaga otseselt seotud olnud, aga ka neid, kes sellega igapäevaselt tegelevad ning neid, kes omavad teatud võimupositsiooni kohalikus omavalitsuses. Väljavalitud informantidele saatsin kutsed e-kirjaga fookusgrupi intervjuus osalemise kohta detsembri alguses (13.12.23)

Informantide leidmine osutus üsna keeruliseks protsessiks ja mitmed algselt nõusoleku andnud inimesed ei saanud osaleda erinevatel põhjustel. Pidin leidma asendusi ja tegema gruppide liikmete vahetusi. Näiteks üks kohalike omavalitsuste grupis algne osaleja liikus ettevõtjate gruppi. Ettevõtjate fookusgrupi kokkusaamine osutus kõige suuremaks väljakutseks, kuna planeeritud kuuest osalejast ei saanud osaleda neli, aga lõpuks sain asendusliikmete abiga fookusgrupi siiski moodustatud. Sain aru, kui oluline on varuda asendusliikmeid, et tagada uuringu läbiviimine. Fookusgrupi intervjuude läbiviimisel pidasin oluliseks, et osalejad saaksid avaldada oma arvamust vabalt. Selleks lõin meeldiva õhkkonna, võtsin kõik saabunud osalejad

personaalselt vastu, pöördusin nende poole ja kutsusin nad enne fookusgrupi intervjuu algust kohvilauda, kus osalejad juba igaühega põgusalt tutvusid. Ühel fookusgrupi informandil oli kaasas kohalikust elanikust töövari kohalikust päästekomandost ja alguses kaldusin arvama, et jätan tema arutelust kõrvale, kuid otsustasin ta siiski kaasata ja olin pärast selle otsusega väga rahul, sest ta rääkis kultuuripärandi teemal hästi kaasa. Fookusgruppides olid alguses ka mõned skeptikud seoses Mulgi vaimse kultuuripärandi teemaga, kuid mida rohkem sellel teemal arutati, seda enam nad avanesid, kuulasid tähelepanelikult, püüdsid kaasa rääkida ning hiljem muutus nende suhtumine positiivsemaks. Arutelu lõpul, kus oli võimalus konkreetselt tagasisidet anda, osutus see äärmiselt oluliseks, kuna osalejad said veelkord oma teadmisi reflekteerida ja mõelda, kuidas nad saavad isiklikult kaasa aidata. See andis kogu teemakohasele arutelule konkreetse konteksti ja osalejad mõistsid, et tegemist on olulise küsimusega.

Fookusgrupi intervjuu läbiviimiseks olin ette valmistanud intervjuu kava (Lisa 1), mis keskendus Mulgimaa vaimse kultuuripärandile nii kogukonna kui isiklikust vaatenurgast, MKI rollile ja ootustele. Fookusgrupiintervjuu jagasin kolmeks etapiks: Esimeses etapis keskendusin sissejuhatusele, kus tutvusime, küsisin nõusolekut salvestamiseks, viisin läbi rühmatöö, arutleti Mulgimaa vaimse kultuuripärandi nimistusse kantud nähtuste üle. Jälgisin, et paaristöö osalejad ei tunneks teineteist liiga hästi, mis oli hea mõte. Panin nad ise paardesse. Nad pidid suhtlema teise piirkonna või valdkonna inimestega, mis aitas näha piirkonnas laiemat pilti. Teises etapis aruteludes selgus enim tähelepanu saanud kultuurinähtus, siis põhjendati valikut, hoidmise vajalikkust ja võimalusi edasiarendamiseks. Kolmandas etapis esitasid osalejad oma ootused MKI-le kultuurinähtuste arendamise osas ning määratlesid oma rolli ja panuse selle hoidmisel ning arendamisel. Lõpetuseks reflekteeriti, mida saadi teada, kogusin tagasisidet osalejate nägemuste kohta kultuuripärandi hoidmisel ja edendamisel.

Fookusgruppides oli hea võimalus jälgida erinevaid arusaamu, mis väljendusid osalejate omavahelises suhtluses ja arutlustes. Fookusgrupi intervjuu läbiviimisel olin paindlik ja otsustasin vastavalt olukorrale ja osalejate reageeringutele, millal ja milliseid küsimusi esitan. Püüdsin hoolikalt jälgida, et iga grupi liige saab sõna, kuna igas grupis oli mõni jutukam ja mõni vähem

sõnakas inimene. Olin fookusgrupi intervjuu läbiviimist õppetöö raames harjutanud¹⁴, aga tundsin siiski, et olin intervjuusid läbi viies küllaltki pinges ja mõtlesin, kas kõigi osalejate vestlus salvestub kuuldavalt, kas suudan hoida fookust etteantud teemal ja esitada suunavaid küsimusi. Esimeses fookusgrupis toetas mind üks osaleja, kellel oli endal varasem fookusgruppide läbiviimise kogemus. Lisaks veel jätsin mõnel korral pärast fookusgrupi lõppu salvestuse tööle, kuna mitteametliku arutelu käigus tuli esile veel huvitavaid mõttekäike.

3.2. Individuaalintervjuud

Poolstruktureeritud individuaalintervjuud (Annist, Kaaristo 2017: 73-74) viisin läbi kokku viie informandiga 3. jaanuarist kuni 7. jaanuarini 2024. aastal. Kolm intervjuueeritud olid varasemalt olnud MKI juhid ja elavad Mulgimaal. Nendeks olid: Kalle Gaston (vabakutseline kirjastaja), Kaja Allilender (Eesti Rahvakultuuri Keskuse regionaalosakonna juhataja) ja Alli Laande (mulgi keele õpetaja, mulgi sõnaraamatu koostamise koordinaator, keelepesade ja Abja murderingi õpetaja). Nende kogemus oli oluline, kuna see võimaldas mul käsitleda MKI tegevust ja rolli vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja arendamisel ning MKI kui piirkonna organisatsiooni juhtimise ja haldamise teemasid. Lisaks neile intervjuueerisin Kristi Ilvest (mulgi keele ja kultuuri spetsialist), kes elab samuti Mulgimaal, on hästi kursis Mulgimaa vaimse kultuuripärandi tegevustega ja on mulgi keele ja kultuuri eksperdina Mulgimaa vaimse kultuuripärandi hoidja ja edendaja. Selleks, et saada noorte vaadet vaimsele kultuuripärandile intervjuueerisin Mulgimaalt pärit Robin Liiberit, kes õpib Tartu Ülikoolis riigiteadusi. Kõigilt informantidelt küsisin nõusoleku nende nimeliseks viitamiseks oma töös.

Väljavalitud informantidega leppisin kohtumise kokku telefoni teel. Üks individuaalintervjuu toimus veebi teel, kahel korral informandi kodus, üks Tarvastu raamatukogus ja teine Eesti Rahvakultuuri Keskuses ning fookusgrupi intervjuud Mulgi vallas Kulla Leerimajas. Kõik intervjuud on transkribeeritud, säilitatud helisalvestusena. Intervjuude läbiviimisel püüdsin säilitada

---

¹⁴ Mulle oli suureks toeks 2023. aasta sügissemestril saadud praktiline kogemus, mille sain fookusgrupi intervjuu läbiviimisel Tartu Ülikoolis toimunud kultuurikorraldajate seminaril Maie Kiiseli juhendamisel. Omandasin teadmisi ja oskusi fookusgrupi intervjuu läbiviimiseks, lisaks sain vajaliku enesekindluse. Samuti õppisin tema juhendamisel fookusgrupi küsimuskava struktureerimist.

teemakohast fookust, selleks olin ette valmistanud poolstruktureeritud küsimuskava (Lisa 2), mis oli jaotatud teemavaldkondadeks. Minu koostatud küsimuskava keskendus MKI rollile ja ootustele, Mulgimaa VKP mõistmisele ja väärtustamisele, selle tähtsusele kogukonna jaoks, kogukonna roll vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja edasikandmisel ning MKI rollile vaimse kultuuripärandi hoidmisel.

Pidasin vajalikuks hoida küsimuskavast kinni ja aeg ajalt-jälgisin, et ei unustaks midagi, kuid siiski tundsin soovi olla vabam ja seepärast otsustasin, et suurema osa ajast lasen informantidel rääkida, kuid vajadusel täpsustasin ja rääkisin kaasa, et vestlus sujuks. Mulle oli oluline mitte suunata informante vastustega minule kasuliku info saamisel vaid püüdsin olla objektiivne ja vältida emotsionaalselt kaasärääkimist MKI juhtimise teemadel. Minu eeliseks on küll see, et ma olen kursis kohaliku eluga, tunnen inimesi, kuid siiski olen emotsionaalselt seotud MKI tegevusega. Omades taustainformatsiooni, suhtlesin informantidega üsna vabalt, mõnega neist olen rohkem suhelnud ja koostööd teinud, mõnega vähem.

Veebi teel tehtud intervjuus oli mõningaid minupoolseid tehnilisi tõrkeid, aga õnneks oli minu informant jutukas ja mõistev, talle ei valmistanud probleemi uuesti mõtet üle korrata. Kuid siiski, kõige parem on intervjuud läbi viia silmast silma. Üldiselt olen rahul intervjuude läbiviimise protsessiga ja selle tulemustega. Individuaalintervjuu annab informandile rohkem aega oma mõtete väljendamiseks ja võimaldab süvitsi mõelda teemaarendusele.

3.3. Veebiküsitlus

Kogumaks infot Mulgi pudru valmistamise ja söömise kohta tänapäeval Mulgimaal koostas ja viisin oktoobrist 2022 kuni märtsini 2023 läbi veebipõhise küsimustiku, mis on üks sotsiaalteadustes enim kasutatavatest meetoditest, kui on vaja koguda andmeid suurelt hulgalt inimestelt, et saada mõne teema kohta statistiliselt esinduslik hulk vastuseid (Lagerspetz 2017: 156-167). Küsitluse tulemused olid aluseks UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja taotluse koostamisel. Veebiküsimustikule vastas 477 inimest üle Eesti, kellest 70,6% elab Mulgimaa eri piirkondades või on sealt pärit. 63,3% vastanutest kuulub tööealiste hulka (19-65 aastased), 21,2% moodustavad alla 19-aastased noored ning 15,5% üle 65-aastased

eakad. Küsimustikule vastajatest 79,9% olid naised ja 20,1% mehed. Küsimustik sisaldas kokku 15 küsimust, nii avatud küsimusi kui ka valikvastustega küsimusi, et saada mitmekülgset teavet. Eesmärgiks oli koguda infot erinevate inimeste kogemuste ja perekondlike traditsioonide kohta, mis on seotud Mulgi pudru valmistamise ja söömisega, ning saada ülevaade traditsiooni levikust tänapäeval. Küsimustik sisaldas küsimusi Mulgi pudru erinevate nimetuste, selle söömisega seotud tavade ja kommete, peamiste pudru valmistajate ja valmistamise sageduse kohta kodudes. Palusin vastajatel jagada isiklike kogemusi nii pudru valmistamise kui ka söömise kohta ning arvamust sellest, kas nad peavad Mulgi putru oluliseks osaks Mulgi kultuurist. Samuti oli vastajatel veebiküsimustiku kaudu võimalus anda nõusolek Mulgi pudru esitamiseks UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja. Uuring võimaldas mul saada ülevaate kui levinud ja oluline on Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsioon kogukonna jaoks laiemalt.

3.4. Dokumentide analüüs

Organisatsiooni tegevuse uurimisel on lisaks intervjuudele sageli vajalik ka dokumentide analüüs, mis annab täiendavat informatsiooni, võimaldab intervjuudes räägitut võrrelda kirjalike allikatega ja täpsustada fakte, mida intervjuueeritud ei pruugi alati täpselt mäletada. Dokumentide analüüsimisel kasutasin MKI arengudokumente ja UNESCO taotluse raames kogunenud erinevat tüüpi dokumentatsiooni: ametlike ja mitteametlike kirjavahetusi, osalejate nimekirju, taotlusvorme ja aruandeid, kohtumiste memosid, protokolle, ankeetküsitlusi, fookusgrupi- ja individuaalintervjuude transkriptsioone. Kõik need dokumendid andsid olulist teavet MKI eesmärkide, tegevuste ja saavutuste kohta ja võimaldasid läbi viia süstemaatilise analüüsi, mille puhul lähtusin oma töö uurimisküsimustest ja temaatilise dokumentide analüüsi põhimõtetest. (Grant 2019: 48-55) Dokumentide analüüs võimaldas mul ühtlasi reflekteerida oma rolli üle MKI juhina ja UNESCO taotluse koostamise protsessi eestvedajana. Analüüsi ja refleksiooni tulemusena esitan töös ülevaate MKI eesmärkidest, nende täitmisest, kogukonna ootustest, enda saavutustest ja õppetundidest.

4. Mulgi Kultuuri Instituudi kui organisatsiooni väljakutsed ja roll Mulgimaa vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja arendamisel

---

1996. aastal loodud MKI eesmärgiks on olnud hoida ja arendada Mulgimaa kultuuripärandit ja edendada mulgi keele kasutamist. Koostöös kohaliku kogukonna ja partneritega on MKI aidanud tõsta teadlikkust Mulgi kultuurist ja keele tähtsusest, pakkudes mitmekesiseid ja projektipõhiseid tegevusi, mis tugevdavad kogukonna ühtsust ja identiteeti. MKI eesmärkide kohaselt on Mulgimaa vaimne kultuuripärand kogukondliku identiteedi oluline ressurss, mis soodustab kogukonna sidusust ja piirkonna arengut. MKI uuesti registreerimine 2021. aastal ja Mulgi Elamuskeskuse loomine tõid kaasa rollide ja ootuste muutused, mis nõuavad MKI eesmärkide uuesti ülevaatamist. Individuaal- ja fookusgruppiintervjuudest selgus, et MKI vajab stabiilsemat juhtimist ja süsteemset lähenemist, et tagada järjepidev töö Mulgi kultuuri hoidmisel ja arendamisel. Lähtudes individuaalintervjuude ja fookusgruppide intervjuude tulemustest ning teemakohastest dokumentidest analüüsin käesolevas peatükis organisatsiooni haldamise ja juhtimisega seotud väljakutseid, millega MKI puutus kokku nii seoses 2021. aasta muutustega kui ka pikemas perspektiivis tagasi vaadates. Seejärel toon välja MKI rolli kogukonna eestvedajana ja vaimse pärandi hoidja ning edendajana ja ettepanekud MKI arenguvõimalusteks.

4.1. Muudatused Mulgi Kultuuri Instituudi tegevuses ja väljakutsed selle haldamises alates 2021. aastast

Aastal 2020 kogunesid MKI üldkoosoleku liikmed, et arutada lahendusi, kuidas eristada ja samal ajal säilitada koostöö MKI ja Mulgi Elamuskeskuse vahel. Selle tulemusena jagunes MKI 2021. aastal kaheks organisatsiooniks: Mulgi Elamuskeskuseks ja MKI-ks. Kuigi jagunemise vajadusest saadi aru, oli see protsess väga valulik. Väljavõtte protokollist ühe MKI üldkoosoleku liikme arvamusest:

„Kahte uut ei teki, vaid üks uus juurde. Küsimus on koostöös, seda on vaja teha tervikuna. Kuidas koostöö kahe üksuse vahel toimub, need on kaks totaalset erinevat

asja. Kahe asutuse tegevuskoht võiks olla sama, et tekiks harmoonia. MKI juhatuse roll ja käsitlusviis on oma olemuselt midagi muud, kui ta on Elamuskeskus, mis oma olemuselt on ärilise iseloomuga. Struktuuride süsteemid peavad olema väga selgelt arusaadavad.“ (MKI protokoll 24.04.20)

2021. aasta. 17. novembri üldkoosoleku liikmed näevad probleemi kahe organisatsiooni MKI ja Elamuskeskuse vahelises konkurentsisis ja vajadust selgitada välja, millised rollid ja vastutusala kuuluvad kummalegi organisatsioonile. Ühe liikme sõnul on probleemiks muutunud ressursside jaotamine ning tagamine, et mõlemad organisatsioonid saavutaksid oma eesmärgid, vältides samal ajal konflikte ja dubleerivat tööd:

„Tekkinud on konkurents keelt ja kultuuri edendava MKI ja Mulgi elamuskeskuse vahel. 2022 peaks elamuskeskus valmima ja kõik osapooled peavad panustama nii palju, kui on võimalik. (...) Oleme duubeldanud liikmemakse, kultuuriministeeriumi toetus mulkidele on läinud poole suuremaks. Tuleb otsustada, mida on vaja kindlasti praegu edasi teha ja mida saame edasi lükata. Elamuskeskuse juhtimiskulusid praegu pole, seda raha on vaja leida. MKI peab püsima ja tagada tuleb ka elamuskeskuse arendamine ja avamine 2022. aastal. Elamuskeskus on meie kõigi asi. Me ei konkureeri, vaid liigume ühes suunas. MKI administratsioon oleks osa elamuskeskuse sisuloomest. Kahe asutuse vaheline koostöö tuleb saada käima. Oleme duubeldanud peaaegu kõiki kulusid, sellest lähtuvalt arvan, et saame seada prioriteedid aastaks 2022.“ (Protokoll 17.11.20)

Ühe võimalusena on kaalutud MKI rahastamise vähendamist. Lisaks oli ja on päevakorral küsimus, kuidas omavalitsused otsustavad rahalisi vahendeid jaotada ning millised on nende prioriteedid MKI ja Mulgi Elamuskeskuse toetamisel. Ühe üldkoosoleku liikme arvamus:

„Kui 2021 oli hästi õnnestunud soome-ugri projekt, siis 2022 peame panustama Mulgi elamuskeskuse avamisele. Kui arendame keelt ja kultuuri, arendame ka elamuskeskust, siis peame leidma selleks raha. Teen ettepaneku tulla toona kokkulepitu juurde ja jagada liikmemaksude osa kaheks ning tegevmeeskond vaataks, milliseid kokkuhoiuvõimalusi leiaks eelarvest (...)“. (MKI protokoll 14.03.2022)

MKI tollase juhina tuletasin liikmetele samal koosolekul meelde, et algselt ei olnud juttu konkreetsetest summadest ja omavalitsused tulid appi arendama mulgi keelt ja kultuuri, ja uue algatuse loomisel on vaja lisarahastust. MKI oli juba kaua olnud alarahastatud. Selle peale ütles üks MKI üldkoosoleku liige: „Mulgi asi on poliitiline. Sina, Ave, ei saa vastandada iseennast omavalitsustele.“ Arutelu käigus rõhutati, et kõik osapooled on ühise eesmärgi poole liikumas ja

raha antakse organisatsioonidele tegevuste elluviimiseks, mitte vastandudes üksteisele. Oluline on mõista ühiseid kohustusi ja toetada nende täitmist, olenemata sellest, kas rahastatakse MKI-d või Mulgi Elamuskeskust. Kui on olemas alternatiivseid võimalusi Elamuskeskuse rahastamiseks, tuleks neid kasutada. Üldkoosoleku liige tõi esile:

„Oleme tõstnud viie aasta jooksul liikmemakse enam kui kaks korda. MKI pidi arendama ka elamuskeskust. Tulime appi ja tegime eraldi MTÜ. MKI oli alus, kes Sooglemäe kompleksi otsis ja leidis, et seda on vaja. Me vaatame seda kogumina, mõlemaid on vaja arendada.“ (MKI protokoll 14.03.2022)

Mõlemad organisatsioonid (MKI ja Mulgi Elamuskeskus) on omavahel seotud ja neil on ühised liikmed (Mulgimaa omavalitsused), kes võtsid vastutuse nende hoidmise ja arendamise eest. MKI jagunes kaheks eelkõige majanduslike riskide maandamise eesmärgil. See tähendab, et kui üks osa organisatsioonist satub raskustesse, ei peaks see kahjustama teist. Majandusraskustega silmitsi seisev Mulgi Elamuskeskus sõltub pidevalt rahastuse leidmisest MKI eelarvest. Omavalitsuste osalus MKI eelarves moodustab umbes 24% ja enamiku tööst Mulgimaa pärimuskultuuri heaks teevad vaid mõned üksikud inimesed. See võib kaasa tuua väsimust suure tööhulga ja pidev ebakindlus, sest kogu töö toetub projektipõhisele rahastamisele. Seega, uue organisatsiooni loomisel on oluline leida lisaraha, mitte ainult toetuda olemasolevatele ressurssidele.

MKI kestliku ja järjepideva arengu nimel on oluline suurendada töötajate arvu ning organisatsiooni eelarvet. Instituudi eelarve koosneb peamiselt kahest tuluallikast: Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeetmest eraldatav tegevustoetus ja Mulgimaa omavalitsustelt laekuv liikmemaks, mis on 2023. aastal kaks eurot elaniku kohta. Liikmemaks on mõeldud projektide omaosalusteks ja Mulgi pärimuskultuuri edendavate sündmuste läbiviimiseks (arengukavas 2023-2030).

MKI esitas 1. juulil 2021 Kultuuriministeriumile taotluse täiendavate rahastamisvõimaluste leidmiseks MKI tegevuskulude ja traditsiooniliste tegevuste jaoks ning püsirahastuse kaalumiseks personali ja majanduskulude katteks. Kultuuriministerium vastas soovitusel, milles märkis:

"Hinnates MKI tegevusi, oleme seisukohal, et sündmuste hulk, mida MKI korraldab, hakkab olemasoleva ressursi juures ületama kriitilist piiri. Siit ka soovitus, et MKI

analüüsiks enda jaoks läbi olulisemad tegevused ja püüaks kultuuriruumi katusorganisatsioonina suunata tähelepanu pigem arendustegevustele. Sündmuste korraldamine oleks mõistlik osaliselt delegeerida kultuuriruumi teistele asutustele või organisatsioonidele." (e-kirjad 01.07.2021; 29.07.2021)

MKI arengukava 2023-2030 koostamise protsessis nõudsid üldkoosoleku liikmed instituudi arengukavasse koostööpartneri Mulgi Elamuskeskuse arendustegevusi. Seetõttu otsustati MKI üldkoosolekul, et arengukavas peab Mulgi Elamuskeskus olema üks prioriteetidest järgnevatel aastatel ja tegevuskava seos sellega (MKI 12.09.2022).

MKI vajab oma arengukava eelkõige seoses võimalusega taotleda arendustegevustoetust Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeetmest, samas soovitakse taotleda samast meetmest projektitoetusi. Sellise lähenemise puhul tekib aga konflikt: MKI arengukava kohaselt peab instituut arendama Elamuskeskust, kuid toetuste taotlemisel on nad konkurendid. Nimetatud toetusmeetme määruse § 5 lõike 3 punktis 15 on sätestatud nõue, mille kohaselt peab katusorganisatsiooni arendustegevuse projekti toetuse taotlemisel esitama kehtiva nelja-aastase arengukava ja aastase tegevuskava. Instituut on selle määratluse kohaselt kogukonna poolt ellu kutsutud katusorganisatsioon, kes saab taotleda tegevustoetust pärimuse hoidmiseks, tutvustamiseks ja arendamiseks. Ei ole võimalik, et selliseid katusorganisatsioone on mitu ja samade liikmetega, kuid juriidiliselt teisele organisatsioonile koostatakse üks arengukava. Teine organisatsioon saab alati olla konkreetse organisatsiooni partner, mitte konkureeriv katusorganisatsioon. MKI on igapäevaselt tegutsev organisatsioon, mis järjepidevalt panustab mulgi keele ja kultuuri hoidmisele ja arendamisele. Seetõttu on MKI oluline mitte ainult Mulgimaal, vaid kogu Eesti kultuuriruumis. Selle saavutamiseks tuleks instituuti käsitleda pigem kultuuriasutusena kui majandusettevõtteks.

Kohalike omavalitsuste fookusgrupis toodi välja, et kõik kolm Mulgimaa arendusorganisatsiooni on eraldiseisvad asutused ja selle tulemusena on tegevus killustunud ja eesmärgid võivad jääda saavutamata. Märgitakse, et poliitilised muutused võivad segada pikaajalisi plaane ja kokkuleppeid ning sooviti stabiilsemat juhtimist. Kõigi kolme Mulgimaa arendusorganisatsiooni juhtorganites on Mulgimaa omavalitsuste vallavanemad, kes vastutavad otsuste langetamise eest mitmes valdkonnas (sealhulgas vaimse kultuuripärandi valdkonnas), aga probleem on selles, et kohalike

omavalitsuste juhid ei soodusta arendusorganisatsioonide vahelist koostööd. Mulgi Elamuskeskusel on seevastu vaja arendada nii kultuuri kui turismi:

„...praegu aga on olukord, kus üks asutus on teisest hullemas seisus (...) Mulgimaa Arenduskojast lahkusid kõik töötajad, Mulgi Kultuuri Instituudi juhid vahetuvad tihti ja (...) Mulgi elamuskeskus pole täitnud oodatud rolli Mulgi kultuuri edendamisel (...) Mulgi elamuskeskus ei ole käima läinud minu hinnangul nii nagu võiks, Mulgi kultuuri seal ei tutvustata. Me teeme sündmuskorraldust ja rendime ruume (...) minu arust peaksime natuke läbi mõtestama, mida me teeme...“ (FG 1)

Fookusgruppide aruteludes rõhutati vajadust selgelt reguleerida vastutusvaldkonnad ja eesmärgid, et tagada MKI ja Mulgi Elamuskeskuse tegevuste kooskõla. Kuigi mõlemad organisatsioonid täidavad sarnaseid ja teineteist toetavaid eesmärke, tuleb neid juhtida erinevate meetodite ja tegevuste abil. Oluline on tagada, et kultuuripärandi hoidmine ja edendamine ei kannataks äriliste huvide tõttu, kuna Elamuskeskus on loodud organisatsioonina, mis peab oma tulude ja kuludega ise toime tulema.

4.2. Probleemid Mulgi Kultuuri Instituudi juhtimise korralduses

MKI arengukava aastatel 2019-2022 SWOT-analüüsi tulemusel üheks probleemiks on toodud eestvedajate väsimine ja läbipõlemine ning instituudi juhtimisel puudub meeskond. Rahaliste ressursside nappus ja tööjõupuudus on MKI-d aastaid vaevanud, mis võivad kindlasti olla üheks põhjuseks juhtide sagedasele vahetumisele. MKI endine juhataja Kaja Allilender kirjeldab MKI juhtimisel esinevaid probleeme, mis on pikaajaliselt eksisteerinud ja mida ei lahenda juhi vahetusega. Ta märgib:

“Mulgimaal on omad probleemid, mis on nagu sisse kodeeritud (...) mina ikka naeran, et kui tuleb [uus juht], neli aastat ikka peab vastu...vaata esimene aasta sa teed entusiasmi pealt, teine aasta teed ka entusiasmi pealt ja siis tekib juba noh, et ma saan hakkama, lõpuks mõtled, et ah ma ikka vist ei jõua nende tuuleveskitega võidelda, et kuidagi väga sarnane on see järjest.” (Intervjuu 03.04.2024)

Sarnastele probleemidele osutab ka MKI esimene juht Kalle Gaston:

“...seda Mulgi kultuuri instituudi juhtimist aastate vältel, kus ma olen näinud, et väga võimekad ja andekad juhid on vastu pidanud maksimaalselt seal paar-kolm aastat ja siis

on kõigiga juhtunud sama asi, nad läbipõlenud ülisuurte ootuste all (...) see peaks olema selline süsteemne ja kokkulepitud tegevus, nagu arengukavad või niimoodi, aga mina näen, et see on suhteliselt juhuslik tegevus ja üksikutel fanaatikutel tuginev tegevus (...). (...) Võru Instituudis on nagu õnnestunud juhatuses ja juhtide seas säilitada sellist teaduslikku ja sisulist suunda, aga meie Mulgi kultuuri instituut on paraku läinud poliitikute kätte, sealt oodata sellist sisu, sisulist tegevust, on tahta liiga palju (...) ma tajun, et neid põhikirjalised eesmärgid ei huvita.” (Intervjuu 04.01.2024)

Seega leiti, et MKI vajab stabiilset juhtimist ja süsteemset lähenemist, et tagada järjepidev töö Mulgi kultuuri hoidmisel ja arendamisel. Rahalise toetuse ja tööjõu kindlustamine on kriitilise tähtsusega, et vältida juhtide läbipõlemist ja saavutada pikaajalisi eesmärke. Lisaks sellele toovad fookusgruppide ja individuaalintervjuude tulemused esile, et kohalikel omavalitsustel tuleks tagada MKI juhtorganites spetsialistide osalus, kes omavad põhjalikke teadmisi piirkonna kultuuripärandist ning oskavad nende teadmiste põhjal teha otsuseid vaimse pärandi süsteemseks arendamiseks ja edendamiseks.

Kohalike omavalitsuste esindajate fookusgrupis leiti, et MKI ja Mulgi Elamuskeskuse rollid ei ole piisavalt selged ja eristuvad, koos tegutsedes jääb probleemiks eestvedaja puudumine, kes koordineeriks Mulgi kultuuri arengut ja algataks uusi projekte, eriti hariduse valdkonnas. Selge juhtimisstruktuur, vastutus ja rollid peavad olema jagatud, nii arvab kohaliku omavalitsuse fookusgrupi intervjuu informant:

“...Mulgi kultuuri instituudi juht võiks siis olla selline põhifookushoidja (...) selge juhtimisstruktuur, vastutus ja rollid selgelt jaotatud (...) meil on potentsiaali Mulgimaal väga palju, et kuskilt kui saaks nüüd hakata minema ja tõesti on ikkagi seesama sädeinimesed oleks (...) lepime kokku, mida me tahame saada, annamegi näiteks Mulgi kultuuri instituudile meie ootused on need ja usaldame seda juhti ja las tema hakkab siis seda ideed ellu rakendama...” (FG 1)

Ettevõtjate fookusgrupp näeb vajadust MKI depolitiseerida, et vältida poliitilist sekkumist. Arutelus tekkis küsimus, kas kohalikud omavalitsused mõistavad oma rolli instituudi toimimises ja kuidas tagada, et valitud esindajad oleksid pädevad ja tegeleksid vaimse kultuuripärandi hoidmisega. Oodatakse, et MKI suudaks toimida selge juhtimisstruktuuri alusel, kus vastutus ja rollid on jaotatud ning ühine eesmärk on kõigile arusaadav. Kohalike omavalitsuste fookusgrupis üks informant mainis, et otsuste tegemine toimub vallavanemate tasandil ja kolmekesi

omavahel, kuid puudub selge ülevaade sellest, kuidas instituut peaks tegutsema ja kes vastutab selle eestvedamise eest. Nii kohalike omavalitsuste kui ka ettevõtjate fookusgrupis leiti, et MKI peaks keskenduma rohkem rohujuuretasandi algatustele ja tegevustele, mis tulevad otse kogukonnalt, mitte ainult institutsiooniliselt ülevalt alla suunatud tegevustele. Selline lähenemine võiks aidata kaasa kogukonna paremale kaasamisele ja tugevdada kogukonnasisest osalust ja koostööd.

4.3. Mulgi Kultuuri Instituudi roll Mulgimaa vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja arendamisel

MKI esimene juht Kalle Gaston rõhutas intervjuus, et lisaks sellele, et MKI tegevus peab olema koordineeritud ja sihipärane, peab see sündima ka koostöös kogukonnaga (viide). Nii Kaja Allilender kui Alli Laande leidsid, et MKI-l on olnud tähtis roll kogukonna tegevuste algataja ja eestvedajana. Seda seisukohta toetab ka MKI keele ja kultuuri spetsialist Kristi Ilves:

“...ikkagi on vaja nagu eestvedajat, et kogukonnad nagu elu näitab, kogukonnad tulevad kaasa, aga keegi peab nagu tegema selle ettepaneku või viskama õhku mingi küsimuse. (...) Ma arvan, et isegi ootavad nagu tegevusi ja selliseid ettepanekuid... instituudilt tulevad kaasa, aga keegi peab nagu tegema selle ettepaneku või viskama õhku mingi küsim oleks siin minu meelest ikkagi väga-väga tähtis roll, et ega Mulgimaal ju noh sellist üleüldist organisatsiooni ju rohkem ei ole, et kelle poole osatakse nagu pöörduda (...)” (Intervjuu 04.01.2024)

MKI üheks peamiseks eesmärgiks on olnud eestvedajate koolitamine ja harimine, näiteks mulgi keele õpetamisel ja õpetajate koolitamisel. Samuti erinevate teemade tutvustamine ja kaasatõmbamine, mille kaudu laieneb võrgustik ja tugevneb kogukonna ühtsus (Intervjuu 03.01.2024). Kohaliku omavalitsuse fookusgrupis arvas üks informant samuti, et kindlale teemale keskenduvad aastad annaks MKI kindlama suuna ja pikemaajalise tegevuskava, mis võimaldaks kirjutada projekte ja ka raha paremini suunata. Heaks näiteks on MKI poolt algatatud teema-aastad, nagu soome-ugri kultuuripealinna aasta ja Mulgi pudru aasta, mis on aktiivselt kaasanud kogukondi ja milles MKI on täitnud eestvedaja rolli.

Tudeng Robin Liiber näeb samuti, et MKI rolliks on dialoogi loomine kogukonnaga ja võimaluste pakkumine kõigile, sealhulgas eriti noortele, et nad saaksid ise teha ja osaleda. Organisatsioon peaks suutma näidata oma mõju praktiliste tulemuste kaudu, olgu selleks raadiosaated, ajalehed või suuremahulised projektid nagu Abja-Paluoja kultuuripealinn. Instituut peaks olema nagu "majakas" või "suunav laev", mis aitab kogukonnal liikuda ühise eesmärgi suunas. Ilma selleta igaüks liiguks muidu erinevas suunas, mis ei ole jätkusuutlik. Tema arvates instituudi ülesandeks on koordineerida erinevaid tegevusi kogukonna kaasamiseks, anda teavet ja suuniseid kultuuriliste avastuste, sündmuste ja traditsioonide kohta. See võiks toimida kui "mulkide kiirabi," kus inimesed saaksid kiiresti ja asjakohast abi, kui neil tekib küsimusi näiteks rahvarõivaste või keele kohta. Selline platvorm võimaldaks kogukonnaliikmetel saada vajalikku teavet ja tuge oma kultuuripärandiga seotud küsimustes.

MKI keele ja kultuuri spetsialist Ilves märgib:

“...tuleks nagu üldsust isegi rohkem informeerida, et nad nagu julgemini küsiks ja teaksid, et võib-olla ma usun, et enamus inimeste ja võib-olla kogukondade jaoks ei ole see instituudi roll nagu väga selge, et mida seal siis ikkagi tehakse, et mul on selline tunne, et sellest võiks nagu rohkem võib-olla rääkida või teada anda, et milliseid teenuseid ta nagu pakub ja mida saab küsida (...) aga kuidagi instituuti peaks nagu julgustama ja tegema kuidagi inimnäolisemaks (...) et nad võib-olla jah, teaksidki, et kelle poole pöörduda, et ega võib-olla ei peagi juhataja poole pöörduma, kui sa tahad nagu mingit keelenõu või rahvalaulu nõu või mida iganes...” (Intervjuu 04.01.2024)

Alli Laande näeb MKI rolli vaimse kultuuripärandi hoidjana ja edendajana. Mulgimaa omavalitsused kannavad endas kohalikku identiteeti, kuid MKI on nende kultuuri kandja, mis peaks tagama sidususe. Kuigi igal vallal on omad ülesanded, on instituudi roll ühendada need jõud, et Mulgimaa oleks koos, olema eestvedajaks kultuuritraditsioonide hoidmisel. Kogukonna aktiivne osalemine ja ühiselt tehtud algatused aitavad hoida tähelepanu ka meedias:

“... kui terve Mulgimaa kogukond teeb, see paistab ka välja. Ja, tegelikult on vägagi kergem saavutada ka ütleme meedia tähelepanu, kui on ikkagi selline suurem väljaastumine kogu selle kogukonna poolt (...) ütleme, kui ikka meediast tuleb ka, siis tekib huvi ka allpool...” (Intervjuu 02.01.2024)

Samuti märgib Ilves:

“...kui me Mulgi pudruga käisime igal pool üleriigilises televisioonis, raadios, et siis see nagu leiab laiemat kõlapinda ja inimesed hakkavad mõtlema ja arutlema (...) kui ta nagu väga väikseks jääb, et siis ta ei jõua kuhugi kaugemale...”(Intervjuu 04.01.2024)

Kristi Ilves arvab, et tuleb jätkuvalt luua uusi algatusi, et kogukond püsib kaasatud ning säilib huvi oma kultuuripärandi vastu. Näiteks, kui üks algatus on juba käivitatud ja aktiivselt toimib, siis tuleks juba mõelda järgmisele tegevusele, et hoida ülal erinevaid teemasid. Samuti peaks järjepidevalt väärtustama Mulgimaa aktiivseid kogukonnaliikmeid ja kultuuripärandi tundjaid ja praktiseerijaid:

“...mis puudutab (...), meie vaimset pärandit, siis ma arvan, kõige suuremad spetsialistid ja kõige olulisem teave on meil siin Mulgimaal endal olemas. Lihtsalt on vaja need inimesed üles leida (...), et kasutada võimalikult ära seda oma ressursi, mis meil siin on, oma inimesi ja muidugi (...), et need inimesed tunneksid, et nad on väärtustatud. Kes kirjutab mulgi keeles, kes suudab teha mulgi keeles luuletusi (...) seda [Mulgimaa] uhkuse tiitlit anda igal aastal välja, sest meil on neid väärt inimesi. Ma leian, et see uhkuse tiitel on just see, mida ei peagi saama need kuulsad inimesed, kes Mulgimaal elavad, vaid just meie oma kogukondade vedajad...” (Intervjuu 04.01.2024)

Robin Liiber tunneb puudust Mulgi kultuuri ja ajalugu tutvustavatest uurimistööst:

“... ma tunnen väga puudust sellest, kui ma vaatan näiteks uusi teadusuuringuid, mis näiteks Novaator avaldab, siis hästi tore on see, et võrukeste kohta kirjutatakse, setude kohta kirjutatakse aga tegelikult mulkide kohta sellisest pikast ja ma arvan, et väga nüansirikkast ajaloost ei ole mitte kõppugi, et viimane, mida ma tean, on seoses linakasvatamisega...” (Intervjuu 07.01.2024)

Huvi säilitamiseks Mulgi pärimuskultuuri vastu pakub Robin Liiber välja kasutada sotsiaalmeedia platvorme, et hoida noorte tähelepanu ja suurendada nende osalust pärimuskultuuri edasiarendamisel:

“...näiteks Facebookis mingisugused grupid, mulkide oma grupp, kus saabki mulgi keeles mingeid nalju jagada, selline tegevus, mis nagu loob seda kogukonda, TikTok näiteks on ka üks platvorm (...) Instagram (...) see on nagu ka täiesti eraldi suund, mida peaks hakkama ajama...” (Intervjuu 07.01.2024)

Fookusgrupi intervjuus rõhutati samuti vajadust mulgikeelse Facebooki grupi loomise järele, kus huvilised saaksid keelt praktiseerida ja omavahel suhelda. Kuigi MKI-l on oma Facebooki konto

informatsiooni jagamiseks, ei ole sellel aktiivset suhtlusplatvormi, mis võimaldaks kogukonnaliikmetel omavahel suhelda. MKI arengukavas 2023-2030 on välja toodud digipädevuste tõusu ja osakaalu tingimustes vajadus välja töötada interaktiivne omakultuuri õppeplatvorm erinevatele sihtgruppidele (lasteaialastele, kooliõpilastele, edasijõudnutele jne), samuti mulgi keele ja pärimusmuusika õppimise võimalus veebi teel.

5. Mulgimaa vaimse kultuuripärandi tähtsustamine ja hoidmine: kogukondade vaade ja ootused Mulgi Kultuuri Instituudile

---

Käesolevas peatükis analüüsin Mulgimaa vaimset kultuuripärandit kogukondliku identiteedi ja piirkonna sotsiaalse ja majandusliku jätkusuutlikkuse ressursina ning kogukondade vaateid ja ootusi selle elavas kasutuses hoidmisele. Arutlen kolmes fookusgrupiintervjuus väärtustatud oluliste vaimne pärandi nähtuste nagu Mulgimaa traditsiooniline käsitöö, mulgi keel ja Mulgi toidukultuur üle. Samuti toon välja uurimuses osalejate ideid, kuidas kogukond saaks panustada vaimse kultuuripärandi nähtuste hoidmisse ja edasikandmisse.

5.1. Mulgimaa vaimne kultuuripärand kui kogukondliku identiteedi ressurss

Individuaalintervjuu informandid rõhutasid, et kogukonna roll Mulgimaal on esmatähtis. Ühised algatused ja traditsioonide elustamine tugevdavad kogukonna sidusust ning aitavad kaasa piirkonna arengule. Põlvkondadevaheline side ja teadmiste edasiandmine põlvest põlve on kogukonna jätkusuutlikkuse ja ühtsuse toimimise aluseks. Eriti oluline on särasilmsete ja pühendunud eestvedajate olemasolu, kes suudavad motiveerida ja innustada kogukonnaliikmeid. Ilma nende juhtide ja eeskujudeta võib kogukond laguneda ja kaotada oma sidususe. Seetõttu on väga oluline toetada ja tunnustada neid, kes võtavad endale kogukonnas aktiivse rolli ja aitavad kaasa kogukonna arengule.

Mulgimaa kihelkondades tegutseb mitmeid aktiivseid kogukondi ja külaseltse, mis näitab nende algatusvõimet ja soovi koos tegutseda ning edendada oma kultuuripärandit. Kaja Allilenderi sõnul:

“...Helme kihelkond on vana Viljandimaa, meil on Ala külaselts, Taagepera külaselts, kes on hästi tugev, seal teevad nad oma saviringi ja erinevaid sündmusi ja üritusi, siin kõrval on Karjatnurme kogukond, seal on nooremad tulnud ja hakanud pead tõstma, Ritsus on tugev külaselts (...) need kogukonnad vähemasti siin lähemas ümbruses on olemas ja ma tean ka edasi, et on Riidajas samamoodi ja Hummulis (...), mis on nagu vaimse pärandiga seotud(...hingedepäeval käiakse koos, ma tean, et Alal käiakse koos, jaanipäevad(...))et kas see on nüüd puhtalt Mulgi pärand või on see lihtsalt nagu traditsiooniliselt vaja. Et

selliseid üritusi, mis on meie tähtpäevadega seotud, tehakse ikka päris palju ja vastlapäeva..." (Intervjuu 03.01.2024)

Alli Laande toob näiteid Lilli külast, kus kogukonnas on aastate jooksul tehtud mitmeid Mulgi kultuuri hoidmise ja edendamise algatusi. Ta mainib Lilli Mulgi kultuuri meelset Vabakooli, näitemänge, mis kasvasid välja Nava Lavaks ja Mulgi kultuuri festivaliks, ning lastelaagreid. Praegugi jätkatakse lastelaagritega Lilli Looduskeskuses Ly Laanemetsa juhendamisel ja Alli Laande juhendamisel mulgi keele õpetamist, ta märgib:

"...kohapealne keelering on meil ja see tuli niimoodi, et mitte keegi ei pakkunud välja, vaid lihtsalt noored tulid minu juurde, et Alli, kui sa mujal käid õpetamas, tee meiega ka ja nüüd mul on seal lapsed ja noored...ja meid on kaheksa tükki lausa(...)Et, see huvi on siin olemas ja need on uued juba, kes on peale tulnud siia Lilli, eks ole, ja et kui seda Mulgi kultuuri instituudi tööd ja seda poleks enne olnud või üldse sellist, ega seda ei tuleks alt poolt ka enam mitte midagi, see oleks ära unustatud kõik, eks ole(...)muidugi kõik need pudrupäevad ja me oleme ju siin ka teinud putru ja õpetanud noortele putru tegema ja lausa noortele emadele tegime ühe pudrupäeva siin. Et nad tõesti ei osanudki teha putru, meil on mitu vanemat naist, kes väga hästi oskavad putru teha ja selles mõttes huvi on." (Intervjuu 02.01.2024)

2003. aastal taaselustati Lilli külas Jõulumaa, mis osutus pärast pikka pausi väga populaarseks. Uuendusena lisati üritusele memme-taadi kamber, kus vanem põlvkond suhtles lastega mulgi keeles ja näitas ajaloolisi esemeid.

MKI on avaldanud sotsiaalmeedias üleskutseid, milles julgustatakse ettevõtjaid kasutama mulgikeelseid nimetusi oma toodetes ja ettevõtete nimedes. Intervjuus märgib Kristi Ilves:

"...kui saaks ikka kuidagi, et ettevõtetesse viia seda keelt...on küll räägitud, aga nad ikkagi nagu ei saa aru või ei tule niivõrd kaasa, et teha neid menüüsid ja panna neid omakeelseid nimesid..." (Intervjuu 04.01.2024)

Fookusgrupiintervjuu ühe ettevõtja arutluskäik näitab, et tal võib puududa arusaam, kuidas mulgi keele kasutamine võiks tema ettevõttele kasulik olla:

"...Etiketid võiksid olla näiteks mulgi keeles, on ju (...) olen suhteliselt teadlikult hoidunud sellest. Sest ma arvan, et me oleme Mulgimaad kehvasti turustanud. Ja mina olen näinud seda pigem kui negatiivset asja oma toote peal (...) ma hea meelega teeksin seda tegelikult aga ma ei tahtnud seda täiesti teadlikult teha (...) Mulle meeldib, kui

asjad on tehtud selles mõttes mingi nagu suurema strateegilise eesmärgiga, arusaam ka laiemalt kui kitsalt (...) mul vahest tundub, mulgiga tehakse nagu sellist noh, näitemängu. Me peame sisimas tunda ennast mulkidena, et seda teha, eks ju. Et ma tunnen, et see on nagu natuke selline halb asi, mis on võib-olla ka väljapoole nagu läinud ja teine asi on see, et natuke on sellist nagu oma nurgas nokitsemist liiga palju...” (FG 3)

Samuti Kaja Allilender rõhutab ettevõtjate olulist rolli kogukonna majandusliku heaolu tagamisel ning kohaliku kultuuripärandi säilitamisel ja elavdamisel. Mulgi Elamuskeskuse tugi aitaks ettevõtjatel turustada oma tooteid, sealhulgas mulgipäraseid toite või erinevaid hoidiseid, luua töökohti kogukonna liikmetele ning pakkuda küllastajatele erinevaid teenuseid. Veel pakub ta välja ideid, selle kohta, kuidas kogukonnad saaksid Mulgimaa vaimset kultuuripärandit edendada, näiteks korraldades üritusi nagu Mulgimaa kodukohvikute päev, kus kohalikud kogukonnad pakuvad erinevaid traditsioonilisi toite või taaselustades traditsioonilisi sündmusi, nagu kapsa- ja pudrupäevad.

Toidupärand võib olla oluline ressurss inimeste ühendajana, kogukonnatunde loojana ja identiteedi väljendajana. Näiteks taasavastati Tarvastus kogukondliku algatusena vahepeal unustatud odrajahukäkid, mida vanasti Mulgimaal tehti. Üks kogukonnaliige näitas initsiatiivi ja jagas käkkide valmistamise ideed teistele kogukonnaliikmele, mis tõi kaasa üldise huvi ja innustuse. Inimesed hakkasid uurima, katsetama, seda toitu valmistama. Samuti võeti hea meelega osa MKI poolt algatatud Mulgi pudru kampaaniast, mis tekitas palju arutelu ja avalikku huvi. Toimusid Mulgi pudru töötoad. Ilves tõdes intervjuus:

“Mulgi pudru kampaania oli väga hea, kogukonnad tulid väga hästi kaasa. See tekitas elavat arutelu, milline on ikka õige puder ja kuidas seda erinevates piirkondades valmistatakse. Toit on väga hea teema, mis kõnetab kõiki inimesi. Selleks pole vaja erilisi oskusi või vahendeid, et nagu selles osaleda.” (Intervjuu 04.01.2024)

Heaks näiteks toon kogukonnast alguse saanud Mulgi pidu, mille algatas Alli Laande 2010. aastal seoses oma lõputööga Viljandi Kultuuriakadeemia kultuurikorralduse erialal. (Intervjuu 02.01.2024) Mulgi pidu toimub üle aasta erinevates Mulgimaa kihelkondades. Kuigi algatajaks oli kogukonna liige Alli Laande, tehakse seda pidu kogukondadega koos ja peamise vastutuse on võtnud MKI. Mulgi pidu on üle-Mulgimaaline projekt, mis nõuab suuremat rahalist ressursi,

seetõttu on vajalik esitada projektitaotlusti erinevatesse toetusmeetmetesse ja seda saab teha institutsioon, mitte eraisik.

Kaja Allilender märgib, et kogukonnad saavad traditsioone au sees hoida, näiteks tähistades mardi- ja kadrisantide traditsiooni mitte ainult lastele, vaid ka täiskasvanutele suunatud tegevusena¹⁵. Üheks võimaluseks oleks korraldada sanditamist ühiselt ja seejärel hinnata, millistes kihelkondades on kõige enam mardi- ja kadrisante, nende lahkust ja kostüüme, jäädvustades sündmust fotonäitusena. MKI võiks õpetada kohalikele mardi- ja kadrisantide kombeid. Kohaliku omavalitsuse esindajate fookusgruupiintervjuus soovitati seostada traditsiooniliste tähtpäevade või sündmuste tähistamine teiste Mulgimaa kultuuripärandi nähtuste nagu rahvarõivamustrid või mulgi keel. Samuti toodi esile vajadus suurendada noorte teadlikkust Mulgimaa vaimsest kultuuripärandist, eriti traditsiooniliste tähtpäevade tähistamisest.

Kuigi MKI varasem tegevus ei olnud keskendunud traditsiooniliste rahvakalendri tähtpäevade korraldamisele, on uues MKI 2023-2030 arengukavas seatud eesmärgiks mulkide rahvakalendri oluliste tähtpäevade tähistamine. Lisaks rõhutas üks kohalike omavalitsuste fookusgruupi informant, et omavalitsustel on oluline roll traditsioonide elushoidmisel ja nende edasikandmisel tulevastele põlvkondadele. See on kindlasti üks teema, millele tuleks omavalitsustel tähelepanu pöörata, et tagada kultuuripärandi järjepidevus ja kogukondade sidusus.

Kristi Ilves peab vajalikuks, et MKI korraldaks kogumistööd vaimse kultuuripärandi teemal, salvestada inimeste lugusid. Ta leidis, et on oluline innustada inimesi oma kogemusi ja mälestusi jagama, kuna praegu on veel inimesi, kes oskavad teatud traditsioonilisi töid teha ja lugusid rääkida. Paarikümne aasta pärast neid inimesi enam ei ole (Intervjuu 04.01.2023). Seda arvamust jagan ka mina endise MKI juhina. MKI arengukavas üheks strateegiliseks eesmärgiks teadus- ja

---

¹⁵ Traditsiooniliste sündmuse, nagu mardi- ja kadripäeva tähistamine on vähenenud Mulgimaal Karksi ja Halliste piirkonnas. Sellele viitab Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse kantud „Mardi- ja kadripäeva tähistamine Karksi ja Halliste kihelkonnas“. 2018. aasta sügisel läbi viidud uuringus. Küsitlusest, milles osales 25 inimest, ilmneb, et vaid 25% vastanutest käivad regulaarselt igal aastal santi jooksmas, teised teevad seda üle aasta või pigem harvem. Kuigi 92% vastanutest olid kunagi santi jooksmas käinud, aga praegu käib santi jooksmas vaid 24% vastajatest (Leskova 2018). See näitab traditsiooni hääbumise võimalikkust, mida tõdeti ka fookusgruupiintervjuudes.

uurimistöö tegevusvaldkonnas on välja toodud ka koostöö kõrgkoolidega uurimistööde osas. Näiteks võiks uurida mulgi keele hetkeolukorda, kõnelejaskonda ja arenguvõimalusi, samuti Mulgimaa folkloori (arengukava 2023-2030).

Kristi Ilves märgib oma magistritöös: „Kõige olulisem eeldus mulgi keele ja kultuuri õppe järjepidevaks ja tõhusaks toimimiseks võimalikult paljudes Mulgimaa koolides on selle pidev asjatundlik koordineerimine ja igakülgne toetamine. See peaks kuuluma kindlasti Mulgi Kultuuri Instituudi kui katusorganisatsiooni peamiste prioriteetide hulka“ (Ilves 2012: 60). Alli Laande rõhutab vajadust juurutada igasse kooliastmesse Mulgi kultuuripärandid tutvustav tund, et juba varasest east alates õpetada teadmisi Mulgimaa ajaloost, tähtsatest isikutest ning mõista, miks Mulgimaa ja selle kultuur on oluline. Alustada varakult keeleõpet, eriti lasteaedades ja algkoolides. Ta näeb vajadust mulgi keele taas toomist igapäevasesse kasutusse kui eriti olulist, kuid samas ka keerulist ülesannet. Fookusgrupi intervjuudes toodi välja, et paljud inimesed mõistavad mulgi keelt, kuid ei räägi seda igapäevaselt, kuna pole seda kusagil kasutada. Keelepraktika võimalused on piiratud või puuduvad täielikult, ja olemasolevad keeleõppeprogrammid ei paku piisavalt õppimisvõimalusi, et julgustada inimesi mulgi keelt kasutama. Kuigi täiskasvanutele korraldatakse mulgi keele ringe Abjas, Tõrvas ja Tarvastus, pole see piisav.

Mulgi keele ja kultuuri õpetamine on mõnevõrra paremini korraldatud lasteaedades ja üldhariduskoolides¹⁶. Koolides on mulgi keele ja kultuuri õpetamine integreeritud õppekavadesse neljas koolis¹⁷. Lisaks toimuvad kord kuus keelepesad kaheksas Mulgimaa lasteaias. Keelepesasid juhendab üks ja sama isik, mulgi keele ja kultuuri tundja Alli Laande. Need on olulised sammud vaimse kultuuripärandi edendamisel ja noorte teadlikkuse suurendamisel Mulgimaa vaimsest

---

¹⁶ Mulgimaal tegutseb neli gümnaasiumi ja neli põhikooli, lisaks 15 lasteaeda.

¹⁷ 2023/2024. õppeaastal toimuvad mulgi keele ja kultuuri tunnid järgmistes haridusasutustes: Tarvastu Gümnaasiumis 5. klassis kodulugu ja 6. klassis mulgi keele õpetus üks tund nädalas; Abja Gümnaasiumis mulgi kultuuriõpe igas kooliastmes üks tund nädalas 2., 5., 8. ja 10. klassis; Halliste Põhikoolis Mulgi folklooriõpetus üks tund nädalas 1.-3. klassi õpilastele; August Kitzbergi nimelises Gümnaasiumis igal nädalal üks valikaine tund gümnaasiumiõpilastele. (Info on täpsustatud valdade ja koolide veebilehtede ja telefonikõnede põhjal)

kultuuripärandist, aga jätkusuutlikkust silmas pidades peaks arvestama ka mulgi keele õpetajate järelkasvu panustamisega.

Individuaalintervjuudes rõhutati kogukonna rolli esmatähtsust, ühiste algatuste ja traditsioonide elushoidmise. Põlvkondadevaheline side ja teadmiste edasiandmine on kogukonna jätkusuutlikkuse ja ühtsuse aluseks. Eriti oluline on pühendunud eestvedajate olemasolule, kes suudavad motiveerida ja innustada kogukonnaliikmeid. Ilma nende juhtide ja eeskujudeta võib kogukond laguneda ja kaotada oma sidususe. Seetõttu on oluline toetada ja tunnustada neid, kes võtavad aktiivse rolli ja aitavad kaasa kogukonna arengule.

5.2. Ettevõtjate ja kohalike omavalitsuste vaade: käsitööpärand ja toidupärand kui olulised ressursid ettevõtluses ja turismis

Ettevõtja tajub kultuuripärandit kui majanduslikku ressursi:

„...mulle meeldiks ettevõtlust siinkandis arendada, et kuidas mingid asjad saavad üldse inimesteni jõuda, nad peaks piisavalt jõukad olema, et neil tekib mingi vaba aeg ja mulle meeldiks mõelda, et Mulgimaa on see Eestimaa kõige rikkam koht, eks ju, meil on palju vaba aega, me saame oma kultuuriga tegeleda ja meil kõik ongi väga hästi ja siis see kultuur toob meil veel rohkem raha sisse...“ (FG 3)

Kohaliku kultuuri ja ettevõtluse seos näitab, kuidas kultuuriline identiteet võib olla majandusliku arengu oluline tegur. Seega võib järeldada, et Mulgimaa rikkus seisneb mitte ainult kultuuris endas, vaid ka selle kultuuri väärtustamises ja kasutamises majandusliku kasu saamiseks.

Fookusgrupi intervjuus ettevõtja väljendas seega rahulolematust Mulgimaa turundamisel, viidates puudulikule koostööle ja ühise eesmärgi puudumisele, mis oleks suunatud Mulgimaa arengule koostöös ettevõtjatega. Ettepanekuid hakati tegema selle kohta, kuidas saaks Mulgimaa vaimset kultuuripärandit paremini turundada ja propageerida, võttes eeskujuks ajaloolise linatööstuse jõukuse ja teise põlvkonna mulkide võimekust. Ettevõtjate arvates võiksid Mulgimaa omavalitsused kaaluda piirkondliku visuaalse identiteedi tugevdamist, rakendades rohkem mulgipäraseid elemente avalikus ruumis. Selline lähenemine mitte ainult ei edendaks Mulgimaa

kui piirkonna teadvustamist, vaid ka tugevdaks kohalikku identiteeti. Arvati, et oluline on kokku leppida värvide ja kujunduselementide kasutamine. Avaliku ruumi ressursside, näiteks mustrite ja tänavaviitade kasutamine võimaldaks eristada Mulgimaad teistest piirkondadest ja pakuks selgeid visuaalseid viiteid piirkonna kultuurilisele pärandile.

Mulgimaa vaimse kultuuripärandi edendamiseks on oluline tagada Mulgi arhailiste mustrite kättesaadavus digitaalsete mustrifailide kujul, mis oleksid vabalt kasutatavad ja leitavad nii ettevõtjatele toodete kujundamiseks kui kõigile teistele huvilistele mulgimaa.ee veebisaidil. Mustrifailide juures võiks olla sümboolika selgitused või isegi videoõpetused nende võimaliku kasutamise kohta.

„...kui ma tahan midagi kujundada või võtta, siis ei ole olemas selliseid ilusaid korralikke faile, mis on Mulgi mustritega nagu vabakasutuses(...)et vabalt võiks olla Mulgimaa lehel mingisugune hulk mustreid (...) ja et oleks kirjas, see on Paistu kihelkond (...), et oleks võimalik neid kasutada ja siis neid ka kasutatakse, sest me oleme ju arvutis. Me kujundame asju arvutis...“ (FG 3)

Samas arhailist Mulgi mustrit kasutatakse üsna ohtralt kodudes ka tänapäeval – näiteks laste ja noorte argirõivad – teksad vm rõivad on kaunistatud üsna tihti arhailise Mulgi mustriga. Samas tuleb tõdeda, et sageli kodus neid motiive kasutades isegi ei teadvustata, et tegemist on Mulgimaa vanade ja põlvest põlve kantud mustritega, millel lisaks on olnud varasematel aegadel suur sümboltähendus (Allilender 2017). Mulgipäraste motiividega on kujundatud näiteks Abja gümnaasiumi koolivorm, Halliste põhikooli pluusid, mida kantakse tähtsatel sündmustel või kooli esindamisel. Arhailist Mulgi mustrit kasutatakse paljudel tarbeesemetel ja stiliseeritud riietel, näiteks Abja Päevakeskuses valmistatakse lõikelaudasid, keraamikat, rõivaid sõbasid jpm sarnaseid tooteid, Tarvastu käsitöökojas ja Mulgi Ukuvakas mulgipäraseid käsitöötooteid, Mulgi savikojas keraamikat. Samuti kasutatakse välistel visuaalidel, nagu näiteks bussiootepaviljonid Mulgimaal, Tarvastu lasteaed, Heimtali muuseum, Mulgi Elamuskeskus, Tõrva linna keskväljak. Üheks potentsiaalseks lahenduseks võiks olla ka Mulgimaa brändiraamat, milles sisalduksid kujunduselementidega seotud juhised. Samuti piirkonna identiteedi tugevdamise eesmärgil on oluline teada, kust saaks tellida Mulgimaa lippe, et neid rohkem koduõuel lehviks. Tunnustati, et

MKI on avaldanud mitmesuguseid toetavaid õppematerjale, mis on suunatud mulgi vaimse kultuuripärandi õpetamisele:

„Mulgi kultuuri instituut on andnud välja väga palju toredaid materjale, (...) ma näen, et need spetsialistid on juba teinud palju asju, seesama Mulgi rahvarõivaste raamat(...)kui väärtustame oma piirkonna kultuuri, siis on ka nagu põhjus seda teha ja aeg-ajalt meelde tuletada, et palun kasutage ka neid asju (...) aga lõpuks ikkagi sõltub inimesest (...) Käsitööprojektide korraldamine koolides aitab edendada arhailiste käsitööoskuste nagu Mulgi tikand, rõiva parandamine traditsioonide hoidmist, samuti laste ettevõtlikkust ja käsitöötoodete müügiostkuste arendamist.“ (FG 3)

MKI võiks korraldada rahvarõivaste ja arhailiste mustrite teemalisi koolitusi pakkudes osalejad saama vajalikke vahendeid ja allikaid, aga võimaldada ettevõtjatel iseseisvalt otsustada, kuidas neid mustrimotiive kasutada. Leiti, et motiveerida tänapäeva noori Mulgi stiilis rõivaid kandma, tuleks luua rõivaid, mis oleksid tänapäevased ent samas äratuntavalt mulgipärased, mugavad ja esteetilised. Lisaks peaks olema loodud võrgustik kontaktidega, kelle poole saaks pöörduda nõu saamiseks uute toodete disaini loomisel. Koostööpartneriteks võiksid olla näiteks Viljandi Rahvarõivaste Nõuandekeskus ja rahvarõivaste spetsialistid, kes aitavad kaasa autentse info leidmisel ja toodete arendamisel.

Koolitused annavad ettevõtjatele praktilised oskused ja võimaldavad inimestel oma kultuuriga aktiivselt tegeleda ja seda edasi kanda. Ühe ettevõtja kogemuse põhjal võib teha järelduse, et investeringud koolitustesse, õppereisidesse ja teistesse Mulgi kultuuri edendamise algatustesse on osutunud tulemuslikuks, aga nende mõju võib avalduda väga pika aja jooksul

“...et ikkagi on nagu ära tasunud kõik need koolitused ja õppereisid ja asjad, vaata mina olen hakanud ettevõtjaks, tegelenud selle Mulgi asjaga, aga sinna on ikkagi ma arvan üks 10 aastat läinud, et Mulgi kultuuri instituut ja arenduskeskus on teinud neid asju ja ma olen saanud osaleda ja see küll on vilja kandnud, mind on innustatud...” (FG 3)

Samas on ka ettevõtjaid, kes leiavad, et tänu MKI tegevusele on teadlikkus sümboolikast ja selle kasutus suurenenud:

„...tegelikult on ju toimunud päris kõvasti muutusi (...) tänu instituudi olemasolule või vaatamata sellele on tekkinud ikkagi väga selged identiteedi ja sümbolitähendused, näiteks puukujud, neid pannakse ikka turismibrošüürile ja näidatakse teistelegi (...)

mingisugused asjad on ikkagi väga kõvasti kinnistunud või kinnistumas. Tegelikult on tunda teatavat rahulolu...“ (FG 3)

Kohalike omavalitsuste fookusgrupis oli üheks keskseks teemaks toidupärandi tähtsus kohaliku identiteedi ühe olulise elemendina, Mulgimaa toidupärandi väärtustamisega seotud tegevused ja nende suunatus nii kogukonnale endale kui ka kogukonnast väljapoole (külalistele, turistidele).¹⁸ Näiteks võiks omavalitsuste esindajate arvates pakkuda Mulgi elamuskeskuses või täiskasvanute kursustel Mulgi toitute valmistamise võimalusi. Samuti soovitati mulgi toidu pakkumist olulistel riiklikel sündmustel, näiteks Eesti Vabariigi aastapäeval, et rõhutada selle tähtsust Eesti kultuuripärandis ja sidusust kohaliku kogukonna. Mulgi toidu propageerimine ja säilitamine on nii hariduse-, kultuuri-, turismi- kui ka toitlustussektorite tegevus.

„...mul on nagu ka peas kuklas tiksunud ikka see Mulgi elamuskeskus oleks selline haridusliku poole kandmine ka teadusliku poole kandmine ka veel lisaks...et väga jõuliselt pakuksid seda isetegemise võimalust seal, mitte et keegi, et sa lähed, ostad, vaid ka see, et tõesti kõikidele töögruppidele pakkuda, et noh teeme koos seda, Mulgi toitu on ju, et seal on võib-olla natuke väljapoole, aga ma näen, et võtmekohaks on kohalikud koolid ja mitmes kohas päris hästi toimib selline kodulootund siis põhimõtteliselt...“ (FG 1)

Kohalike omavalitsuste fookusgrupi hinnangul on noorte ja laste toiduvalmistamisoskuste arendamine koolis ja nende toitumisharjumuste kujundamine oluline külg kultuurilise identiteedi ja tervisliku eluviisi edendamisel. Selle saavutamiseks tuleks rohkem tähelepanu pöörata toiduvalmistamise õpetamisele koolides, sealhulgas Mulgi toitute lisamist kooli menüüsse ning Mulgi toidu valmistamise õpetamist kodunduse tundides. Kodudes toiduvalmistamise ja söömise traditsioonid peegeldavad sageli kogukonna ja perekonna kultuurilist tausta ja võivad mõjutada seda, mida lapsed koolis söövad. Seega võiks kodundustundides ja algklassides kohustusliku toiduvalmistamise õpetuse abil suunata noori juba varases eas Mulgi toidu ja kultuuri väärtustamisele.

Ettevõtjate fookusgrupis oodati lisaks ka kohalike toodete müügipunktide loomist, mis keskenduksid Mulgi käsitöö ja disaini propageerimisele ja turismipunktide arendamisele. Üheks selliseks müügikohaks võiks olla Mulgi meenetepood, kus pakutakse nii traditsioonilisi kui ka

---

¹⁸ KOVide fookusgrupi liikmetele läks väga korda ka MKI haldamise ja juhtimise teema (vt selle kohta ptk 4).

stiliseeritud käsitöötooteid, Mulgi temaatikaga seotud meeneid (sealhulgas õpilaste loodud esemeid) ja ka toidutooteid. Pood võiks olla kui üldrahvalik koht, kus teenindatakse mulgi keeles ja hinnasiltidel on nimetused nii mulgi kui ka eesti keeles.

Lisaks soovisid ettevõtjad veebipoodi, mida võiks hallata näiteks Mulgi Elamuskeskus, et aidata kaasa toodete ja teenuste parema kättesaadavusele. Kui suudetakse arendada keskkond, kus ettevõtjatel on vabadus tegutseda, on nad omalt poolt valmis võtma riske ja avama ka oma veebipoode kui ka füüsilisi müügikohti. Ettevõtjad ise otsivad partnereid, kes sooviksid oma tooteid müüa.

„...peab olema motivatsioon mingeid asju teha(...)mina olen tootja poole peal, pigem on ju ehk siis need saavadki olla mingid asjad, mis on seotud siis Mulgi asjandusega, eks ju, on need kas siis rõivad, eks ju, mingid tarbeesemed, nipsasjad(...)et mingid lihtsad ideed...“ (FG 3)

Oluliseks peetakse, et keegi võtaks endale eestvedaja rolli, mis tagaks Mulgi toodete näiteks nagu käsitöö, toit laialdase kättesaadavuse nii kohalikes kauplustes kui ka turismiinfopunktides. Ettevõtjad soovivad saavutada selget arusaamist ja kindlustunnet Mulgimaa piirkonna eesmärkide ja suundade osas ning näha ühiseid jõupingutusi nende eesmärkide saavutamiseks.

5.3. Mittetulundusühingute vaade - mulgi keel kui kohaliku identiteedi ressurss

Mittetulundusühingute esindajate arvates on mulgi keel oluline osa kogukonna identiteedist ning keele hoidmine ja edasi kandmine on tähtis ülesanne. Keelekasutuse propageerimine nii igapäevaelus kui ka haridussüsteemis võib aidata kindlustada, et mulgi keel jääb elujõuliseks ja kasutatavaks keeleks. Järjepidev keelekasutus kogukonna erinevates sotsiaalsetes kontekstides, sealhulgas ametlikel kohtumistel ja koolitundides, on oluline keele säilimiseks. MKI-l on oluline roll keele edendamisel, korraldades keeleõppe programme ja keelekasutuse propageerimist kogukonnas.

Keele aktiivne kasutamine igapäevaelus on oluline keele säilitamiseks. Toodi välja, et paljud inimesed mõistavad küll mulgi keelt, kuid ei räägi seda igapäevaselt, kuna pole seda kusagil kasutada. Keelepraktika võimalused on piiratud või puuduvad täielikult. Olemasolevad

keeleõppeprogrammid ei paku piisavalt õppimisvõimalusi, et julgustada inimesi mulgi keelt kasutama. Selle kadumisel kaoks oluline osa Mulgimaa vaimsest kultuuripärandist ja identiteedist.

Varajane keeleõpe, eriti lasteaedades ja algkoolides tagab mulgi keele jätkusuutlikkuse ja järjepidevuse. Rõhutati koolijuhtide ja lasteaiajuhtide kaasamist, et tagada keeleõppe ja keelekasutuse algus juba varases eas ning saavutada kohaliku omavalitsuse tugi selles protsessis.

„...keelt sa ei taasta so nagu mittetaastuv (...) sellega tuleks ainukesena kõige tõsisemalt tegeleda juba lasteaedadest alates, kuna kodudes seda õpetust väga ei ole sest, et vanemad ju enamasti ei oska seda keelt (...)“ (FG 2)

„...Tihedat koostööd peavad tegema koolijuhid ja lasteaia juhatajatega, nendega peab olema hea klapp. Mulgimaa omavalitsusjuhid peavad olema seal taga tugevamalt...“ (FG 2)

Praegu puudub piisavalt koordineeritud keeleõppeprogramm. Nähakse tihedamat koostööd koolidega ja kaardistada vajadused, et kujundada õppekava vastavalt kogukonna vajadustele. Praktiline kasutamine ja võimalus keelt argielus rakendada on mittelundusühingute arvates oluline motivatsiooni tegur oma kultuuripärandi hoidmisel.

Samuti aitaks Mulgimaa omavalitsuste poolt korraldatud visuaalse keskkonna loomise algatused, mis rõhutavad mulgi kultuuri ja keele tähtsust, teadvustada kogukonnale selle piirkonna identiteeti ja ajaloolist pärandit. Oluline on luua keskkond, kus inimesed saaksid keelt vabalt ja mugavalt kasutada, kus keele õppimise võimalused oleksid kättesaadavad kodu lähedal ja kohandatud erinevatele vajadustele. Samuti tuuakse välja vajadus luua mulgikeelne sotsiaalmeedia platvorm, näiteks Facebooki grupp, mis võimaldaks huvilistel keelt praktiseerida ja üksteisega suhelda.

Fookusgrupp arvab, et MKI võiks kaardistada kui palju on mulgi keele õpetajaid hetkel piirkonnas olemas ja kui palju neid täpselt vajatakse, et tagada keeleõpe kõigis Mulgimaa haridusasutustes. Probleemiks peetakse mulgi keele õpetajate puudust, keeleõppe rahastamise raskusi ja õppekavade kohandamist Mulgimaa koolides. Kuigi Mulgimaa pärimuskultuuri programmi toetusmeede toetab mulgi keele õpet, ei ole see piisav, et tagada palgafond mulgi keele õpetajatele. Seetõttu oleks vajalik, et MKI koolitaks piirkondlikke õpetajaid ning kohalikud

omavalitsused või haridusasutused tagaksid ametikoha mulgi keele õpetajatele pikemaajalises perspektiivis.

„... kui me rahastust otsime, siis me peaksime ära kaardistama, kui palju meil üldse minimaalset on vaja nende koolide nii-öelda tundide andmise peale inimesi, see tähendab seda, et igas koolis ei saa üks inimene olla, vaid ütleme, nelja viie kooli peale tuleb täiskoormus(...) ja see peab olema meie nii-öelda Mulgimaa asi, meie enda huvi ja selle jaoks on võimalik nii-öelda toetusi taotleda riigilt. Täna Kristi [Ilves - A.G.] ja Allu [Laande - A.G.] on alarahastatud ja see ongi see, et nad oma missioonitundest teevad ja lõputult ei jõua...” (FG 2)

Õpetajate koolitus on küll toimunud juba 15 kuni 20 aastat, aga pole välja koolitatud piisavalt õpetajaid, et rahuldada piirkonna vajadusi. MKI-lt oodatakse jõupingutusi keeleõpetajate toetamiseks ja julgustamiseks, näiteks pakkudes motiveerivat töötasu ja täiendõppe võimalusi.

Lisaks rõhutati individuaalset vastutust ja eeskju andmist omavalitsusjuhtidelt ja teistelt autoriteetsetelt isikutelt, kes saaksid innustada keele õppimist ja kasutamist oma kogukonnas. Arvamusliidrite kaasamine ja nende toetamine mulgi keele ja kultuuri propageerimisel on samuti oluline, kuna nende eeskju võib innustada teisi kogukonna liikmeid keelt õppima ja kasutama.

MTÜ-de fookusgrupi aruteludest selgub, et instituudi ülesannete ja vastutusvalade killustatus võib segadust tekitada nii instituudi enda kui ka kogukonna jaoks. Seega on oluline instituudi organisatsioonilise struktuuri selgus, et võimaldada paremat planeerimist Mulgimaa vaimse kultuuripärandi edendamisel. Oluline on, et instituudi töös osaleksid spetsialistid, kes mõistavad Mulgimaa vaimset kultuuripärandit. Mulgimaal pole selget vastutavat isikut või meeskonda, kes suudaks omavalitsuste juhid ühise laua taha tuua ja ühiseid eesmärke seada ning ellu viia. Selle rolli võiks võtta MKI.

MTÜ-d korraldavad koolitusi, õppepäevi ja mulgi keel võiks olla üks osa sellest tegevusest. Pole selge, kelle poole peaks pöörduma, kui soovitakse koolitustegevusi läbi viia ja materjale saada. Selleks peaks olema inimene, kellel on piisavalt ajaressurssi. MKI-lt oodatakse, et see võtaks aktiivse rolli mulgi keele taaselustamisel ja hoidmisel, tagades selle võimalikult laia kasutuse. Siiski on väljendatud muret instituudi ressursside ja organisatsioonilise struktuuri piiratuse üle, mis võib takistada ja saavutada vajalikke tulemusi. Näiteks mainitakse, et Mulgimaa vaimse

kultuuripärandi ja identiteedi taastumine on mõnes valdkonnas hästi toiminud, eriti viimase paarikümne aasta jooksul. Teadvustamine kihelkonnapõhiselt on aidanud paljudel inimestel Mulgi kultuurist ja identiteedist rääkida ja sellega seotud sõna "ajalooline" on hakanud taanduma ametlikust keelepruugist. Selle asemel kasutatakse sõna "Mulgimaa", mis viitab piirkonna olulistele muutustele ja selle kultuuri selgetele identiteedi ja sümboli tähendustele.

6. Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni taotluse esitamine UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja: pärandistamise protsess

---

Käesolev peatükk keskendub väljakutsetele, millega puutusin kokku MKI juhina aastatel 2022-2023 esitades Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja. See tähendas, et MKI võttis endale vastutuse selle kultuurinähtuse pärandistamise eest ametlikul tasandil, eesmärgiga väärtustada, populariseerida ja säilitada Mulgi pudru traditsiooni kui olulist osa piirkonna kultuuripärandist. UNESCO taotluse esitamise protsessi peamised probleemid olid ajaline nappus, institutsionaalsed piirangud, ressursside piiratus ja dokumentatsiooni bürookraatlikud nõuded. Protsessi vältimatuks osaks oli koostöö pärandivaldkonna ekspertidega ning kogukonnaliikmete kaasamine ja osalus Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni kaitsemeetmete väljatöötamisel ja taotlusvormi täitmisel.

Idee kandideerida UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja tekkis 2021. aastal, kui Mulgimaa pealinn Abja-Paluoja kandis soome-ugri kultuuripealinna tiitlit. Suurenenud huvi paikkondliku kultuuri vastu inspireeris kogukonda ning tänu sellele tuli mõtte viia üks mulkidele omane kultuurinähtus UNESCOsse. Järgmiseks oli vaja see selgelt määratleda ja saavutada riiklik kokkulepe kultuurinähtuse esitamiseks. Selleks korraldati kohtumine Kultuuriministeeriumi, UNESCO Eesti Rahvusliku Komisjoni, Eesti Rahvakultuuri Keskuse, kultuurivaldkonna ekspertide ja kogukonna liikmetega. Kultuurinähtuse esitamise üks tingimus oli, et see peab eelnevalt olema kantud Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse. Kogukonna koosolekul 2022. aasta kevadel pakkusid kogukonnaliikmed välja, et tuntuim mulke ühendav laialdaselt levinud kultuurinähtus on toit, pärandtoitudest just Mulgi puder. See on traditsiooniline kartuli-tangu puder, mis on pärit Lõuna-Eestist Mulgimaalt ja saanud piirkonna järgi ka nime.

Kogukonnaliige Anu Raud (Heimtali muuseumi asutaja ja tekstiilikunstnik), rõhutas koosolekul (20.04.22) Mulgi toidu olulisust Mulgi identiteedi osana:

"...mul on tunne, et Mulgi toit - sellised nimelised toidud mulgikapsas, mulgipuder, mulgikorp. See toit on väga jõuline, tark ja toitev, tervislik ja tasakaalustatud mitmekülgne hea toit, mida mulgid söövad ja sellepärast on ta nii laialdaselt levinud. Eestlased on omaks võtnud. Mulgi toit on mulgiks olemise alus." (Koosoleku memo 24.02.2022)

Kohapõhised toidunimetused aitavad minevikku konstrueerida ja seda mõtestada, mõjutavad kultuurilise identiteedi kujunemist ja pärandi määratlemist (Geyzen 2014: 92). Mulکیدel on omanimelised toidud, mis tugevdavad nende seotust piirkonnaga ja kujundavad identiteeti ja kultuuripärandit tänapäeval.

6.1. UNESCO VKP nimekirja sissekande taotlusprotsessi korrast

UNESCO (Ühinenud Rahvaste Hariduse, Teaduse ja Kultuuri organisatsioon) pakub rahvusvahelist tunnustust ja toetab pärandi säilitamist globaalsel tasandil, samas kui kohalikud institutsioonid näiteks Kultuuriministeerium, Rahvakultuuri Keskus ja MKI tegelevad pärandi rakendamisega riiklikul ja kohalikul tasandil. UNESCO üheks eesmärgiks on väärtustada inimkonna vaimset kultuuripärandit, mille üheks väljundiks on riikide vaimse kultuuripärandi nimekirjad. Eesti võeti UNESCO liikmeks 14. oktoobril 1991 ning UNESCO Eesti rahvuslik komisjon moodustati Vabariigi Valitsuse korraldusega 17. augustil 1992. (Eesti Rahvuslik Komisjon)

Eesti, kui osalisriik UNESCO 2003. aasta vaimse kultuuripärandi kaitse konventsioonis, on kohustatud määratlema ja tuvastama oma territooriumil asuvad vaimse pärandi ilmingud ja toetama institutsioone pärandi hoidmisel ja kaitsmisel. Selleks on loodud Kultuuriministeeriumi valitsemisalas tegutsev Eesti Rahvakultuuri Keskus, mille põhiülesanne on kultuuripoliitika kujundamine, vaimse kultuuripärandi väärtustamine ja elujõulisuse toetamine. 2010. aastal avati veebikeskkonnas Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu, kuhu saavad kõik Eesti kogukonnad esitada oma elavat pärandit. Eesti nimistusse on tänaseks kantud üle 100 elava pärandi ilmingu, sealhulgas Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsioon.

UNESCO Eesti Rahvuslik Komisjon toimib ühenduslüli ja koordineerijana UNESCO peakorteri ja Eestis tegutsevate isikute ja asutuste vahel, kes on seotud UNESCO tegevusega. Eesti Rahvuslik Komisjon aitab kaasa UNESCO kultuuripärandi nimekirjadesse kandmise protsessile, näiteks

Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni esitamise UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja kandidaadina. UNESCO Eesti Rahvuslik Komisjon on oluline partner ja tugi, aidates kaasa UNESCO tegevuste ja programmide elluviimisele ning tagades sidusrühmade vahelise poliitilise koostöö kultuuripärandi valdkonnas. Komisjon nõustab, et Eesti pärandiprojektid ja -taotlused vastavad UNESCO standarditele ja eesmärkidele, suurendades seeläbi nende rahvusvahelist mõju.

Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni esitamine UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja on näide sellest, kuidas kogukondlikud pingutused ja riiklik koostöö ühinevad pärandi ametlikuks tunnustamiseks ja esitamiseks UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja. Näiteks Mulgi pudru valmistamise ja söömise taotluse puhul oli kohaliku kogukonna roll määrava tähtsusega, et esile tuua pudru kultuuriline tähtsus. Ehkki vaimse kultuuripärandi tähtsustamist ja haldamist nähakse UNESCO vaates kohalike kogukondade ülesandena, on see praktikas ühine jõupingutus ja kokkulepe kogukonna, ekspertide ja riigi vahel, mida võib nimetada pärandistamise protsessiks. See saab toimuda nii pärandi dokumenteerimise kui ka selle vahetu õpetamise kaudu, näiteks UNESCO taotlusvormi täitmisel.

UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja taotlusvorm (Lisa 3) tuleb täita inglise või prantsuse keeles, koosneb kuuest peamisest osast, igas alajaotuses tuleb täita kindlad kriteeriumid. Alljärgnevalt esitan lühiülevaate taotlusvormi täitmisest Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni näitel:

(1) Kultuuriilmingu määratlemine:

Selles alajaotuses tutvustatakse lühidalt Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni ning kombestikku. Kirjeldatakse kultuurinähtusega seotud kogukonda ja nende rolli ning selgitatakse, kuidas ja kus Mulgi putru süüakse, rõhutades selle sotsiaalset sidusust perekonnas, kogukonnas ja laiemalt. Kinnitatakse, et tegemist on elava pärandiga, mida antakse edasi põlvest põlve ja mille oskusi õpetatakse tänapäeval.

(2) Mõju vaimse kultuuripärandi nähtavusele ja teadlikkuse suurendamisele, dialoogi soodustamisele ja kestlikule arengule

Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni kandmine vaimse pärandi esindusnimekirja aitab teadvustada toidupärandit kui olulist osa vaimsest kultuuripärandist. See traditsioon panustab kestlikku arengusse, on seoseid toiduga kindlustatuse, tervishoiu, soolise võrdõiguslikkuse, keskkonna jätkusuutlikkuse ja sotsiaalse ühtekuuluvuse vahel. Audiovisuaalsed materjalid, sealhulgas paariminutiline video ja 10-minutiline tutvustusvideo koos fotodega, näitavad, kes ja kuidas Mulgi putru valmistavad ja söövad, millist toorainet kasutatakse ja kuidas see traditsioon on kogukonnas laialdaselt levinud ning selle kombestikku. Mulgi putru valmistatakse ja süüakse kogukondade kokkusaamistel, peredes, haridusasutustes ja erinevatel üritustel, rõhutades selle olulist rolli kohaliku kultuuri ja identiteedi hoidmisel.

(3) Kaitsemeetmed

Kogukond ja eksperdid töötasid ühiselt välja kaitsemeetmed Mulgi pudru traditsiooni hoidmiseks ja kaitsmiseks koos praktiliste väljunditega. Näiteks edendatakse Mulgi pudru traditsiooni ametliku ja vabahariduse õppeprogrammide kaudu, mis hõlmavad uurimustöid, pärandtoidu õpetust, töötubasid, pärimuspäevi ja konkursse. Valmib Mulgi toidu kokaraamat ning luuakse Mulgimaa pärimuskööki tutvustav teekond. Tegevustesse on kaasatud teadusasutused ja erinevad partnerorganisatsioonid, kes toetavad pärandi edendamist, tutvustamist ja kogumist. Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeede aitab pärimuskultuuri säilitada ja edendada, samal ajal kui kohalik kogukond tegeleb tootearendusega ja muude sarnaste tegevustega.

(4) Kogukonna osalus taotluse koostamise protsessis ja nende nõusolek

Selles alajaotuses peab tõestama kogukondade aktiivset osalust kogu protsessis. Toimused pärandtoiduteemalised üritused, töötoad, kaasatud olid haridusasutused ja kogukonnad. Korraldati veebiküsitlus Mulgi pudru lugude korjeks ja küsiti kogukonnaliikmete nõusolekut kultuuriilmingu esitamiseks inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja. Esitati kogukondade nõusolekuavaldused nii kirjas kui ka audiovisuaalselt.

(5) Nimistu

Taotluses tuli näidata, et Mulgi puder on kantud Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse kogukonna algatusel, ning seda kannet on perioodiliselt ajakohastatud, nagu on ette nähtud konventsiooni artiklites 11 ja 12. Eesti rahvakultuuri keskus lisas taotlusele nimistu väljavõtted.

(6) Kontaktandmed

Määrati taotlusega seotud ametliku kirjavahetuse koordineerimise eest vastutavaks isikuks UNESCO Eesti Rahvusliku Komisjoni kultuuriprogrammi koordinaator Margit Siim.

Taotlusele lisati fotode ja videode kohta UNESCO-le lihtlitsentsi andmise dokument, mis annab nende kasutamiseks õiguse kogu maailmas. Iga autoriõiguste (fotograafid ja filmitegija) omaja materjalide kohta vormistati eraldi dokument ja allkirjastati.

6.2. Väljakutsed ja probleemid UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja taotlusvormi täitmisel

Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni esitamisega UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja kaasnes mitmeid väljakutseid ja probleeme. Esiteks seonduisid need väljakutsed UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja kandmiseks ajalise nappusega, teiseks vajaliku dokumentatsiooni nõuetekohase koostamise ja esitamisega, kolmandaks kogukonna kaasamise ja osaluse võimaluste loomisega ja neljandaks visuaalse materjali kokkupanekuga.- Samuti nõudsid eelnimetatud tegevused täiendavate rahaliste ressursside leidmist.

Tööprotsessi ajal tekkis ka riigisisene konkurents, kui Eesti Folkloorinõukogu avaldas soovi esitada mardisanditamise taotlus UNESCO VKP esindusnimekirja aastal 2023, samal ajal kui MKI oli kokku leppinud, et esitab taotluse 2024. aastaks. Kultuuriministerium esitab taotlusi UNESCO rahvusvahelistesse vaimse pärandi nimekirjadesse iga kahe aasta tagant ja seepärast pöördus ministeriumi esindaja küsimusega, kas oleme suutelised projekti esitama kolme kuu jooksul. See küsimus aetas meid pingelisse olukorda, kus tuli otsustada, kas suudame pooleteise aastale planeeritud tegevused lühendada kolmele kuule või peaksime ootama järgmist võimalust paar aastat hiljem. Hoolimata survest näitasid kõik meeskonnaliikmed valmidust pingutada.

Suurimaks väljakutseks kujunes töötempo kiirendamine, et jõuda lõpule planeeritud tegevustega. Samuti seadis piiranguid rahaline ressurss kõikide tegevuste elluviimiseks, tuli leida rahastust erinevatest toetusallikatest, kõige kulukamaks osutus visuaalse materjali loomine ning turundus- ja kommunikatsioonitegevus.

6.2.1. UNESCO taotluse dokumentatsiooni koostamine ja ekspertide kaasamine protsessi

Taotlusvormi täitmiseks moodustasin meeskonna, kuhu kuulusid pärandieksperdid, MKI töötajad ja turundus- ja kommunikatsiooniantuuri, kes aitasid sõnastada nähtuse Eesti jaoks tervikuna. Taotlusvormi täitmise protsessis osalesid Eesti Rahvakultuuri Keskuse vaimse kultuuripärandi osakonna juhataja Leelo Viita, Eesti Rahvakultuuri Keskuse vaimse kultuuripärandi spetsialist Epp Tamm, UNESCO Eesti Rahvusliku Komisjoni kultuuriprogrammi koordinaator Margit Siim, Tartu Ülikooli etnoloogia lektor ja toidukultuurivaldkonna uurija Ester Bardone, ERMi Heimtali Muuseumi näituste- ja programmijuht Tuuli Tubin McGinley, Baltic ID Turundus- ja kommunikatsiooniantuuri esindaja Kristina Seimann, MKI mulgi keele ja kultuuri spetsialist Kristi Ilves ja mina kui MKI instituudi juhataja Ave Grenberg.

Dokumentatsiooninõuded on väga üksikasjalikud ja tehnilised, kuigi UNESCO poolt on välja töötatud juhised taotlusvormi täitmiseks (Lisa 4), kuid siiski vajasime ekspertide teadmisi. Probleem taotlusvormi täitmisel tekitas sõnade arvu piirang ja rahvusvaheline terminoloogia kasutus. Taotlusvorm täideti esialgu eesti keeles ja seejärel tõlgiti inglise keelde, mis omakorda tõi kaasa täiendavaid raskusi. Inglisekeelse tõlke sõnade arv on tavaliselt suurem kui eestikeelses tekstis, arvestades artiklite ja eessõnade rohkust. Samuti vajasime ekspertide abi selles, kuidas tõlkida eesti keelest inglise keelde Mulgi puder, tangud ja taotluse pealkiri „Mulgi pudru valmistamine ja söömine Mulgimaal“. Keeruliseks osutus kogu dokumentatsiooni paketi kokku panemine. Kõik materjalid tuli tõlkida inglise keelde, märgistada pealkirjadega ja lisada fotodele kuni 40-sõnalised pildiallkirjad, tuli koostada dokumentatsiooni register vastavalt UNESCO nõuetele. Kokkuvõttes oli ekspertide abi vaja igas taotlusvormi koostamise etapis, et tagada kõikide nõuete täitmine.

Kogukonna nõusolekute vormistamise ja esitamise kohta sain nõustamist Eesti Rahvakultuuri Keskuse vaimse kultuuripärandi osakonna juhatajalt Leelo Viitalt ja UNESCO Eesti Rahvusliku Komisjoni kultuuriprogrammi koordinaatorilt Margit Siimult, kes andsid väärtuslikke juhiseid nõusolekuavalduste esitamisel. Siim rõhutas, et „UNESCO taotluste hindamiskomisjon eelistab mitmekesiseid ja isikupäraseid nõusolekuavaldusi, hoiduda tuleks standardiseeritud kirjade kasutamisest. Nõusoleku kirju võivad muu hulgas esitada mingid ühendused, rühmad kogukonna sees. Sel juhul tuleks kirjeldada, kuidas see ühendus või rühm kogukonda esindab, mida ta Mulgi pudruga seoses teeb ja selgelt välja öelda, et toetatakse Mulgi pudru kandmist UNESCO vaimse pärandi esindusnimekirja (terminite täpsus on oluline). Samuti võib koguda toetusallkirju suurematelt kultuurisündmustelt, selgitades nende konteksti ja tagades, et nõusolekud on vabad ja teadlikud. Videote kaudu väljendatud nõusolekud on samuti teretulnud“. (Margit Siim e- kiri 12.12.2022)

Kaitsekorralduskava koostamisel oli oluline tagada kogukonna järjepidev osalemine taotluse kõigis etappides ja arvestada kogukonna enda soove ja tahtmist. Samuti tuli esitada riigi toetus nende meetmete elluviimiseks ning kuidas kogukond on nende väljatöötamises ja elluviimises osalenud. Seetõttu kaasati eksperdid kaitsemeetmete väljatöötamiseks ja koguneti 7. veebruaril 2023. a ERMi Heimtali Muuseumis.

6.2.2. Kogukonna kaasamine ja osalemine taotluse koostamise protsessis

Mulgi pudru taotluse UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja esitamiseks alustati ettevalmistustöödega 2022. aasta kevadel. Koos Mulgimaa Arenduskojaga koostati ühistaotlus PRIA Leader-meetmesse kommunikatsioonitegevuste läbiviimiseks, arvestades vastavalt konventsiooni artiklile 15 laiaulatuslikku aktiivset osalust oma pärandi korralduses. Sügisel 2022. aastal alustati kogukonnas kaasamistegevustega vastavalt planeeritud kommunikatsiooni tegevusplaanile, et tagada kohalike inimeste aktiivne kaasärääkimine, osalus ja toetus.

Tegevused sisaldasid infomaterjalide loomist, sisuloomet meedia jaoks, kogukondadega suhtlemist. Oluliseks eesmärgiks oli esile tõsta ja positsioneerida Mulgi pärimus kui kultuurinähtus Eestis ning tutvustada seda laiemale avalikkusele. Ilmusid artiklid ajakirjanduses,

raadio- ja telesaated, näiteks ETV saade „Ringvaade“, venekeelne telekanal ETV+, ajalehed Maaleht ja Maa Elu, Kuku raadio ja raadio Elmar. Pudruteemalist sisuloomet jagati ka sotsiaalmeedias. Tänu teavitustööle innustusid kogukonnaliikmed ning hakkasid kokkusaamistel järjest enam valmistama Mulgi putru ja jagama infot sotsiaalmeedias. Inimesed võtsid ühendust MKI-ga, andsid oma toetuse, pakkusid ideid ja abi traditsiooni tutvustamisel. Kohalikud omavalitsused jagasid infot oma kodulehtedel. Ühendust võtsid meediaväljaanded ja kogukonna liikmed said võimaluse seal pudrutraditsiooni tutvustada. Tutvustavad intervjuud ilmusid mulgikeelses ajalehes Üitsainus Mulgimaa ja ERRi mulgikeelses raadiosaates. MKI korraldas mitmesuguseid üritusi Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni tähtsustamiseks, näiteks lasteajakirja Täheke toimkonnaga Mulgimaa koolilastele Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni teemalise omaloominguvõistluse „Mulk ja Mulgi puder – kes neid jõvvas lahute“, mille parimad tööd avaldati sügisel 2023 mulgikeelses Tähekeses. Koolides koostati temaatilisi seinalehti, viidi läbi omaloomingukonkurssid ja Mulgi pudru valmistamise õpitubasid. Koostöös Lõuna-Eesti Toidukonverentsi eestvedajatega toimus konverents seekord Mulgimaal Karksi-Nuia kultuurikeskus 11. oktoobril 2023. See valik soodustas kogukonna kaasamist ja tõstis esile pärandtoitu, sealhulgas Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni. Eesmärk oli mitte ainult teavitada, vaid innustada kogukonda osalema ja jagama oma kogemusi, kuna pärast konverentsi toimus parima Mulgi pudru võistlus.

Kogukonna nõusolekute vormistamisel tekkis mitmeid küsimusi, eriti seoses nõusolekuavalduste struktuuri ja esitamiskiisiga. Keeruline oli mõista, kuidas kogukond peaks neid esitama ja millises formaadis, samuti kes võib nõusolekuavaldusi esitada – kas ainult organisatsioonid või ka üksikisikud. Samuti ei olnud nii lihtne kogukondadelt nõusolekute avalduste saamine, kuna kogukonna osalus oli algul passiivne. Seetõttu oli vajalik pöörduda inimeste poole personaalselt ja individuaalselt läheneda. Passiivsus võis tuleneda teadmatusest, tüütuna tunduvast bürokraatiast või info puudumisest.

MKI algatas kogukonnas nõusolekuavalduste vormide koostamise õpetamist ja kogumist, mille tulemusel esitasid oma toetuse sajad kogukonnaliikmed ning mitmed külaseltsid, koolid ja MTÜd piirkonnas vabas vormis. Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni esitamine eeldas aktiivset kogukonna kaasamist. Selgitati kogukonnaliikmetele nõusolekuavalduste nõudeid ja

aidati kaasa mõelda, kuidas neid esitada. Selline meetod pani kogukonnaliikmeid aktiivsemalt osalema antud protsessis. Nõusolekuavaldusi esitasid mitmed Mulgimaa organisatsioonid, asutused ja isikud. Näiteks kogusid Mulgi valla elanikud allkirju 24. veebruaril 2023 Eesti Vabariigi aastapäeva pidulikul üritusel Karksi-Nuia kultuurikeskuses. Tarvastu gümnaasiumi õpilased ja õpetajad kogusid toetusallkirju seinalehele, mis oli kujundatud Mulgi pudru poti kujuliseks ja koguti üle 70ne allkirja. Ala põhikool ja Lasteaed-alkkool esitasid kirjalikult ja allkirjastatud toetusavalduse. Abja gümnaasium esitas kogu kooliga ühise toetuse videona, samuti kogukonnaliige Anu Raud. Nõusolekuavalduste nimekirjaga saab tutvuda inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja kandideerimise dokumentatsiooni registris (Lisa 5)

Taotlusvormi täitmisel oli vajalik määratleda kogukond Mulgimaal. Kuidas määratleda kogukonda kogu Mulgimaal, kui see hõlmab tänapäeval mitut erinevat haldusjaotust? Kogukonna täpne määratlus ja selgitus selle kohta, milline kogukond on andnud nõusoleku, peavad taotluses olema selgelt ja üheselt mõistetavad. Janet Blake toob esile, et 2003. aasta konventsioonis ei ole kogukondadele, rühmadele ja üksikisikutele viitamine väga konkreetne (vrdl Blake 2019). Siiski võib kogukond tähendada inimesi, kes elavad konkreetsetes geograafilises piirkonnas ja moodustavad sidusa grupi ühise pärandi või kultuuriilmingute huvi alusel, isegi kui liikmed elavad erinevates kohtades (vrdl Fleming 2021). Seega arvestasime kogukonna määratlemisel nii geograafilisi kui ka sotsiaalseid aspekte ning Mulgimaa elanikud määratleti kogukonnana kogu Mulgimaa territooriumil.

Kogukonna kaasamise ja osaluse eesmärgil viidi läbi Mulgi pudru uuring, et saada ülevaade traditsiooni kasutusest ja selle tähtsusest kogukonna jaoks. Ankeetküsimustiku (Lisa 6) väljatöötamisel aitasid kaasa mõelda MKI töötajad, turundus-ja kommunikatsiooniagentuur ning toiduvaldkonna eksperdid Tartu Ülikooli etnoloogia lektor Ester Bardone ja ERMi vanemteadur Anu Kannike. Esiialgu oli plaan koostada kooliõpilastele ja täiskasvanutele eraldi küsimustik, aga siiski otsustasime piirduda ühe ankeetküsimustikuga.

Mulgi pudru küsitluse vastuste tulemusel enamus 91% vastanutest näeb Mulgi putru olulise osana Mulgi kultuurist, mis on tingitud individuaalsetest kogemustest, põlvkondadevahelistest kommetest ja kultuurilisest identiteedist. Küsitluse andmete põhjal kasutatakse kartuli-

tangupudru kohta kõige sagedamini nimetust Mulgi puder (310 inimest), järgmisena nimetatakse kärutädipuder (131 vastust), kartuli-tangupuder (71 vastust) ja poolvillane puder (16 vastust).

Küsimusele, kes peres Mulgi putru valmistab, vastas enamik (275 vastanut vanuses 19–65), et nad valmistavad putru peamiselt ise. Nooremad vastajad vanuses kuni 19 märkisid, et ema on peamine pudruvalmistaja (85 vastajat) või vanemad (85 vastajat), vanavanemad on peamised pudruvalmistajad 68 vastajal. Pooled vastajatest (51% ehk 242 inimest) märkisid, et Mulgi putru valmistatakse mitu korda aastas, kord kuus 23% (108 vastajat) ja kord nädalas 3% (16 inimest).

Enam Mulgi putru süüakse kodus (91,4% ehk 436 inimest), kuid 58,3% (278 vastanut) söövad seda ka mujal, näiteks avalikes söögikohtades, kõrtsides ja kohvikutes. Mulgi puder on populaarne ka väliüritustel (54,1% ehk 259 vastust). Vanavanemate või sugulaste juures on putru söönud 56,4% (269 vastajat), külas 35,2% (168 vastust), koolis 57% (275 vastust) ja tööl 35% (167 vastajat). Kokakursustel ja töötubades on putru söönud 7,1% (34 vastajat). Need tulemused näitavad, et Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni antakse kõige enam edasi perekonnas.

Analüüsist selgub, et Mulgi putru valmistatakse tavaliselt suurem kogus korraga, sest puder säilib hästi ka järgnevatel päevadel. Pudru põhikomponendid on vastanute sõnul samad, kuid proportsioonid ja valmistamisviisid erinevad, kas ahjus või pliidil. Mõned valmistavad putru koos lihaga, teised ilma lihata. Erinevusi esineb ka komponentide lisamisel haudumise ajal ja kartuli tampimise määras, kas pigem tükkis või väga pudruks tambituna. Põhilised lisandid on praetud sealihakõrned, või, hapukoor kuid samuti erinevaid marineeritud köögiviljad või üldse mitte midagi.

Põlvest põlve edasi antavaid kombeid, pärandit, lapsepõlve mälestusi ja ajalugu mainiti 70nel korral. Kohalikku toitu ja selle laiemat tuntuist märkisid 67 vastajat. Piirkondlikud aspektid nagu kohanimi, päritolu ja nimetus olid olulised 47 vastajale. Maitsva ja hea toidu omadusi tõid esile 43 vastajat ning odavust ja lihtsust 10 vastajat. Mulgi putru seostati ka Eesti rahvustoiduga (28 mainimist) ning traditsioonide ja peretraditsioonidega (26 mainimist). Mõned vastajad mainisid Mulgi putru talgutoiduna, pakutakse ka üritustel, pidulikel sündmustel, laatadel, matkadel ja

Eesti tähtpäevadel. Kokkuvõttes võib öelda, et Mulgi putru peetakse oluliseks osaks Mulgi kultuurist, mis on juurdunud piirkonna ajaloolistes ja kultuurilistes traditsioonides.

6.2.3. Väljakutsed seoses Mulgi pudru valmistamise ja söömise visuaalse dokumenteerimisega

UNESCO-le esitatav audiovisuaalne materjal peab tagama UNESCO taotluse nõuded, milleks on lai kogukonna kaasatus ja professionaalne tehniline teostus vastavalt UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja taotlusele. Tuleb kujutada selle kultuuriilmingu eri tahke ning keskenduda selle tähendusele kogukonna jaoks, kuidas seda edasi antakse ja milliste probleemidega kultuuriilming silmitsi seisab. Sõna peavad saama kogukondade liikmed, kes on kultuuriilminguga seotud oma tavapärasel keskkonnas. Selleks alustati ettevalmistustöödega, kõigepealt hakkasin otsima professionaalseid filmitegijaid, kellel on olemas vastav tehnika ja teostusvõimekus ning seejärel rahastamise võimalusi video valmimiseks. Kuna videotootmine on küllaltki kallis, oli mure väga suur, kuna sellist raha MKI eelarves polnud planeeritud. Sellegipoolest võtsin ikkagi riski ja andsin nõusoleku alustada filmivõtetega tunnustatud Eesti filmivaldkonna ekspertidel Menufilmid OÜ-l. Samal ajal kirjutasin projekte videotööde teostamiseks Eesti Kultuurkapitalile (Viljandimaa ja Valgamaa ekspertgrupid), Viljandimaa Omavalitsuste Liidule ja Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeetmesse ning MKI eelarvest sai planeeritud projektide omaosalus.

Stsenarium töötati välja koos meeskonnaliikmetega, kus juhtrolli võttis turundus- ja kommunikatsiooniagentuur. Filmimised toimusid erinevates võttekohades, et näidata Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni elujõulisust kogu Mulgimaal. Viljandi vallas toimusid filmivõtted ERMi Heimtali Muuseumis kogukonnaliikmete kokkusaamisel, tehti intervjuu Anu Rauaga. Mulgi vallas August Kitzbergi nimelises Gümnaasiumis filmiti, kui söögivahetunnis pakuti Mulgi putru, uuriti, kuidas puder maitseb ning Mulgi murdekeele ringis Mulgi pudru valmistamise protsessi ja tehti intervjuusid. Samuti toimusid filmiõtteid Mulgi pudru konkursist Lõuna-Eesti Toidukonverentsil koos Mulgi Söögi Vestivaliga. Tõrva vallas filmiti perekond Pavelsonide kodus, kus terve pere, kaasa arvatud lapsed ja lapselapsed valmistasid koos Mulgi putru. Oluline oli

näidata erinevate sihtgruppide osalust Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsioonis ning kogu protsessi, mitte ainult Mulgi pudru valmistamist.

Koolis filmimiseks pidime saavutama lastevanemate nõusoleku, et võime filmida ja pärast seda avalikult näidata. Selline teavitus lastevanematele tehti kooli e-õppekeskkonnas ja keegi polnud vastu. Lisaks eraldi kirjalikud nõusolekute kinnitused küsiti nendelt lastevanematelt, kelle lapsed osalesid Mulgi pudru valmistamise töötoas.

Projekti ajamahukaks osaks kujunesid subtiitrite tõlkimine inglise keelde ja montaažiprotsess, mida korduvalt täiendati ja täpsustati. Video ekspertide kaasamine protsessi oli hädavajalik professionaalse teostuse tagamiseks. Menufilmid OÜ vastutas montaaži, helitööde, arvutigraafika, tiitrite, värvimääramise, tõlgete, subtiitrite, kodeerimise ning esituskooptia kokkusalvestamise ja filmi üleandmise eest allalaetaval lingil. Turundus- ja kommunikatsiooniagentuur Baltic ID aitas koostada stsenaariumi, ette valmistada intervjuud ja neid läbi viia. Need olid olulised etapid projekti elluviimisel.

Taotlusele tuli lisada ka 10 kvaliteetset fotot, mis iseloomustavad Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni. Selleks pidime hoolikalt läbi mõtlema, kus ja millistel sündmustel fotosid teha. Fotode tehniliste nõuete tõttu oli vaja kaasata professionaalne fotograaf ja eelnevalt kooskõlastada temaga sündmuste tegevusplaani. Probleemiks osutus see, et ajakava muutuse tõttu ei saanud me kõiki vajalikke fotosid planeeritud fotograafilt, sest UNESCO projektitaotluse esitamise tähtaeg lühenes. Seetõttu pidime leidma alternatiivse lahenduse ja kasutama

erinevate fotograafide tehtud fotosid, kes jäädvustasid Mulgi pudruga seotud sündmusi samal perioodil. Kogu protsessi aitasid jäädvustada Taavi Bergmann (TaaVID Meedia), Anni Õnneleid (Delfi Meedia AS) ja Taavi Arus (Mulgi Pudru filmioperaator). Kõik audiovisuaalne materjal kinnitati autoriõigusega, tagades, et iga autor on nõus nende kasutamisega UNESCO projektitaotluse raames.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli uurida MKI rolli ja tegevust vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja edendamisel, keskendudes MKI võimalustele ja väljakutsetele organisatsioonina, samuti uurida kogukonna arusaamu Mulgimaa vaimsest kultuuripärandist ja selle tähtsusest kogukonnas. Selleks püstitasin kolm uurimisküsimust, mille fookuses olid MKI toimimine vaimset kultuuripärandit hoidva ja arendava organisatsioonina, selle haldamine ning suhtlus kogukonnaga, kogukondade arusaamad Mulgimaa vaimsest kultuuripärandist, ning Mulgi putru puudutav UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi nimistu sissekande taotlusprotsess. Järgnevalt esitan töös käsitletud peamised ideed ja järeldused tuginedes kasutatud kirjandusele ja analüüsitud materjalidele (individuaalintervjuud, fookusgrupi intervjuud, dokumendid), samuti oma kogemustele ja tähelepanekutele MKI juhina aastatel 2019-2023.

Selleks et mõista Mulgimaa kultuuripärandit andsin töö esimeses peatükis ülevaate piirkonnas 19. sajandi lõpust toimunud olulisematest arengutest ning ühiskondlikest ja kultuurilistest muutustest. Tõin välja, et tänapäeval väärtustatakse kultuuripärandina eeskätt mulgi keelt, piirkonna rahvarõivaid ja toidukultuuri, mis kajastuvad ka Eesti vaimse kultuuripärandi nimistus. Mulgimaa kultuuripärandi hoidmisel ja arendamisel on oluline riiklik Mulgimaa pärimuskultuuri programmi toetusmeede, millest rahastatakse ka MKI tegevusi. Samuti tutvustasin lühidalt MKI kui organisatsiooni haldamist, eesmärke ja olulisemaid tegevusi selle loomisest 1996. aastal kuni 2021. aastani, kui organisatsioonis toimus oluline struktuurimuutus (jagunemine kaheks eraldiseisvaks MTÜ-ks - Mulgi Kultuuri Instituudiks ja Mulgi Elamuskeskuseks).

Magistritöö teoreetilises peatükis tuginesin kriitilistele pärandikäsitlustele, milles rõhutatakse, et kultuuripärand on protsess, mis sünnib tänapäeva väärtustest ja arusaamadest lähtuvalt, on oma olemuselt valikuline ja mõjutatud erinevatest sotsiaalsetest, poliitilistest ja majanduslikest teguritest. Vaimne kultuuripärand võib olla kultuuriturismi ja ettevõtluse ressursiks piirkonnas, samas on oluline, et turismiarendajad ja ettevõtjad kasutaksid vaimset kultuuripärandit teadlikult, traditsioone ning kogukonna huve austavalt ja arvestavalt. Kuna minu töö keskmes on

vaimne kultuuripärand, siis tutvustasin UNESCO 2003. aasta konventsiooni käsitlust, mis rõhutab kogukondade rolli kultuuripärandi hoidjatena. Osalusdemokraatia ja kogukondade kaasamine otsustusprotsessidesse on vaimse pärandi haldamisel võtmetähtsusega, et tagada kogukonna omanditunne ja vastutus pärandi hoidmisel, soodustades dialoogi ja koostööd riiklike asutuste ja kogukondade vahel ning võimaldades jätkusuutlikumat pärandihaldust. Kogukonnad ei ole mitte ainult pärandi hoidjad, vaid ka selle loojad ja uuendajad, kelle arusaamad võivad ajas muutuda. Vaimse pärandi halduses on siiski olulised ka rahvusvahelised ja riiklikud institutsioonid, ent sama olulised on ka piirkondlikud kultuuripärandit hoidvad ja arendavad organisatsioonid (sageli MTÜd), nagu MKI, kes toimivad kogukondade ühendajate ja esindajatena suhtluses riigiasutustega ning esindavad kogukondi nende vaimse kultuuripärandiga seotud tegevuste toetamisel nii nõustajate kui elluvijatena.

Täna on MKI ja Mulgi Elamuskeskus kaks omavahel seotud arendusorganisatsiooni, millel on ühised liikmed Mulgimaa omavalitsused, kes on võtnud vastutuse nende hoidmise ja arendamise eest. Samas on nende kahe organisatsiooni tegevusvaldkonnad erinevad. MKI on loodud kogukonna algatusel mulgi keele ja kultuuri hoidmise ning edendamise eesmärgil ning on ainus sellele pühendunud organisatsioon kogu Eestis. Selle eesmärgi täitmiseks tuleks MKI-d käsitleda kultuuriasutusena. Samas on Elamuskeskuse eesmärgiks turismiga seotud tegevused. Täna puudub selge juhtimisstruktuur MKI ja Mulgi Elamuskeskuse vahel, mis oleks vajalik piirkonna tasakaalustatud arenguks. Selleks, et tagada kahe organisatsiooni toimimine peavad kolm omavalitsust leidma lahendusi, mis võimaldaksid MKI ja Mulgi Elamuskeskuse ühise eesmärgi täitmist, arvestades nende erinevaid põhikirjalisi eesmärke ja tegevusvaldkondi. Omavalitsused peavad kahe organisatsiooni jätkusuutlikkuse tagamiseks arvestama rahastamisel silmas pidama, et MKI eelarvet ei kärbitaks Mulgi Elamuskeskuse arvelt. Omavalitsuste osalus MKI eelarves moodustab umbes 24%, ülejäänud kulud kaetakse projektipõhisest rahastusest. Suure osa MKI vaimse kultuuripärandi hoidmise ja arendamisega seotud tööst teevad üksikud inimesed. See on toonud kaasa MKI juhtide väsimise ja sagedase vahetumise.

Nii individuaalintervjuudest kui fookusgrupi aruteludest selgus, et MKI tegevuste haldamises esineb mitmeid väljakutseid ja omavalitsusi kutsuti üles koordineeritud juhtimisele, et Mulgimaa

vaimse kultuuripärandi edendamist paremini korraldada. Probleemina toodi välja, et MKI ülesannete ja vastutusala killustatus tekitab segadust nii MKI kui organisatsiooni enda kui ka kogukonna jaoks. Leiti, et MKI haldamine tuleks depolitiseerida ning luua selge juhtimisstruktuur või organisatsiooniline struktuur, milles vastutus ja rollid oleks jagatud ning välditaks ülesannete killustatust. Soovitati kaasata vaimse kultuuripärandi asjatundjaid MKI juhtimisse, et tagada vaimse kultuuripärandi väärtustamine ja hoidmine pikemas perspektiivis. Üldisema probleemina mainiti intervjuudes, et Mulgimaa kultuurilise identiteedi, ühendamise ja pärandi säilitamisel on tekkinud olukord, kus kultuurialgatused tuginevad vaid mõne üksiku inimese entusiasmile nende tööd ei väärtustata aga alati piisavalt ning see võib vähendada motivatsiooni ja takistada vaimse pärandi arengut tulevikus.

Fookusgruppide aruteludes toodi Mulgimaa vaimsest kultuuripärandist esile mulgi keele kasutamine, piirkonna mustrite kasutamine ja rahvarõivaste kandmine ning traditsiooniliste Mulgi toitade söömine ja pakkumine. Ettevõtjate fookusgrupis peeti oluliseks Mulgi mustrite kasutamist nii tootete disainis kui ka avalikus ruumis, samuti traditsiooniliste Mulgi rahvarõivaste kaasaegseid tõlgendusi ja kasutust. MKI-lt oodatakse nõustamist Mulgi mustrite ja rõivaste kasutamise osas, soovitakse et erinevad käsitöökohad õpetavad kursused ja koolitused toetaks ettevõtlust. Soovitakse kohalike toodete müügipunktide ja veebipoe loomist, mis keskenduksid Mulgi käsitöö, disaini ja toidu propageerimisele ning turismipunktide arendamist. Kohalike omavalitsuste fookusgrupis peeti oluliseks Mulgi toidupärandit ja leiti, et seda tuleks rohkem väärtustada. Leiti, et just lapsed ja noored on oluline suunata mulgi toite sööma ja valmistama, tutvustades neid koolides, integreerides toiduvalmistamist ja kultuuriõpet õppeainetesse. Mulgipäraseid toite võiks rohkem pakkuda avalikel sündmustel ja söögikohtades. Samuti on toidupärand oluline ressurss Mulgimaa tutvustamisel turistidele. Tuntuks mureks, et Mulgimaal puudub positiivne kuvand, mis tuleneb Mulgimaa ühtse strateegia ja piirkondliku identiteedi tajumise puudumisest ja leiti, et vaimse kultuuripärandi nähtusi saaks piirkonna turunduses rohkem kasutada, kui seni on tehtud. Vaimse kultuuripärand võib Mulgimaal edukalt olla nii ressurss ettevõtluse edendamisel kui ka piirkonna identiteedis. MTÜ-de fookusgrupis käsitleti põhilikult mulgi keele edendamise vajadusi, sealhulgas keeleõppeprogramme ja -platvorme, õpetajate koolitust ja keelepraktika tähtsust igapäevaelus. Väljendati muret mulgi keele

õpetajate puuduse ja ressursside üle. Kuigi õpetajate koolitus on toimunud juba 15 kuni 20 aastat, pole koolitatud piisavalt õpetajaid, et rahuldada piirkonna vajadusi ja keeleõpe püsib üksikute murdekeele valdajate õlul. MKI-lt oodatakse jõupingutusi keeleõpetajate toetamiseks ja julgustamiseks, näiteks pakkudes motiveerivat töötasu ja täiendõppe võimalusi. Samuti leiti, et ka täiskasvanute jaoks võiks tegutseda kodulähedasi keeleringe või -klubisid, kus oleks võimalik koos keelt õppida ja praktiseerida. Selline keskkond võiks olla toetav murdekeele omandamisel ja kasutamisel. Leiti, et kogukonna liidrid saaksid oma eeskujuga julgustada ja innustada inimesi mulgi keelt igapäevaelus rohkem kasutama. MKI-lt oodatakse aktiivset rolli mulgi keele taaselustamisel ja hoidmisel, selle võimalikult laia kasutuse suunamist. Samas mööndi, et MKI ressursside piiratus võib takistada nende eesmärkide saavutamist.

Olulisemate arenguvõimalustena toodi välja koostöö vaimse kultuuripärandi edendamisel ja noortele suunatud vaimse pärandi tegevuste olulisus. Koostöö omavalitsuste, ettevõtjate ja mittetulundusühingute vahel võiks toimida paremini kui seni ja MKI võiks olla üks organisatsioonidest, kes seda koostööd koordineeriks olles keskne tegija Mulgimaa erinevate kogukonnagruppide ühendamisel ja ühiste tegevuste organiseerimisel. See annaks omakorda vaimse pärandi arendamisega seotud tegevustele laiemat kõlapinna ja toetuse kogukonnas. MKI võiks ühtlasi olla rohujuure tasandi algatuste toetaja. Siiski seisab MKI silmitsi mitmete väljakutsetega. Üheks peamiseks väljakutseks on Mulgi kultuuri edendavate inimeste vähesus, kuna puuduvad vaimse pärandi spetsialistid, kes igapäevaselt tegeleksid arendustööga. Samuti tegutsevad omavalitsused ja kultuurivaldkonna organisatsioonid Mulgimaal tihti iseseisvalt, ilma ühise eesmärgi ja koostöövormideta. Nii intervjuudes kui aruteludes tähtsustati vajadust suurendada noorte teadlikkust Mulgimaa vaimsest kultuuripärandist leides selle tutvustamiseks uusi ja kaasahaaravaid viise, mis paneks neid selle vastu huvi tundma, väärtustama ja tulevikus ise edasi kandma ja arendama. Pakuti, et enam võiks kasutada sotsiaalmeedia platvorme, lõimida traditsioonilised meetodid ja uusi tehnoloogiaid, et pakkuda noortele mitmekesisest ja kaasahaaravat Mulgi kultuuri õppimise kogemust.

Mulgi pudru valmistamise ja söömise taotluse UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja esitamise koostamisega võttis MKI endale vastutuse selle kultuurinähtuse pärandistamise eest ametlikul tasandil, eesmärgiga väärtustada ja hoida Mulgi pudru traditsiooni

kui olulist osa piirkonna kultuuripärandist. UNESCO taotluse koostamisel olid peamisteks probleemideks ajaline nappus, dokumentatsiooni bürookraatlikud nõuded ja visuaalseks dokumenteerimiseks rahaliste vahendite leidmine. Protsessi vältimatuks osaks oli koostöö erinevate pärandivaldkonna ekspertidega ning kogukonnaliikmete kaasamine ja osalus Mulgi pudru valmistamise ja söömise traditsiooni kaitsemeetmete väljatöötamisel. See ettevõtmine oli mulle kui tollasele MKI juhile oluliseks kogemuseks. Mõistsin kui oluline on UNESCO sissekande taotlusprotsessis koostöö väga erinevate tasandite ja osapoolte vahel, kes on seotud vaimse kultuuripärandi hoidmise, haldamise ja arendamisega. Leian, et oluliseks saavutuseks oli kogukonna kaasahaaramine ja aktiivne osalus kogu taotlusprotsessis alates idee väljapakumisest kuni erinevate ürituste ja tegevusteni, millest võtsid osa erinevad põlvkonnad ja Mulgimaal tegutsevad erinevad grupid. Mulgi pudru valmistamise ja söömise kombe väärtustamine piirkonna vaimse kultuuripärandina aitab kogukonda ja selle identiteeti tugevdada nii kogukonna siseselt kui ka kuvandina.

Uurimusest tuli selgelt välja kogukonna rolli tähtsus Mulgimaa vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja edasikandmisel. Mulgimaa vaimne kultuuripärand omakorda aitab säilitada kogukonna identiteeti ja uhkustunnet oma pärandi üle, seob neid oma ajaloo, traditsioonide ja keelega. Leiti, et MKI-l on potentsiaal olla Mulgimaa kogukonna erinevaid grupe ühendavaks ja osalust võimaldavaks organisatsiooniks, mis võiks seada ühiseid eesmärke, vahendaks ja aitaks teostada rohujuure tasandi algatusi ja julgustaks kogukonnaliikmeid vaimse kultuuripärandiga tegelema. Seni MKI poolt koordineeritud vaimse kultuuripärandiga seotud algatused ja tegevused on tugevdanud kogukonna sidusust ning aidanud kaasa piirkonna arengule. Eriti oluline on pärandiprotsessis pühendunud eestvedajate olemasolu, kes suudavad motiveerida ja innustada kogukonnaliikmeid. Ilma eestvedajate ja eeskujudeta võib kogukond laguneda ja kaotada sidususe. Seetõttu on väga oluline toetada ja tunnustada neid, kes võtavad endale kogukonnas aktiivse rolli ja aitavad kaasa kogukonna arengule. Samuti peeti oluliseks koostööd omavalitsuste, ettevõtjate ja teiste osapoolte vahel Mulgimaa vaimse kultuuripärandi hoidmisel ja arendamisel. Leiti, et Mulgimaa kogukonnas on Mulgi kultuuripärandit tundvad inimesed, kes oskavad seda õpetada ning edastada järgmistele põlvvedele. Selliseid inimesi on oluline kogukonnas märgata ja

tunnustada, sest nende pühendumus ja teadmised on võtmetähtsusega Mulgimaa kultuuripärandi säilitamisel ja edendamisel.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Allikad

Allilender, Kaja. Intervjuu 03.01.2024

Gaston, Kalle. Intervjuu 04.01.2024

Ilves, Kristi. Intervjuu 04.01.2024

Laande, Alli. Intervjuu 02.01.2024

Liiber, Robin. Intervjuu 07.01.2024

Kasutatud dokumendid

MKI arengukava aastateks 2023-2030. Arengukava.

https://www.mulgimaa.ee/userfiles/MKI_arengukava_2023_kuni_2030_kinnitamiseks.pdf

Vaadatud 10.05.2024

MKI arengukava aastateks 2019 -2022. Arengukava.

<https://www.mulgimaa.ee/meist/mulgi-kultuuri-instituut/arengukava/arengukava-aastateks-2019-2022/> Vaadatud 12.05.2024

Mulgimaa Turismistrateegia. 2021-2030.

https://www.mulgimaa.ee/userfiles/turismistrateegia/Mulgimaa_Turismistrateegia_2021-2030.pdf Vaadatud 30.04.2024

Mulgimaa pärimuskultuuri toetamine 2018-2021 kokkuvõte. <https://rahvakultuur.ee/wp-content/uploads/2022/05/MULGI-parimuskultuur-2018-2021-kokkuvote.pdf> Vaadatud 20.03.2024

Koosoleku memo. ERMi Heimtali Muuseum. 20.04.2022

MKI. E-kiri Riigikogu juhatusesele. 12.11.2012

MKI. E-kiri Kultuuriministeeriumile. 01.07.2021

Kultuuriministeerium. E-kiri MKI-le. 29.07.2021

Rõigas, Andres. E-kiri Ave Grenbergile. 08.05.2024

Siim, Margit. E-kiri Ave Grenbergile. 12.12.2022

MKI erakorralise üldkoosoleku protokoll 28.05.2004, Karksi-Nuia

MKI üldkoosoleku protokoll 12.03.2007-03-12, Karksi-Nuia

MKI elektroonilise üldkoosoleku protokoll 24.04.2020 nr 08/2020

MKI elektrooniline üldkoosoleku protokoll ja otsus 15.05.2020 nr 10/2020

MKI üldkoosoleku protokoll 16.01.2020 nr 01/2020, Pärnu Hotell Terviseparadiis

MKI üldkoosolek 17.11.20 nr 04/2021, Kulla Leerimaja

MKI üldkoosolek 14.03.2022 nr 01/2022, Kulla Leerimaja

MKI üldkoosolek 12.09.2022 nr 04/2022, Kulla Leerimaja

Kirjandus

Annist, Aet; Kaaristo, Maarja 2017. *Sotsiaal- ja kultuuriantropoloogia. Õpik kõrgkoolidele*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Blake, Janet 2009. UNESCO's 2003 Convention on Intangible Cultural Heritage: The implications of community involvement in 'safeguarding'. - Laurajane Smith, Natsuko Akagawa. *Intangible Heritage*. Routledge, 45-73.

Blake, Janet 2019. - Natsuko Akagawa, Laurajane Smith 2019. *Safeguarding Intangible Heritage: Practices and Politics*. Routledge, 17-35

Fleming 2021 Local and global communities as heritage stewards. - Higgins, Valerie, Diane Douglas. *Communities and cultural heritage: Global issues, local values*. Routledge, 116-126.

Graham, Helen 2017. Horizontality: Tactical politics for participation and museums. - Stefano, Michelle; Hawke, Stephanie. *Engaging Heritage: Engaging Communities. Heritage Matters*. The International Centre for Cultural and Heritage Studies. The Boydell Press, 73-88.

Gould, Peter 2021. Realities and requirements in community-based heritage management. - Higgins, Valerie, Diane Douglas. *Communities and cultural heritage: Global issues, local values*. Routledge, 127-138.

Bendix 2009. Heritage between economy and politics:: An assessment from the perspective of cultural anthropology. - Laurajane Smith, Natsuko Akagawa. *Intangible Heritage*. Routledge, 267-283.

Geyzen, Anneke 2014. Food studies and the heritage turn: a conceptual repertoire. *Food and History*, 12 (2), 67-96.

Grant, Aimee 2019. *Doing Excellent Social Research With Documents. Practical Examples and Guidance for Qualitative Researchers*. London, New York: Routledge.

Hafstein, Valdimar 2018. *Making Intangible Heritage: El Condor Pasa and Other Stories from UNESCO*. University Press Office of Scholarly Publishing: Indiana University Press.

Hennink, Monique M. 2013. *Focus group discussions*. Oxford University Press.

Higgins, Valerie; Douglas Diane 2021. *Communities and Cultural Heritage. Global Issue, Local Values*. Routledge.

- Ilves, Kristi 2012. Mulgi keele ja kultuuri õpe üldhariduskoolides. Magistritöö. Eesti keele eriala. Tartu Ülikool.
- Jürgen, Tiina 2015. Mulgi rahvarõivad. TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia, Viljandi Muuseum.
- Kahkra, L. 1992 [1936]. Mulkide almanak. Viljandi. Trükikoda Kiir.
- Kirshenblatt-Gimblett, Barbara 2004. Intangible heritage as metacultural production. - Museum international: Blackwell Publishing, 52-65.
- Kuutma, Kristin 2008. Rahvakultuurisajand omakultuurist folkloori liikumiseni. - Viires, Ants; Vunder, Elle 2008. Eesti rahvakultuur. Eesti Entsüklopeediakirjastus, 586-596.
- Kuutma, Kristin. 2010. Mõistete konstrueerimisest teadmuse loomiseni. Folkloristika interdistsiplinaarsus. *Keel ja Kirjandus* 8/9, 53. 687-702.
- Kuutma, Kristin 2016. From folklore to intangible heritage. - Logan, William; Craith, Máiréad Nic; Kockel, Ullrich. *A Companion to Heritage Studies*. John Wiley & Sons Inc., 41-54.
- Lagerzpetz, Mikko 2017. Ühiskonna uurimise meetodid. Sissejuhatus ja väljajuhatus. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Liivson, Leana 2021. Omavalitsuste kultuuripoliitika Mulgimaa näitel. Magistritöö. Kultuurikorralduse õppekava. Tartu Ülikool
- Laur, Mati; Lust, Kersti; Pirsko, Priit; Tarkiainen, Ülle 2014. Talude päriseksostmine Pärnumaa andmestiku põhjal. Eesti Ajalooarhiiv.
- Miks, A. 1938. Märkusi eesti kultuuritegelaste päritolu kohta. - Eesti Kirjandus, nr 3, 129-141.
- Pae, Taavi; Lust, Kersti 2017. Kas mulgid on tõesti rumalad? – Keel ja Kirjandus, nr 6, 434–452
- Pajusalu, Karl; Hennoste, Tiit, Niite, Ellen; Päll, Peeter; Viikberg Jüri 2020. Eesti murded ja kohanimed. 3. kohendatud ja täiendatud trükk. Tartu
- Pärdi, Heiki 2012. Eesti talumaja lugu. Ehituskunst ja elu 1840-1940. Tallinn, Tänapäev.
- Pärdi, Heiki 1998. - Talumajandus. - Viires, Ants; Vunder, Elle. Eesti rahvakultuur. Eesti Entsüklopeediakirjastus, 73-164.
- Reinholm, Vilma 2013. Anu Raud. Eesti tekstiilikunstnik/Estonian textile artist. Tallinn Raamatutrükikoda
- Stefano, Michelle L.; 2022 Practical considerations for safeguarding intangible cultural heritage. Taylor & Francis: Routledge
- Vihma, Peeter, Lippus, Madle 2014. Kogukonnauuring. Eesti kogukondade hetkeseis. Uuringuraport. Tallinn

Viires, Ants 2008. Ajalugu ja rahvakultuur. - Viires, Ants; Vunder, Elle 2008. Eesti rahvakultuur. Eesti Entsüklopeediakirjastus, 40-50.

Vislapuu, Ain-Andris 2013. Viljandi Muuseumi toimetised III, Mulgid ja Mulgimaa vanadel fotodel, 11-13.

Vislapuu, Ain-Andris 2015. Lühike sissevaade Mulgimaa ajalukku. - Jürgen, Tiina. Mulgi rahvarõivad. TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia, Viljandi Muuseum, 8-18.

Vääri, Eduard 1998. Mulkide almanahh. Põltsamaa. OÜ Vali Press

Vääri, Eduard 2002. Mulkide almanahh. Põltsamaa. OÜ Vali Press

Õunapuu, L, 2023. Torupillipäev, torupilliaasta, torupillisajand. Rahvakultuuri aastaraamat 2022. Eesti Rahvakultuuri Keskus Viljandi 2023, Lk 107-111.

Internetiallikad

Allilender, Kaja 2017. Sissekanne. Arhailine mulgi muster rahvarõivastel ja tänapäeva tarbeesemetel. <https://rahvakultuur.ee/2020/03/08/arhailine-mulgi-muster/>, Vaadatud 18.05.2024

Laande, Alli 2014. Sissekanne. Mulgi keel. <https://rahvakultuur.ee/2020/03/19/mulgi-keel/>, Vaadatud 06.05.2024

Leskova, Piret 2018a. Sissekanne. Mulgi toit. <https://rahvakultuur.ee/2020/03/19/mulgi-toit/>, Vaadatud 06.05.2024

Leskova, Piret 2018b. Sissekanne. Sanditamine. <https://rahvakultuur.ee/2020/03/19/mardi-ja-kadripaev-karksi-ja-halliste-khk/> Vaadatud 06.05.2024

Valk, H., Kriiska, A., Matsin, A., Oras, J., Ormisson-Lahe, A., Pae, T., Rahi-Tamm, A., Rimmel, M-A. (2021). Päranditurism Eestis: potentsiaal ja arenguvõimalused. Tartu: Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut. <https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2021/03/Paranditurism-Eestis.pdf>

Vaimse kultuuripärandi kaitse konventsiooni nimekirjad. <https://unesco.ee/kultuur/vaimne-kultuuriparand/vaimse-kultuuriparandi-kaitse-konventsiooni-nimekirjad/> Vaadatud 15.05.2024

Vaimse kultuuripärandi kaitse konventsioon (17.10.2003). Riigi Teataja. Vaadatud 18.05.2024, <https://www.riigiteataja.ee/akt/12736412>

Browse the Lists of Intangible Cultural Heritage and the Register of good safeguarding practices. <https://ich.unesco.org/en/lists> Vaadatud 15.05.2024

Mulgimaa infoportaal. <https://mulgimaa.ee/> Vaadatud 09.05.2024

Mulgi Elamuskeskus. Keskuse lugu. <https://mulgielamuskeskus.ee/keskuse-lugu/> Vaadatud 08.05.2024

Eesti Statistikaamet 2022. Rahvaloendus. Murdekeeli räägib rohkem inimesi kui eelmisel loendusel.

<https://www.stat.ee/et/uudised/rahvaloendus-murdekeeli-raagib-rohkem-inimesi-kui-eelmisel-loendusel> Vaadatud 07.04.2024

Mägi, A. 1942. Ajaleht Sakala. Mulgimaa osa Eesti kultuuris. nr 202, (28. 12. 1942)
<https://dea.digar.ee/?a=is&oid=sakalaew19421228&type=staticpdf&e> Vaadatud 12.04.2024

Esitlus Pärsti, Paistu, Viiratsi ja Saarepeedi valdade liitumisena. Viljandi vald, 2013.
<https://haldusreform.fin.ee/static/sites/3/2016/08/esitlus-avatud-uste-paeval.pdf> Vaadatud 23.04.2024

Mulgimaa pärimuskultuuri toetamise tingimused ja kord (03.12.2018). Riigi Teataja. Vaadatud 08.05.2024, <https://www.riigiteataja.ee/akt/109012024018?leiaKehtiv>

Rahvakultuur. Kultuuriministeerium <https://kul.ee/kultuurivaartused-ja-digitaalne-kultuuriparand/rahvakultuur> Vaadatud 23.05.2024

Riigikogus moodustati regionaalsed toetusrühmad.
<https://www.riigikogu.ee/pressiteated/riigikogus-moodustati-regionaalsed-toetusruhmad/>
Vaadatud 20.05.2024

UNESCO Eesti Rahvuslik Komisjon. Organisatsioon. <https://unesco.ee/organisatsioon/> Vaadatud 20.05.2024

Riigikogu <https://www.riigikogu.ee/pressiteated/riigikogus-moodustati-regionaalsed-toetusruhmad/>

Ilves, Toomas Hendrik 2005. Võtaks Mulgimaa asjad õige enda kätte! Ajaleht Sakala.
<https://sakala.postimees.ee/2163605/votaks-mulgimaa-asiad-oige-enda-katte> Vaadatud 06.05.2024

E-Äriregister. https://ariregister.rik.ee/est/company/80592463/Mittetulundus%C3%BChing-Mulgi-Kultuuri-Instituut?search_id=f029ffc&pos=2/ Vaadatud 20.05.2024

Ilves, Kristi 2016. Üitsainus Mulgimaa.
<https://mki.mulgimaa.ee/userfiles/MKI%20II/Sygys%202016.pdf> Vaadatud 17.05.2024

Mulgimaa pärimuskultuuri toetamine. - Eesti Rahvakultuuri Keskus.
<https://rahvakultuur.ee/toetused/toetusmeetmed/mulgimaa-parimuskultuuri-toetamine/>

Vaadatud 23.05.2024

THE ROLE AND CHALLENGES OF THE INSTITUTE OF MULGI CULTURE IN SAFEGUARDING AND PROMOTING THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE OF MULGIMAA REGION

SUMMARY

The aim of this master's thesis was to investigate the role and activities of the Institute of Mulgi Culture (in Estonian Mulgi Kultuuri Instituut, hereafter MKI) in safeguarding and promoting the intangible cultural heritage of the region, focusing on the opportunities and challenges faced by the MKI as an organisation. Additionally, it examined the community's perceptions of the intangible cultural heritage of Mulgimaa and its significance within the community. To achieve this, I posed three research questions centred on the MKI's functioning as an organisation that preserves and develops intangible cultural heritage, its management, and communication with the community, as well as the community's perceptions of Mulgimaa's intangible cultural heritage and the application process for the inclusion of *Mulgi puder* (a local speciality) in the UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity. The following summarises the main ideas and conclusions addressed in the thesis, based on the literature and materials (interviews, focus group discussions, documents), and my experiences and observations as the head of the MKI from 2019 to 2023.

To understand the cultural heritage of Mulgimaa, the first chapter provides an overview of the region's significant developments and societal and cultural changes since the late 19th century. It highlights contemporary heritage values, especially the Mulgi language, regional folk costumes, and food culture, that are also inscribed in the Estonian list of intangible cultural heritage. The state support measure Mulgimaa Heritage Culture Programme, which also funds MKI activities, is crucial for preserving and developing Mulgimaa's cultural heritage. I also briefly introduced the management, objectives, and key activities of the MKI since its establishment in 1996 until 2021, when a significant structural change occurred (the division into two separate NGOs – Mulgi Kultuuri Instituut (the Institute of Mulgi Culture) and Mulgi Elamuskeskus (the Mulgi Experience Centre)).

In the theoretical chapter, I drew on the literature on critical heritage studies, emphasising that cultural heritage is a process born from contemporary values and perceptions, inherently selective and influenced by various social, political, and economic factors. Intangible cultural heritage can serve as a resource for cultural tourism and entrepreneurship in the region. However, it is crucial that tourism developers and entrepreneurs use intangible cultural heritage consciously, respecting traditions and community interests. Given the focus on intangible cultural heritage, I introduced the 2003 UNESCO Convention, which emphasises the role of communities as custodians of heritage. Participatory democracy and community involvement in decision-making processes are key to ensuring community ownership and responsibility in heritage preservation, fostering dialogue and collaboration between state institutions and communities, and enabling more sustainable heritage management. Communities are not only custodians but also creators and innovators of heritage, whose perceptions may change over time. While international and national institutions are essential in managing intangible heritage, regional organisations like the MKI, often operating as NGOs, play a crucial role in connecting communities and representing them in interactions with state institutions, supporting activities related to their intangible cultural heritage as advisors and implementers.

Today, the MKI and the Mulgi Elamuskeskus are two interconnected development organisations with shared members, the municipalities of Mulgimaa, who are responsible for their preservation and development. However, the activities of these two organisations differ. The MKI, created by the community initiative, is dedicated to preserving and promoting the Mulgi language and culture and is the only organisation in Estonia solely focused on this objective. To fulfil this goal, the MKI should be regarded as a cultural institution. In contrast, the Experience Centre focuses on tourism-related activities. There is no clear management structure between the MKI and the Mulgi Experience Centre, which is necessary for balanced regional development. To ensure the functioning of both organisations, the three municipalities of Mulgimaa must find solutions that allow the MKI and the Mulgi Experience Centre to achieve their common goal, considering their different statutory objectives and areas of activity. To ensure the sustainability of both organisations, municipalities must consider funding needs and avoid reducing the MKI budget at the expense of the Mulgi Elamuskeskus. Municipal

participation accounts for about 24% of the MKI budget, with a significant portion of costs covered by project-based funding. Much of the MKI's work related to the preservation and development of intangible cultural heritage is done by a few individuals, leading to fatigue and frequent changes in MKI leadership.

Individual interviews and focus group discussions revealed several challenges in managing MKI activities and called for coordinated management to better organise the promotion of Mulgimaa's intangible cultural heritage. A key issue identified was the fragmentation of MKI's tasks and responsibilities, causing confusion within and within the community. It was suggested that MKI's management should be depoliticised, and a clear management or organisational structure should be established, with defined responsibilities and roles to avoid task fragmentation. It was recommended to involve experts in intangible cultural heritage in MKI management to ensure long-term appreciation and preservation of intangible cultural heritage. A broader problem mentioned in the interviews was that cultural initiatives in Mulgimaa often rely on the enthusiasm of a few individuals whose work is not always sufficiently valued, potentially reducing motivation and hindering future intangible heritage development.

Focus group discussions highlighted the importance of using the Mulgi language, and traditional Mulgi patterns, wearing folk costumes, and offering traditional Mulgi foods as key elements of Mulgimaa's intangible cultural heritage. The focus group of entrepreneurs emphasised the importance of using Mulgi patterns in product design and public spaces, as well as contemporary interpretations and uses of traditional Mulgi folk costumes. The MKI is expected to advise on using Mulgi patterns and clothing and support businesses through craft courses and training. There is also a desire for local product sales points and an online shop focusing on Mulgi crafts, design, and food promotion, as well as the development of tourism points. The focus group of local governments emphasised the importance of food heritage and suggested that it should be more highly valued. It was expressed that it is especially important to encourage children and young people to eat and prepare traditional Mulgi foods, introduce these in schools, and integrate food preparation and cultural education into the curriculum. Mulgi foods should also be more prominently offered at public events and eateries. Food

heritage is also seen as an essential resource for introducing Mulgimaa culture to tourists. Concerns were raised about the lack of a positive image of Mulgimaa, resulting from the absence of a unified strategy and regional identity, and it was suggested that intangible cultural heritage could be more effectively used in regional marketing than has been done so far. Intangible cultural heritage can serve as a resource for entrepreneurship and regional identity in Mulgimaa.

The NGO focus group thoroughly discussed the need to promote the Mulgi language, including language teaching programmes and platforms, teacher training, and the importance of language practice in daily life. Concerns were expressed about the lack of Mulgi language teachers and resources. Although teacher training has been ongoing for 15 to 20 years, there have not been enough trained teachers to meet regional needs, and language teaching remains reliant on a few dialect speakers. The MKI is expected to support and encourage language teachers, for example, by offering motivating salaries and further training opportunities. It was also suggested that local language circles or clubs for adults could provide a supportive environment for learning and practising the regional dialect. Community leaders could also encourage and inspire people to use the Mulgi language more in daily life through their example. The MKI is expected to actively revitalise and preserve the Mulgi language and promote its widespread use. However, it was acknowledged that the limited resources of the MKI might hinder achieving these goals.

Key development opportunities included cooperation in promoting intangible cultural heritage and activities aimed at youth. Better collaboration between municipalities, entrepreneurs, and NGOs could be achieved, with the MKI potentially coordinating this cooperation, acting as a central player in uniting different community groups in Mulgimaa and organising joint activities. Such cooperation would, in turn, give broader resonance and support to activities related to developing intangible heritage within the community. The MKI could also support grassroots initiatives. However, the MKI faces several challenges. One major challenge is the shortage of people promoting Mulgi culture, as very few specialists in intangible heritage work on developmental activities daily. Additionally, municipalities and cultural organisations in Mulgimaa often operate independently, without a common goal or forms of cooperation. Both interviews and discussions emphasised the need to raise young people's awareness of Mulgimaa's intangible

cultural heritage, finding new and engaging ways to make them interested in, value, and eventually carry forward and develop this heritage. It was suggested that more use of social media platforms could be made, integrating traditional methods and new technologies to offer young people a diverse and engaging learning experience of Mulgi culture.

By applying to include the preparation and consumption of *Mulgi puder* (a traditional dish, mashed potatoes with barley) in the UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity, the MKI took on the responsibility of officially recognising and preserving this cultural phenomenon to value and maintain the tradition of *Mulgi puder* as an important part of the region's cultural heritage. The main challenges in preparing the UNESCO application were time constraints, bureaucratic requirements for documentation, and financial resources for visual documentation. An essential part of the process was collaboration with various heritage experts and community involvement in developing protective measures for the tradition of preparing and consuming Mulgi porridge. This undertaking was a significant experience for me as the then-head of the MKI. I realised the importance of cooperation between different levels and stakeholders involved in preserving, managing, and developing intangible cultural heritage in the UNESCO application process. A significant achievement was the community's engagement and active participation throughout the application process, from proposing the idea to various events and activities involving different generations and groups operating in Mulgimaa. Valuing the practice of preparing and consuming Mulgi porridge as part of the region's intangible cultural heritage strengthened the community and its identity internally and as a public image.

The study demonstrated the importance of the community's role in safeguarding and transmitting Mulgimaa's intangible cultural heritage. In turn, Mulgimaa's intangible cultural heritage helps maintain the community's identity and pride, linking them to their history, traditions, and language. It was found that the MKI has the potential to be an organisation that unites different groups within the Mulgimaa community, setting common goals, facilitating and implementing grassroots initiatives, and encouraging community members to engage with intangible cultural heritage. The joint initiatives and activities related to intangible cultural heritage coordinated by the MKI have strengthened community cohesion and contributed to

regional development. Particularly important in the heritage process is the presence of dedicated leaders who can motivate and inspire community members. Without leaders and role models, the community may fragment and lose cohesion. Therefore, supporting and recognising those who take an active role in the community and contribute to its development is crucial. Collaboration between municipalities, entrepreneurs, and other stakeholders in preserving and developing Mulgimaa's intangible cultural heritage was also essential. It was found that there are people in the Mulgimaa community who are knowledgeable about Mulgi cultural heritage and can teach it, helping to pass it on to future generations. Recognising and acknowledging such individuals within the community is vital, as their dedication and knowledge are crucial to preserving and promoting Mulgimaa's cultural heritage.

LISA 1. FOOKUSGRUPI INTERVJUU KAVA

Millised on olnud MKI eesmärgid Mulgimaa vaimse kultuuripärandi arendamisel? Kuidas on MKI kaasanud kogukondi kultuuripärandi protsessidesse?

Alaküsimused

Kuidas kogukonnad tajuvad MKI rolli Mulgimaa vaimse kultuuripärandi (VKP) säilitamisel?

Kuidas MKI tegevused vastavad kogukondade ootustele ja vajadustele?

Milliseid võimalusi näevad kogukonnad koostöös MKI-ga VKP edendamisel?

Fookusgrupi KAVA

Eesmärk: Analüüsida ja reflekteerida Mulgimaa VKP olulisust rühmaliikmete jaoks, arutleda selle tähtsuse üle Mulgimaa jaoks ning välja selgitada nende seisukoht ja nägemus praeguse olukorra kohta.

I etapp

5 min Sissejuhatus teemasse (kes olen mina, minu eesmärk, tutvustan Mulgimaa VKP-i nimistut ja selle mitmekesisusest). Tutvustus slaidil näidetega. Küsin luba salvestada.

7 min Tutvumisring. Nimesildid. Pliiatsid nime kirjutamiseks. Igaüks tutvustab end lühidalt ja mainib seost Mulgimaa VKP-ga.

15 min Rümatöö (laual erinevat värvi markerid, A3 paberid, kohvilaud + vesi). Jagan nad paarideks ise ja paarilised saavad ülesandelehe koos Mulgimaa VKP nimistu näidetega. Valivad sealt enda jaoks kõige olulisemad näited ja arutavad, mida see neile isiklikult tähendab ja kui oluline see neile on? Koostavad mõistekaardi (kirjutavad märksõnu) ja räägivad selle lahti.

15 min Iga paar esitab oma arutelust olulisemad nimistu nähtused. Seejärel kogu fookusgrupp osaleb avatud arutelus, kus jagatakse muljeid ja mõtteid, mis tulid esile.

PAUS 10 min

II etapp

20 min. Ajurünnak - millised VKP nimistu nähtused väärksid teie arvates tulevikus enam tähelepanu? Aruteludes selgub enim tähelepanu saanud kultuurinähtus, siis põhjendavad valikut, hoidmise vajalikkust ja pakuvad võimalusi edasiarendamiseks.

III etapp

20 min Milliseid ootused on neil MKI-le VKP arendamisel? Kuidas saaksid nemad teha MKI-ga koostööd?

Mida meeskond õppis (teada sai) ja milliseid praktilisi samme võiksid ette võtta VKP toetamiseks?

10 min Kokkuvõte

Täna osalejaid panuse eest!

LISA 2. INDIVIDUAALINTERVJUU KÜSIMUSKAVA

Selgitan miks ma intervjuerin. Küsin luba salvestamiseks.

Kas oled nõus, et ma salvestan meie intervjuu ja võin kasutada sinu nime ning kasutada tsitaate?

Vaimse kultuuripärandi (VKP) mõistmine ja väärtustamine Mulgimaal:

Milllega seostub sinu jaoks VKP Mulgimaal?

Too mõni näide sellest, kuidas Mulgimaa VKP on kujundanud Sinu identiteeti mulgina?

Kuidas Sa ise osaled Mulgimaa VKP tegevustes?

Kuidas antakse praegu Mulgimaal edasi VKP-ga seotud teadmisi ja oskusi?

*Mulgimaa VKP tähtsus kogukonnale [küsimus, mida saan küsida neilt, kes tegelevad kogukondadega]:

Millist rolli mängib VKP kogukondade eneseteadvuse kujundamisel? (identiteet, kuuluvus) Kui oluline on VKP kogukonna ühtsustunde loomisel (koostöö tegemine jms)?

Millist vaimset kultuuripärandit Mulgimaa kogukonnad Sinu arvates eriliselt väärtustavad? Milles see väljendub? Too palun näiteid, mis Sulle meenuvad? (nt käsitöös, toote kujunduses jne)

Kuidas kogukonnad osalevad VKP-ga seotud tegevustes? Nt õpitoad, haridusprogrammid või erinevatel sündmustel?

Kogukonna roll pärandi säilitamisel ja edasikandmisel:

Milline on Sinu arvates kogukonna roll või ülesanne Mulgimaa VKP säilitamisel ja edasikandmisel?

Milliseid VKP seotud üritusi Mulgimaa kogukonnad ise korraldavad? - Kuidas need üritused on ajas muutunud? Mis on Sinu arvates taganud selle, et need üritused on siiani elujõulised?

Too palun näiteid kogukonna algatustest pärandi hoidmisel ja jagamisel?

MKI roll Mulgimaa VKP hoidmisel [endistelt juhtidelt küsin täiendava täpsustava küsimuse]:

(A) Kuidas Sina näed MKI rolli Mulgimaa VKP edendamisel?/(B) Kuidas sinu hinnangul kogukonnad näevad MKI rolli Mulgi VKP edendamisel?

Milliste MKI algatuste või üritustega, mis on keskendunud VKP hoidmisele oled kursis?

(A) Millised on Sinu ootused MKI-i tegevustele seoses VKP-ga? (B) Millised on Sinu hinnangul kogukondade ootused MKI-i tegevustele seoses vaimse kultuuripärandiga?

Kuidas MKI tegevused ja eesmärgid vastavad teie kogukonna ootustele ja vajadustele?

Milliseid võimalusi näevad kogukonnad koostöös MKI-ga kultuuripärandi säilitamisel?

Milliseid üritusi sündmusi või algatusi võiks MKI veel ellu kutsuda VKP hoidmiseks?

LISA 3. UNESCO taotlusvorm

REPRESENTATIVE LIST OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE OF HUMANITY

Deadline: 31 March 2023

for possible inscription in 2024

Instructions for completing the form are available at: <https://ich.unesco.org/en/forms>

A. State Party or States Parties

Estonia

B. Name of the element

B.1. Name of the element in the languages and scripts of the community(ies) concerned

Mulgi pudru valmistamine ja söömine Mulgimaal

B.2. Name of the element in English

Cooking and eating Mulgi puder, traditional mashed potato with barley in the Mulgimaa region, Estonia

C. **Name of the communities, groups or individuals concerned**

Mulgi community consists of inhabitants of Mulgimaa region that are called Mulks. The community of about 20 000 people has its own identity that has been preserved through generations until nowadays and is based on Mulgi dialect and living heritage. Mulgimaa is a distinguishable historic and cultural area in South-Estonia. The five historical parishes of Halliste, Paistu, Karksi, Helme and Tarvastu are today divided between two counties (Valga- and Viljandimaa) and three local governments (Mulgi, Tõrva, Viljandi).

1. **General information about the element**

For Criterion R.1, States shall demonstrate that ‘the element constitutes intangible cultural heritage as defined in Article 2 of the Convention’.

1.1. Provide a brief description of the element that can introduce it to readers who have never seen or experienced it.

Not to exceed 200 words

Mulgi puder, traditional mashed potato with barley in the Mulgimaa region, Estonia, is a well known and daily cooked dish, mostly associated with the Mulgi culture in Estonia. It is believed to have its origin in Mulgimaa and spread all over Estonia in the end of the 19th century. This dish is usually eaten with bits of fried pork. The customs and knowhow related to Mulgi puder carry the identity of Mulks and are a part of their viable living heritage.

All the ingredients of Mulgi puder grow in Estonia. Sliced potatoes are put into the bottom of a pot and pre-soaked oats are poured on top, a bit of salt is added, and then everything is boiled until soft. Then the combination is mixed. Pan fried pork knuckle is mixed into the mash or served on the side. Meat can be substituted with a vegetable side dish. The dish is usually made for several days; flavor gets better when reheated.

Every family makes Mulgi puder in a different way. Mulgi community tries out different recipes and shares experiences - so the tradition develops. The dish is also served in restaurants, schools and kindergartens, at village events and sold in jars.

1.2. Who are the bearers and practitioners of the element? Are there any specific roles, including gender-related ones or categories of persons with special responsibilities for the practice and transmission of the element? If so, who are they and what are their responsibilities?

Not to exceed 100 words

Mulgi puder is most appreciated and eaten by people living in Mulgimaa or from Mulgimaa, of different age and gender. This shows that the tradition passed down from generation to generation is still in daily use. Mulgi puder is cooked with family and friends, at work and school, common community gatherings and celebrations. Cooking this dish enables to engage different family and community members into the cooking process.

In local restaurants, schools, kindergartens etc work chefs who value local food heritage and cook Mulgi puder of local ingredients.

1.3. How are the knowledge and skills related to the element transmitted today?

Not to exceed 100 words

The cooking and eating tradition of Mulgi puder is mostly passed down in families, from older people to children, but nowadays it is also taught at school, hobby groups and workshops organised by schools, village societies, community masters and the Institute of Mulgi Culture. It is part of the local dialect and culture learning programme for children and grownups. Cooking tips are also shared in media and social media. Mulgi puder is also introduced and cooked at the yearly Mulgi Food Festival, and served as the Estonian specialty at the yearly Viljandi Folk Music Festival.

1.4. What social functions and cultural meanings does the element have nowadays for the communities concerned?

Not to exceed 100 words

Mulgi puder is always served at important community events like village days, assemblies, folk festivities. Cooking Mulgi puder supports local food producers and sustainable consumption by using local ingredients. It is also liked by vegetarians because vegetable side dishes (e.g. fried onions or mushrooms) are being used as an alternative to meat. The dish can be preserved and eaten for several days, and so no food is getting wasted. The tradition of cooking and eating Mulgi puder helps to keep together families and communities, take time for cooking and eating together and avoid quick unhealthy snacks.

1.5. Can the State Party or States Parties confirm that nothing in the element is incompatible with existing international human rights instruments?

Not to exceed 50 words

We confirm that nothing is incompatible. Everybody is always equally expected to cook and eat Mulgi puder. Food served at a common table strengthens social cohesion.

1.6. Can the State Party or States Parties confirm that nothing in the element could be perceived as not compatible with the requirement of mutual respect among communities, groups and individuals?

Not to exceed 50 words

We confirm that nothing in the element could be perceived as not compatible. Mulks respect their food heritage and are happy that Mulgi puder has become popular all over Estonia and even further. Knowing one's own culture well helps people understand and respect other cultures too.

1.7. Can the State Party or States Parties confirm that nothing in the element could be perceived as not compatible with the requirement of sustainable development?

Not to exceed 50 words

We confirm that nothing in the element is not compatible. Mulgi puder is a healthy, budget-friendly and nutritious dish cooked of local ingredients. Cooking and preserving it is done economically, without wasting food. Promoting the tradition of Mulgi puder is in accordance with the principles of sustainable development.

1.8. Are there customary practices governing access to the element? If yes, describe any specific measures that are in place to ensure their respect.

Not to exceed 100 words

There are no restricting practices; everybody has open access. Traditionally different family or community members have been involved in cooking and eating the dish. That connects generations, families and communities, and supports daily collaboration.

1.9. Audiovisual materials about the element

X 10 recent photographs in high definition are submitted

X Form ICH-07-photo is attached to grant rights for the 10 photos submitted

X A video is submitted

x Form ICH-07-video is attached to grant rights for the video submitted

2. **Contribution to visibility, awareness, dialogue and sustainable development**

For Criterion R.2, the States shall demonstrate that 'Inscription of the element will contribute to ensuring visibility and awareness of the significance of the intangible cultural heritage and to encouraging dialogue, thus reflecting cultural diversity worldwide and testifying to human creativity'. In addition, States are encouraged, with reference to Chapter VI of the Operational Directives, to recognize the interdependence between the safeguarding of intangible cultural heritage and sustainable development.

Given its extensive nature, criterion R.2 will be assessed based on the information provided in the nomination file as a whole including the answers provided in this section.

Do communities concerned consider that the element contributes to the following?

X Food security

X Health care

Quality education

x Gender equality

Inclusive economic development

x Environmental sustainability including climate change

x Peace and social cohesion

Others (please specify):

Provide explanations in support of the statement(s) made above, as appropriate.

Not to exceed 200 words

Inscribing Mulgi puder on the Representative List helps to create wider awareness of food heritage as a domain of ICH, and the idea that several common life activities are based on living

heritage. It helps to draw attention to connections between food security and sustainable development. Mulgi puder is known under different names all over Estonia and even further. It expresses the tradition's vitality and supports cultural diversity.

As the community members explain in the submitted audiovisual material and consent letters, the ingredients of Mulgi puder are healthy and of local origin. The tradition of cooking and eating it promotes a healthy lifestyle. This budget-friendly dish can be made energy efficiently, and it can feed a lot of people. The tradition of Mulgi puder helps to improve local organic food production and decrease ecological footprint and food waste.

Cooking is teamwork. Mulgi puder is usually eaten together, improving family and community relations.

Safeguarding and developing Mulgi culture is important for the community. Traditions have been passed down from mothers to daughters and fathers to sons. This helps to value cultural diversity. When people know and value their regional roots, the base for social cohesion is established.

Submitted video: Anu_Raud.mp4

States are encouraged to submit audiovisual materials that convey the communities' voice in support of the statements made above.

x Materials (written, audio-visual or any other way) are submitted

3. **Safeguarding measures**

For Criterion R.3, States shall demonstrate that 'safeguarding measures are elaborated that may protect and promote the element'.

What safeguarding measures are put in place to protect and promote the element? Include in your answer the communities' role in the planning and implementation of measures described.

Not to exceed 500 words

- Transmission, particularly through formal and informal education

The study program of Olustvere School of Service and Rural Economics contains food heritage.

Lessons of local culture, including food heritage, take place in Mulgimaa schools.

The tradition of Mulgi puder is included in the Estonian National Museum's Heimtali museum educational programs.

Mulgi food workshop is part of the local dialect and culture teaching program.

Every year the community organises Mulgi week, during which Mulgi puder is introduced and served in Mulgimaa educational institutions.

- Identification, documentation and research

Thorough archive materials about the Estonian traditional food culture, including Mulgi puder, are preserved in the Estonian National Museum. Ethnologist Aliise Moora has thoroughly researched cooking cereal food and writes about it in the book “The older food of the Estonian farmers. I-II” (1980; 1991). Ethnologists Anu Kannike (Estonian National Museum) and Ester Bardone (University of Tartu) research nowadays interpretations of Estonian regional food heritage.

Ave Grenberg, a Master’s student of the Ethnology, Folkloristics and Applied Anthropology Studies of the University of Tartu, is working on a Master’s project based on Mulgi puder.

- Preservation and safeguarding

Mulks don’t see any danger in the growth of attention in case Mulgi puder would be inscribed on the Representative List. This would rather help value the tradition more and create bigger interest in different interest groups. All activities connected with cooking and introducing Mulgi puder would continue also after it would be inscribed on the Representative List. Community members have agreed on safeguarding measures and are implementing them.

The Institute of Mulgi Culture is planning to give out a Mulgi cookbook in collaboration with community members.

The activities listed in the safeguarding measures are supported by the Ministry of Rural Affairs, LEADER program of the Agricultural Registers and Information Board, Cultural Endowment of Estonia, Viljandimaa Association of Local Authorities. Since 2010, a state-financed Mulgimaa culture programme administered by the Estonian Centre of Folk Culture has supported safeguarding and developing Mulgimaa cultural heritage.

- Promotion and enhancement

Mulgimaa Elamuskeskus (Mulgimaa Experience Centre) has a permanent exhibition of introducing Mulgi food heritage.

Estonian National Museum’s Heimtali museum promotes, introduces and collects Mulgi heritage.

Local associations organise cooking events, in order to exchange recipes and experiences.

Mulgi puder is served and introduced at different big events, for instance Mulgi party, Mulgi conference, training gatherings of the voluntary Estonian Defence League and Women’s voluntary defence organisation, Museum’s Night etc.

The Institute of Mulgi Culture has started a social media campaign where Mulks are invited to post pictures and recipes of their Mulgi puder with the hashtag.

Articles about Mulgi puder are published in local and state newspapers, portals, tv- and radio stations. In collaboration with the kids magazine Täheke a Mulgi puder themed competition is announced.

The local community works with product development. For instance, a new product has been created - chips made of Mulgi puder.

A work in progress is a route in Mulgimaa that introduces Mulgimaa heritage kitchen, worked out by LAG Mulgimaa Development Centre in collaboration with community members.

4. Community participation in the nomination process and consent

For Criterion R.4, States shall demonstrate that 'the element has been nominated following the widest possible participation of the community, group or, if applicable, individuals concerned and with their free, prior and informed consent'.

4.1. Describe how the communities, groups or individuals concerned have actively participated in all stages of the preparation of the nomination.

Not to exceed 300 words

The idea to prepare a nomination to the UNESCO Representative List was born in the community and gained ground in 2021 when Abja-Paluoja in Mulgimaa had the honor to bear the title of the Finno-Ugric Capital of Culture. That inspired the community to delve deeper into its heritage. In spring 2022, community members proposed that the most representative cultural phenomenon that connects Mulks is food, especially Mulgi puder, and it should be nominated to Representative List. The Institute of Mulgi Culture started an informative campaign. Articles were published in the media and posts published in social media. In 2022, the institute started collecting stories about Mulgi puder. 477 people answered the questionnaire. It came out that the tradition is important especially to the people living in Mulgimaa and who are from Mulgimaa. 91% of the respondents consider it to be an important part of Mulgi culture, and 449 people considered it important to submit Mulgi puder to the Representative List. Thanks to the communication work, community members started cooking Mulgi puder more often and posting about it on social media. People contacted the Institute of Mulgi Culture and gave their support, proposed ideas and help for safeguarding the tradition.

Interviews in the local dialect were published in the newspaper Üitsainus Mulgimaa and the local dialect radio show in the Estonian National Broadcasting. Estonian National Museum with

Heimtali museum helped to spread and collect material. In 2022, a food heritage themed South-Estonian food conference, and as its follow-up Mulgi puder competition was held.

The Institute of Mulgi Culture has coordinated the process as a community organization. On the 10th of February 2023, the community representatives gathered in Heimtali. The safeguarding measures and the consent letter of community associations were composed and worded together and the text of the nomination approved.

x Consent (written, audio-visual or any other way) to the nomination of the element from the communities, groups or individuals concerned is attached in support to the description above

4.2. **Community organizations or representatives concerned**

Contact person for the communities:

Title (Ms/Mr, etc.): Ms

Family name: Grenberg

Given name: Ave

Institution/position: Institute of Mulgi Culture (NGO)

Address: Kulla Leerimaja, Mulgi parish, 69509 Viljandi county, Estonia

Telephone number: +372 5885 7355

Email address: mki@mulgimaa.ee

Other relevant information:

x Contact information for main community organizations or representatives, non-governmental organizations or other bodies concerned with the element are attached, and their details can be published on the website of the Convention as part of the nomination

5. **Inventory**

For Criterion R.5, States shall demonstrate that the element is identified and included in an inventory of the intangible cultural heritage present in the territory(ies) of the submitting State(s) Party(ies) in conformity with Articles 11 and 12 of the Convention.

5.1. Name of the inventory(ies) in which the element is included

Estonian Inventory of f the Intangible Cultural Heritage

5.2. Name of the office(s), agency(ies), organization(s) or body(ies) responsible for maintaining and updating that (those) inventory(ies), both in the original language and in translation when the original language is not English or French

Estonian Center of Folk Culture

5.3. Reference number(s) and name(s) of the element in the relevant inventory(ies)

Cooking and eating Mulgi puder in Mulgimaa

5.4. Date of the element's inclusion in the inventory(ies)

2013, last changed on the 11th of November 2018, will be renewed by 2024

Is the information concerning the updating and periodicity of the inventory(ies), as well as the participation of communities, groups and NGOs concerned to the inventorying process, included in the periodic report on the implementation of the Convention?

Yes, the information is included in the periodic report. Specify in the box below the year in which that report was submitted

No, the information is not included in the periodic report. Provide information in the box below

Not to exceed 200 words

The information is included in both periodic reports Estonia has submitted, in 2013 and in 2022. The main information can be summarized:

The purpose of the inventory is to serve the interests of local communities. Compiling the entries to the Estonian Inventory of ICH has a bottom-up approach which means practicing communities and individuals decide if they want their ICH to be included in the inventory, which elements should be there and how they want to present them. Communities themselves compile and update entries for the inventory based on their research. This approach has encouraged community action. All communities in Estonia can contribute to the inventory.

Every entry concerning an ICH element has to include information on its sustainability: on the ways of transmission, on the threats it faces, and on safeguarding measures and their impact. Communities can share their good safeguarding practices.

All entries will be updated every 5 years or sooner if needed to reflect the current viability of the element and practicing community's attitude towards it.

(See B.2 in the periodic report of 2013 and A.1, A.6, 7.3, 7.4, 8.1, 8.2 in the periodic report of 2022)

An extract of inventory(ies) in English or in French and in the original language, if different, is submitted

6. **Correspondence and signature**

6.1. Designated contact person

Provide the contact details of a single person responsible for all correspondence concerning the nomination. For multinational nominations, provide complete contact information for one person designated by the States Parties as the main contact person for all correspondence relating to the nomination.

Title (Ms/Mr, etc.): Ms

Family name: Siim

Given name: Margit

Institution/position: Coordinator of Culture Programme

Estonian National Commission for UNESCO

Ministry of Culture

Address: Suur Karja 23, 15076 Tallinn, Estonia

Telephone number: +372 53902853

Email address: margit.siim@kul.ee

Other relevant information:

6.2. Other contact persons (for multinational nomination only)

Provide below complete contact information for one person in each submitting State, other than the primary contact person identified above.

Title (Ms/Mr, etc.):

Family name:

Given name:

Institution/position:

Address:

Telephone number:

Email address:

Other relevant information:

6.3. Signature on behalf of the State Party or States Parties

Name: Piret Hartman

Title: Minister of Culture

Date:

Signature:

Name(s), title(s) and signature(s) of other official(s) (for multinational nominations only).

LISA 4. UNESCO taotlusvormi juhised

INIMKONNA VAIMSE KULTUURIPÄRANDI ESINDUSNIMEKIRI

JUHIS TAOTLUSVORMI TÄITMISEKS:

ICH-02

Taotlusvorm ja taotluse esitamise tähtaeg

Taotlus esitatakse vormil ICH-02, kasutades käimasoleva taotlusvooru jaoks ettenähtud versiooni. Taotlusvorm on kodulehel <https://ich.unesco.org/en/forms>. Mitteametlik eestikeelne vorm on kodulehel <http://www.unesco.ee/vkp-taotlusvormid>.

- Järgmine taotluste esitamise tähtaeg esindusnimekirja on 31.märts 2023. Selleks tähtajaks esitatud taotlused lähevad hindamisele vaimse kultuuripärandi kaitse komitee istungil novembris/detsembris 2024.
- Taotlused peavad jõudma UNESCOsse hiljemalt kell 17.00 Greenwichi aja järgi. Kui taotluste esitamise kuupäev jääb nädalavahetusele, peavad taotlused jõudma UNESCOsse hiljemalt reedel kell 17.00 Greenwichi aja järgi.

Taotluse esitamise aadress

Allkirjastatud originaaltaotlus saadetakse aadressil

Living Heritage Entity

Culture Sector

UNESCO

7, place de Fontenoy

75352 Paris 07 SP

France

Tel: +33 (0) 1 45 68 11 12

Taotluse tekst esitatakse ka elektrooniliselt RTF- või DOC-vormingus. Sobivad teabekandjad eelistuse järjekorras: mälupulk, väline kõvaketas, Blu-ray ja DVD. Elektroonilise taotluse võib ka saata e-postiga aadressil ich-nominations@unesco.org.

Suuremahulised failid nagu fotod ja video võib saata kokku pakitult (.zip failid) kasutades failiedastussüsteemi (<http://www.unesco.org/tools/filedepot> või <https://wetransfer.com>).

Taotluse vormistamine

- Taotlus esitatakse inglise või prantsuse keeles, mis on komitee töökeeled.
- Täita tuleb kõik alajaotused, kui pole kirjas teisiti, ja vastused peavad jääma vähima ja suurima lubatud sõnade arvu piiresse.
- Mitme riigi ühistaotlusele kehtivad erireeglid. Kahe riigi taotluses on lubatud sõnade arv 50% ning kolme ja enama riigi taotluses 100% suurem. See ei puuduta alajaotust, mis käsitleb nimistuid. Seal tuleb esitada iga osaleva riigi kohta vastus, mis jääb etteantud piiridesse.
- Taotlus esitatakse kirjatüübis Arial, kirjasuurusega 11. Kui on vaja kasutada erimärke, tuleb need esitada Unicode'is.
- Allkirjastatud taotlus esitatakse ühepoolselt trükitud lahtistel A4 lehtedel (mitte köidetult).
- Taotluse tekst peab olema spetsiaalselt koostatud. Eelnevalt avaldatud materjali kasutamisel tuleks sellele viidata.

Märkused

Vaimse kultuuripärandi kaitse konventsiooni oluline põhimõte on austus kogukondade, rühmade ja üksikisikute vahel. Riigid peaksid taotluses vältima teiste riikide territooriumil leiduvate kultuuriilmingute ja nendega seotud tegevuste käsitlemist ega tohiks kasutada väljendeid, mis võivad tahtmatult vähendada kogukondade vahelist austust või takistada maailma kultuurilist kirevust austavat dialoogi.

Konventsiooni osalisriigi või osalisriikide esitatud taotluse tekstis ja lisadokumentides kasutatud nimetused ei väljenda komitee ega UNESCO arvamust a) mistahes riigi, ala, linna või piirkonna õigusliku seisundi kohta, b) sealsete ametiasutuste õigusliku seisundi kohta ega c) selle riigi, ala, linna või piirkonna piiride kohta.

A. Konventsiooni osalisriik või osalisriigid

Mitme riigi ühistaotluses tuleks riigid loetleda sellises järjekorras, milles nad on omavahel kokku leppinud.

B. Kultuuriilmingu nimetus

Kultuuriilmingu nimetus asjassepuutuva kogukonna keeles ja kirjas

Kultuuriilmingu nimetus kohalikus keeles, mis vastab ametlikule inglis- või prantsuskeelsele nimetusele

Kultuuriilmingu nimetus inglise või prantsuse keeles

Ametlik nimetus, mida edaspidi kasutatakse teatmematerjalides

C. Asjassepuutuvate kogukondade või rühmade nimetused

Too selgelt välja üks või mitu kogukonda või rühma, kelle vaimse kultuuripärandiga on tegemist.

1. Üldine info kultuuriilmingu kohta

Selles alajaotuses tuleks põgusalt käsitleda kõiki olulisi tunnusoone, mis on sellele kultuuriilmingule praegusel ajal iseloomulikud. Tuleks vältida liiga spetsiifilisi kirjeldusi. Taotlus ei pea põhjalikult käsitlema kultuuriilmingu ajalugu, päritolu ega vanust.

2. Mõju vaimse kultuuripärandi nähtavusele, teadlikkuse suurendamisele, dialoogi soodustamisele ja kestlikule arengule

Arvestades kriteeriumi R.2 ulatuslikku haaret, hinnatakse taotluse vastavust sellele kriteeriumile kogu kandetaotluses sisalduva info põhjal.

Riikidel tuleb vastavalt konventsiooni rakendusjuhiste VI peatükile näidata, millistesse kestliku arengu jaoks olulistesse valdkondadesse see kultuuriilming panustab. Komitee ootab eriilmelisi tunnistusi või kinnitusi, mis väljendavad kogukondade veendumust taotluses esitatud seisukohtade paikapidavusse. Need tunnistused või kinnitused, mis võivad olla kirjalikud või audiovisuaalsed, tuleb esitada nii inglise või prantsuse keeles kui ka kogukonna emakeeles. Audiovisuaalsete materjalide puhul tuleb järgida lisas toodud tehnilisi nõudeid.

3. Kaitsemeetmed

Kriteeriumi R.3 puhul tuleb kirjeldada, milliseid konkreetseid kaitsemeetmeid on praeguseks rakendatud, et kõnealust kultuuriilmingut kaitsta ja toetada.

Soovitav on tähelepanu pöörata järgmistele aspektidele:

- mida on kavas teha selleks, et kultuuriilmingu elujõulisus ei satuks ohtu, eriti esindusnimekirja kandmise ning sellega kaasneva tähelepanu tõttu (i);
- kuidas toetab riik või toetavad riigid kavandatud kaitsemeetmete elluviimist (ii);
- Kuidas on kogukonnad ja rühmad osalenud kavandatud kaitsemeetmete väljatöötamises ja kuidas nad osalevad nende elluviimises? Millised on ja on olnud eri sugude rollid? (iii).

4. Kogukonna osalus taotluse koostamise protsessis ja nende nõusolek

Riikidel soovitatakse valmistada taotlus ette koostöös mitmete eri osapooltega, sealhulgas võimalusel koos kohalike ja piirkondlike omavalitsuste, kogukondade, vabaühenduste, uurimisasutuste ning ekspertidega, nagu on nähtud ette konventsiooni artiklis 15.

Kogukonna eelnevat vabatahtlikku ja informeeritud nõusolekut taotluse esitamiseks võib tõendada kirjalikult, lindistusega või muul moel. Ühtlustatud vormiga nõusolekuavaldustele eelistab komitee erinevaid kogukonna nõusoleku tõendamise mooduseid. Nõusolekuavaldus tuleb esitada nii kogukonna enda keeles kui ka inglise või prantsuse keeles, mis on komitee töökeeled. Audiovisuaalsete materjalide puhul tuleb arvestada käesoleva dokumendi lisas välja toodud tehnilisi nõudeid.

Too taotlusvormis välja üks kogukonda esindav kontaktisik ja lisas peamiste kogukondlike organisatsioonide, kogukonna esindajate, vabaihenduste või teiste selle kultuurinähtusega seotud ühenduste kontaktandmed, mis avaldatakse konventsiooni kodulehel taotluse osana.

5. Nimistu

Esitav kultuuriilming peab kuuluma nimistusse, kuid see ei tähenda, et nimistu(d) peaks(id) taotluse esitamise ajaks olema valmis. Taotluse esitanud riigil või riikidel võib olla käsil ühe või mitme nimistu koostamine või ajakohastamine. Esindusnimekirja esitav kultuuriilming peab aga olema juba nimistusse kantud.

Kui perioodilise aruandluse käigus ei ole kirjeldatud nimistu(te) regulaarse ajakohastamise protsessi, selgita siin, kuidas see käib. Ajakohastamine ei tähenda ainult uute kultuuriilmingute lisamist, vaid ka olemasoleva teabe ülevaatamist, et see kajastaks nimistusse kantud kultuuriilmingutega toimuvaid muutusi (konventsiooni artikkel 12.1).

Lisa taotlusele dokument, mis tõendab, et kultuuriilming kuulub taotluse esitanud riigi või riikide territooriumil leiduva vaimse kultuuripärandi nimistu(te)sse, mis on kooskõlas konventsiooni artiklitega 11 ja 12. Dokument peab sisaldama vähemalt järgmist teavet: kultuuriilmingu nimi ja kirjeldus, asjassepuutuva kogukonna või rühma nimi ja geograafiline asukoht ning teave kultuuriilmingu leviku kohta.

- Veebipõhise nimistu puhul pane kirja kõnealust kultuuriilmingut puudutavate veebileh(ted)e link või lingid. Lisa taotlusele asjakohased väljavõtted nendelt veebilehtedelt. Kui teave on mõnes muus keeles kui inglise või prantsuse keel, tuleb see esitada nii originaalkeeles kui ka tõlkida inglise või prantsuse keelde.

- Kui nimistu pole veebipõhine, lisa täpne koopia tekstidest, mis on selle kultuuriilmingu kohta nimistusse kantud. Kui tekst on mõnes muus keeles kui inglise või prantsuse keel, tuleb see esitada nii originaalkeeles kui ka tõlkida inglise või prantsuse keelde.

Taotluse allkirjastamine

Taotlusele peab alla kirjutama riigi volitatud esindaja. Mitme riigi ühistaotlusele peab olema alla kirjutanud üks volitatud esindaja igast riigist.

Lisa: Audiovisuaalsed materjalid

Taotlus peab sisaldama täpselt 10 hiljutist fotot (nelja või enama riigi ühistaotluse puhul võib lisada iga riigi kohta kuni kolm fotot). Esitada tuleb ka 5- kuni 10-minutiline video inglise- või prantsuskeelse heliriba ja/või subtiitritega.

Lisaks sellele võib audiovisuaalseid materjale esitada veel taotlusvormi järgmiste alalõikude juures.

- 2. alalõik (vorm ICH-02), et väljendada kogukonna kinnitust taotlusvormis toodud argumentidele, mis on seotud vaimse kultuuripärandi nähtavuse, teadlikkuse suurendamise, dialoogi soodustamise ja kestliku arenguga.
- 4. alalõik (vorm ICH-02), et väljendada kogukonna nõusolekut kultuuriilmingu esitamiseks esindusnimekirja.

Kõik taotlusega seotud audiovisuaalsed materjalid peavad vastama allpool kirjeldatud tehnilistele nõuetele.

Tehnilised nõuded kohustuslikele fotodele

Fotod tuleks esitada digitaalselt TIFF-, RAW-, JPEG- või PDF-vormingus, eelistatult mälu pulgal või elektrooniliselt. Teravuselt ja eraldusvõimelt peaksid fotod sobima trükis avaldamiseks, laiuti või pikuti vähemalt 1800 pikslit. Kui foto on olemas digitaalsel kujul, ei tohiks seda paberilt skaneerida.

Igal fotol peaks olema informatiivne pildiallkiri (kuni 40 sõna), mis märgitakse fotode kasutuslitsentsi (vorm ICH-07). Pildi peal ei tohiks olla teksti ega kuupäeva ning tegu ei tohiks olla kollaažiga.

Tehnilised nõuded videole

Riikidel soovitatakse esitada video, mis võimaldab kogukondadel väljendada ennast vabalt valitud keel(t)es. Videole tuleb lisada inglise- või prantsuskeelsed subtiitrid. Need peaksid olema pildist eraldi, näiteks SRT-, SUB-, SMI- või RT-vormingus.

Video peaks olema vähemalt 720 pikslit lai ja piisavalt terav, et seda saaks vaadata arvuti täisekraanil. Soovitav on esitada video elektrooniliselt, aga võimalik on esitada see ka sobival andmekandjal. Need on eelistuse järjekorras mälu pulk, väline kõvaketas, Blu-ray või DVD.

Lihtlitsentsi andmine lisamaterjalide kasutamiseks (vormid ICH-07-photo ja ICH-07-video)

Kõigi fotode ja videote kohta tuleb esitada dokument, mis annab UNESCOle lihtlitsentsi nende kasutamiseks kogu maailmas. Need peavad olema inglise või prantsuse keeles ja täpselt vastama vormi ICH-07 tekstile. Fotosid ja videoid, millel puudub kasutuslitsents, arvesse ei võeta. Vormid

ICH-07 tuleks esitada ka elektrooniliselt (RTF- või DOC-vormingus) kas mälupulgal, välisel kõvakettal, Blue-Rayl, DVD-l või saata e postiga aadressil ich-nominations@unesco.org

Litsents peab olema allkirjastatud. Kui õigused kuuluvad taotluse esitanud riigile, allkirjastab dokumendi selleks volitatud ametisik. Kui õigused kuuluvad fotograafide või filmitegijale, on riigi kohus temalt allkiri võtta. Iga autoriõiguste omaja materjalide kohta tuleb vormistada eraldi dokument.

Iga foto peab olema selgelt ja üheselt tuvastatav vormil ICH-07 märgitud tähise (enamasti faili nimi) ja pildiallkirja järgi. Pildiallkiri ei tohiks olla pikem kui 40 sõna ja see peaks sobima avaldamiseks. Video peab olema tuvastatav vormil ICH-07 märgitud tähise, pealkirja ja keele järgi. Kõigi fotode ja videote juurde tuleb märkida nende loomise aeg, autori nimi ja autoriõiguse tähis. Autoriõiguse tähis esitatakse kujul „[autoriõiguste omaja nimi], [aastaarv]”.

KONTROLLKÜSIMUSTIK TAOTLUSE NÕUETEKOHASEKS VORMISTAMISEKS

Taotlusvorm Nõue täidetud?

- 1 Kas taotlus esitatakse ajakohasel ettenähtud vormil, mis on leitav kodulehelt <https://ich.unesco.org/en/forms?>
- 2 Kas taotlus on inglise või prantsuse keeles?
- 3 Kas taotlus esitatakse ka elektrooniliselt RTF- või DOC-vormingus? Eelistuse järjekorras kasuta ühte järgmistest võimalustest: mälupulk, väline kõvaketas, Blu-ray, DVD või e-post aadressil: ich-nominations@unesco.org
- 4 Kas taotlusele on kirjutatud alla riigi volitatud esindaja?
- 5 Kas kõik taotlusvormi alalõigud on täidetud, järgides igas alalõigus lubatud sõnade arvu?

Tõendavad dokumendid: kogukonna nõusolek ja kuulumine nimistusse

- 6 Kas taotlusele on lisatud kogukonna või rühma eelneva vabatahtliku ja informeeritud nõusoleku avaldus?
- 7 Kas taotlusele on lisatud dokument, mis tõendab, et kultuuriilming kuulub riigi vaimse kultuuripärandi nimistusse?

Audiovisuaalsed materjalid

- 8 Kas taotlusele on lisatud 10 hiljutist suure eraldusvõimega fotot (nelja või enama riigi ühistaotluse puhul rohkem), arvestades käesolevas dokumendis sisalduvaid juhiseid?

9 Kas taotlusele on lisatud 5- kuni 10-minutiline video, millel on inglise- või prantsuskeelsed subtiitrid, kui videos kasutatakse mõnda muud keelt? Kas video tegemisel on arvestatud käesolevas dokumendis sisalduvaid juhiseid?

10 (Soovituslik, mitte kohustuslik) Kas taotlus sisaldab materjali (olgu see kirjalik, audiovisuaalne või muu), et väljendada kogukonna kinnitust taotlusvormis toodud argumentidele, mis on seotud vaimse kultuuripärandi nähtavuse, teadlikkuse suurendamise, dialoogi soodustamise ja kestliku arenguga?

11 Kas taotlusele on lisatud allkirjastatud dokumendid inglise või prantsuse keeles, mis annavad UNESCO-le lihtlitsentsi kõigi taotlusele lisatud audiovisuaalsete materjalide kasutamiseks (vorm ICH-07-photo fotode ja ICH-07-video video jaoks)?

LISA 5. Dokumentatsiooni register

Documentation of the nomination to the List of Intangible Cultural Heritage of Humanity

Name of the element: Cooking and eating Mulgi puder, traditional mashed potato with barley in the Mulgimaa region, Estonia

State Party: Estonia

March 2023

Content: Folder with written documentation and two USB keys. The first USB key includes three videos, the second one includes all written documents in electronic format and 10 digital photographs.

Folder name: Cooking and eating Mulgi puder, traditional mashed potato with barley in the Mulgimaa region, Estonia. Nomination to RL_2023?

1. Completed nomination form in English, signed by the Minister of Culture of the Republic of Estonia:

File name: ICH-02_Cooking and eating Mulgi puder, Estonia_2023.

2. Documentary evidence of the consent of Mulgi community representatives in English and in Estonian

2.1 Community consent letter by Mulgimaa Community Associations

2.2 Community consent letter by the Institute of Mulgi Culture

2.3 Community consent letter by Aime Mäeorg from Tarvastu

2.4 Community consent letter by Tarvastu Gymnasium

2.5 Community consent letter by Lille-Astra Arraste on behalf of local heritage club Mokalaat

2.6 Community consent letter by A. Elming on behalf of Metsaküla village

2.7 Community consent letter by NGO Mulgi mixed choir

2.8 Community consent letter by Tõrva study-circle of Mulgi dialect

2.9 Community consent letter by Ala Basic school

2.10 Community consent letter by Holstre village society and Holstre school

2.11 Community consent letter by NPO Mulgimaa kogukonnaköök (Mulgimaa community kitchen)

2.12 Community consent letter by NPO Karksi-Nuia association of senior citizens

2.13 Community consent letter by Mulgi dialect study circle in Tarvastu

2.14 Community consent letter by inhabitants of Mulgi parish

2.15 Community consent letter by NGO Mulgi Ukuvakk

2.16 Community consent letter by MPO Mulgimaa Development Centre

2.17 Community consent letter by NGO Loomise Maailm

2.18 Translation of the text used in the audiovisual expression of community consent by Abja Gymnasium

3. The entry file of the nominated element in the Estonian Inventory of Intangible Cultural Heritage in English and in Estonian.

3.1. Cooking and eating Mulgi puder in Mulgimaa_ICH-Inventory-Estonia_2023-EN

3.2. Cooking and eating Mulgi puder in Mulgimaa_ICH-Inventory-Estonia_2023-ET

4. Ten recent photographs, on USB key.

Folder name: ICH-07-photo_10 photos_Cooking and eating Mulgi puder, Estonia_2023

4.1. Photo_mulgi puder_01.jpg

4.2. Photo_mulgi puder_02.jpg

4.3. Photo_mulgi puder_03.jpg

4.4. Photo_mulgi puder_04.jpg

4.5. Photo_mulgi puder_05.jpg

4.6. Photo_mulgi puder_06.jpg

4.7. Photo_mulgi puder_07.jpg

4.8. Photo_mulgi puder_08.jpg

4.9. Photo_mulgi puder_09.jpg

4.10. Photo_mulgi puder_10.jpg

5. Original signed grants of rights corresponding to the photographs.

5.1. ICH-07-photo_Grant of Rights_Estonia_Delfi Meedia AS

5.2. ICH-07-photo_Grant of Rights_Estonia_Taavid Meedia OÜ

5.3. ICH-07-photo_Grant of Rights_Estonia_Taavi Arus

6. Audiovisual materials submitted to accompany the nomination (on separate USB key)

6.1 Edited 10-minute video in Estonian, subtitled in English.

File name: Video_Mulgi puder_ Estonia.mp4

6.2 Audiovisual clip on the contribution of Mulgi puder tradition to the sustainable development and expression of consent by a community member Anu Raud in Estonian, subtitled in English.

File name: Anu_Raud.mp4

6.3 Audiovisual expression of community consent by Abja Gymnasium

File name: Video_Mulgi puder_Abja Gymnasium_ mp4

7. Original signed grant of rights corresponding to the video recordings.

LISA 6. Ankeetküsitlus

Minu lugu seoses Mulgi pudruga

Hea vastaja

Mulgi Kultuuri Instituut kogub koostöös ERMi Heimtali muuseumiga lugusid ühest olulisest mulgi kultuurinähtusest, Mulgi pudrust. Palun kirjuta oma pere traditsioonidest Mulgi pudru valmistamisel ja söömisel. Kui nime ei soovi panna, siis võid jätta selle kirjutamata. Uuringu viime läbi LEADER meetme toel. Sinu lugu saab olema osa mulgi kultuuripärandist!

1. Kas elad praegu Mulgimaal või oled siit pärit? (Tõmba ring ümber)

Jah

Kui vastasid jah, siis palun nimeta vald, küla.

.....

Ei

2. Kui vana Sa oled? (Tõmba ring ümber).

Kuni 19 a

19-65 a

Üle 65 a

3. Kas oled mees või naine? (Tõmba ring ümber)

Mees

Naine

4. Millist nimetust on Sinu peres kasutatud kartuli-tangupudru kohta? Palun nimeta need (üks või mitu).

1.

2.

3.

4.

5. Kas seda toitu on nimetatud Mulgi pudruks? (Tõmba ring ümber)

Jah

Ei

6. Kus Sa oled Mulgi putru söönud? Võid valida mitu vastust. (Tõmba ring ümber)

Kodus

Koolis

Kokakursustel/töötoas

Tööl

Vanavanemate juures

Külas olles

Söögikohas (kõrts, kohvik jt)

Väliüritustel

Muu

7. Kus oled kokku puutunud Mulgi pudru valmistamisega? (Tõmba ring ümber)

Kodus

Koolitunnis/töötoas/kokakursustel

Vanavanemate juures

Sõprade/tuttavate juures

Muu

8. Kes valmistab (nt ise, ema, vanema jt) Sinu peres- või tutvuskonnas peamiselt Mulgi putru?

.....

9. Kui sageli Sinu kodus Mulgi putru valmistatakse? (Tõmba ring ümber)

Kord nädalas

Kord kuus

Mitu korda aastas

Vähem, kui kord aastas

Kunagi ammu tehti

Ei tehta kunagi

10. Palun kirjelda, kuidas Sinu peres Mulgi putru valmistatakse? Kas ahjus või pliidiil? Kas lihaga või lihata? Milliseid toiduaineid kasutatakse? Kirjelda valmistamist.

.....

11. Palun kirjelda, kuidas Mulgi putru süüakse? Mida pannakse peale ja pakutakse lisandiks? Mida juuakse peale või võetakse kõrvale? Milliseid nõusid kasutatakse või lugusid juurde räägitakse?

.....

12. Mis puhkudel Sinu peres Mulgi putru süüakse? Tõmba sobivatele vastustele ring ümber.

Talgud

Pidulikud tähtpäevad

Rahvakalendri tähtpäevad

Muud pühad

Argipäevad

Muu

13. Palun jaga oma kogemusest mõnda naljakat, toredat, õpetlikku lugu Mulgi pudru valmistamisest või söömisest.

.....

14. Kas Sinu meelest on Mulgi puder oluline osa mulgi kultuurist? (Tõmba ring ümber)

Jah

Ei

Palun põhjenda ka oma vastust.

---

15. Kas Sinu meelest võiks olla Mulgi puder UNESCO maailmapärandi nimekirjas? Kui oled nõus, tõmba ring ümber.

Jah

Täname vastuste eest!